ਐਸ਼ਤ ਸ਼ਿਫਾ

ਬਨਾਮ

ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ & ਹੋਰ

(2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 7095)

ਅਕਤੂਬਰ 13, 2022

ਹੇਮੰਤ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਸੁਧਾਂਸ਼ੂ ਧੂਲੀਆ, ਜੇ.ਜੇ.

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, 1950: ਧਾਰਾਵਾਂ 14, 19 (1) (ਜੇ), 21 ਅਤੇ 25 – ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ – ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ – ਮੌਲਿਕ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ (ਈਆਰਪੀ) – ਚੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ – 03.02.2022 ਨੂੰ, ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ, ਉਡੁਪੀ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਗੇਟ ਤੇ ਰੋਕ ਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ – ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ – 05.02.2022 ਨੂੰ, ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ (ਜੀ.ਓ.) ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ 'ਡਰੈਸ ਕੋਡ' ਬਾਰੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸਨ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1983 – ਆਦੇਸ਼ ਨੇ ਮੰਡੇਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ – ਚੂੰਕਿ ਹਿਜਾਬ ਨੂੰ 'ਵਰਦੀ' ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ – ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਨੇ ਜੀ.ਓ. ਨੂੰ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ।ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਈਆਰਪੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਰਦੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ – ਇਸ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਅਪੀਲ – ਸਥਾਈ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ.: ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਐਕਟ, 1983 ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਉਕਤ ਜੀ.ਓ. ਐਕਟ ਅਤੇ ਉਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ – ਕਾਰਜਪਾਲਕ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ – ਜੀ.ਓ. ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਵਰਦੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੋਵੇ – ਉਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣਾ ਅਤੇ

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜੋ ਧਾਰਾ 14 ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹੈ – ਧਾਰਾ 25(2)(ਏ) ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 25(2)(ਬੀ) 'ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ' ਅਤੇ 'ਸੁਧਾਰ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ – 'ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ'

ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜੇ ਅਸਤਿਤਵ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ "ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ" ਅਤੇ "ਸੁਧਾਰ" ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ "ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ" ਅਤੇ "ਸੁਧਾਰ" ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ - ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਜਾਬ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ - ਆਰਟ.19(1)(a) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵੀ ਆਰਟ.19 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ - ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਟੈਚਿਊਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਕਾਰਨ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਣ ਦਾ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਵੈਚਛਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਆਰਟ.29 ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ - ਜੀ.ਓ. ਨੂੰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਜਾਂ ਕਰਨਾਟਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1983 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਪੇਰ ਸੁਧਾਂਸ਼ੂ ਧੂਲੀਆ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ (ਵਿਰੋਧੀ): ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਵਿੱਚ ਈ.ਆਰ.ਪੀ. ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਈ.ਆਰ.ਪੀ. ਦਾ ਰਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਜੀ.ਓ. ਵੱਲੋਂ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ 'ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਅਨੁਪਾਤਿਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਹਨ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸਿਰਫ ਈ.ਆਰ.ਪੀ. ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਵਾਇਦ ਗਲਤ ਸੀ - ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ, ਤਾਂ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ 'ਤੇ ਪਾਬੰਧੀ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ - ਇੱਕ ਪ੍ਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ, ਉਸ ਦੀ ਨਿਜਤਾ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ - ਜੀ.ਓ. ਅਤੇ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ 'ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ

ਪਾਬੰਧੀਆਂ, ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਜਨਾ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗਰਿਮਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ - ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੁੱਲ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਚੋਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਇਹ ਈ.ਆਰ.ਪੀ. ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ, ਵਿਵੇਕ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ - ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟਾਂ 'ਤੇ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟਸ.19(1)(a), 21 ਅਤੇ 25(1) ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਹੈ - ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਚਾਹੀਦੀ - ਫੈਸਲਾ: ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮਾਮਲਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਅੱਗੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਚਿਤ ਬੈਂਚ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਮਾਮਲਾ ਮਾਣਯੋਗ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਅੱਗੇ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਬੈਂਚ - ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1983 - ss.133, 145 - ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਵਰਗੀਕਰਨ, ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਨੁਸਖ਼ਾ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਆਦਿ) ਨਿਯਮ, 1995 – rr.11, 16.

ਪ੍ਰਤੀ ਹੇਮੰਤ ਗੁਪਤਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

ਫੈਸਲਾ: 1. “ਕਾਨੂੰਨ”, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(2) ਅਤੇ 25(2) ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਾਨੂੰਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 13(3) ਅਧੀਨ ਪਰਿਭਾਸਿਤ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਨਿਯਮ, ਆਦੇਸ਼, ਉਪ-ਨਿਯਮ, ਨਿਯਮ, ਵਿਨਿਯਮ, ਸੂਚਨਾ, ਰਿਵਾਜ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰੀਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਆਦੇਸ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 13(2) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਅਨੁਚਛੇਦ 13(3)(ਅ) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(2), ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2) ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵੈਧ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 133 ਅਧੀਨ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 162 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਨਿਯਮ-ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਅਧਿਨਿਯਮ ਅਤੇ ਉਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ। ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਅਧਿਨਿਯਮ ਜਾਂ ਉਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਦੀ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਦੀ ਪਰਿਧੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ

2. ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਕੈਂਪਸ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਕੂਲ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੀ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਨਿਆਇ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਜੋ ਵੈਡਨਸਬਰੀ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਦਾ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਪਰ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ 'ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਵਰਦੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਅਧੀਨ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

3. ਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੱਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 108]98-A-B

4.1 ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਕ੍ਰਿਆਕਲਾਪ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਢਕਣ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਆਚਰਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਸਭ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ, ਜਾਤਿ, ਧਰਮ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਅਜਿਹੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲ 25(2) ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 25(2)(ਅ) ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਲਈ ਯੋਗ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 25(2)(ਬ) “ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ” ਅਤੇ “ਸੁਧਾਰ” ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਰਾਜ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਵਿੱਤੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਨਿਯਮਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਥਾ/ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ “ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ” ਅਤੇ “ਸੁਧਾਰ”

ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ "ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ" ਅਤੇ "ਸੁਧਾਰ" ਦੇ ਅਗੇ ਝੁਕਣਾ ਪਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾਸ 118 ਅਤੇ 119]506-B-E

4.2 ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਇੱਕ "ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ" ਜਾਂ ਇੱਕ 'ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ' ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਆਚਰਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਰ ਢਕਣ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣ ਬਾਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਧਰਮ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਜਾਬ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਤਿਲਕ, ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।[ਪੈਰਾ 125]

5. ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਬਾਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ, ਆਰਟੀਕਲ 19 ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਦੇ ਘੰਟਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣਗੇ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਨਿਯਮਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਲਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਦਾ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨਣਗੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। [ਪੈਰਾ 139]

6. ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੋ ਉਚਿਤਤਾ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਰਦੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੁਆਰਾ ਇਕਸਾਰਤਾ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਵਿਨਿਯਮਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ,

ਲੇਖ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਅਤੇ ਲੇਖ 21 ਅਧੀਨ ਨਿਜਤਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੇਖ 21 ਅਤੇ ਲੇਖ 14 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਦੇ ਅਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 146]

7. ਭਾਈਚਾਰਾ ਇੱਕ ਉੱਚ ਮਕਸਦ ਹੈ ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਕਸਦ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਜਾਤ, ਧਰਮ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਧਰਮ ਚਾਹੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮਕਸਦ ਦੀ ਹਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਉਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਪਟਿਆ ਜੋ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਕੀਰਣ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮਕਸਦ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਧਰਮ, ਜੋ ਇੱਕ ਨਿਜੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ, ਸਿਵਾਏ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਛਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵਾਅਦੇ 'ਤੇ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੁੱਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਪਣਾਏ ਅਤੇ ਪਾਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾਸ 159, 160 ਅਤੇ 161]

8. ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਕੂਲ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਐਕਟ ਇਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਦਾਖਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਤੋਂ

ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਕਾਰਨ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਣ ਦਾ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਵੈਚਾਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਲੇਖ 29 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ

ਰਾਜ. ਇਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਜਾਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਵੈਚਾਨਿਕ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਨਾਲ, ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਢਕਣ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। [ਪੈਰਾ 167 ਅਤੇ 169]

9. ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰ ਢਕਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਾਹਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਵਿਚਾਰਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਥੀਮ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਮੰਡੇਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਰਾਜ ਅਜਿਹੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਕੁੜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਜਾਂ ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1983 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। [ਪੈਰਾ 190, 194 ਅਤੇ 197]

ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ, (2002) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 481 : [2002] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 587; ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2017) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [2017] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 569; ਰਾਮ ਜਨਮਭੂਮੀ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਅਯੋਧਿਆ ਵਿਵਾਦ ਕੇਸ, ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪੀ.ਏ. ਇਨਾਮਦਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2005) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 537 : [2005] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2002) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 481 : [2002] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 587; ਉੰਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਜੇ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1993) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 645 : [1993] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 594; ਮੋਹਿਨੀ ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ

(1992) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 666; ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਸੇਂਟ ਜ਼ੇਵੀਅਰਜ਼ ਕਾਲਜ ਸੋਸਾਇਟੀ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਨਜ (1974) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 717 : [1974] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 163; ਮਾਈਨਰ ਪੀ. ਰਾਜੇਂਦਰਨ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1968) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 786; ਅਤੇ ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਧਿਯਮਨ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਰਿਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਅਤੇ ਹੋਰ (1995) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 104 : [1995] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 973; ਉੰਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਜੇ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1993) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 645 : [1993] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 594; ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸੇਂਟ ਜੋਸਫ ਟੀਚਰਜ਼ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਅਤੇ ਹੋਰ (1991) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 87 : [1991] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 306; ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1990) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 762; ਅਤੇ ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ (ਹੁਣ ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਲਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ) ਬਨਾਮ ਐਸ.ਵੀ. ਬਰਥੀਪ (ਮਾਈਨਰ) ਅਤੇ ਹੋਰ (1995) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 485 : [1995] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 404 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਉੰਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਜੇ.ਪੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (1993) 1 **ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.** 645; **ਮਾਈਨਰ ਪੀ. ਰਾਜੇਂਦਰਨ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ** (1968) 2 **ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.** 786; **ਫਰੈਂਕ ਐਂਥਨੀ ਪਬ**

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 143(1) ਅਧੀਨ ਹਵਾਲਾ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1958 ਐਸ.ਸੀ. 956 : [1959] ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 995 – ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਏ.ਕੇ. ਗੋਪਾਲਨ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਮਦਰਾਸ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1950 ਐਸ.ਸੀ. 27 : [1950] ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 88; ਸਟੇਟ ਆਫ ਟ੍ਰਾਵੰਕੋਰ-ਕੋਚਿਨ & ਓਆਰਐਸ. ਬਨਾਮ ਬੌਂਬੇ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ, ਅਲੇਪੀ ਏ.ਆਈ.ਆਰ1952 ਐਸ.ਸੀ. 366 : [1952] ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 1112; ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ & ਓਆਰਐਸ. ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ & ਓਆਰਐਸ. 1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217 : [1992] 2 ਪੂਰਕI. ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 454; ਬਿਹਾਰ ਸਟੇਟ ਮਦਰਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਮਦਰਸਾ ਹਨਫੀਆ ਅਰਬਿਕ ਕਾਲਜ (1990) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 428 : [1989] 2 ਪੂਰਕI. ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 399; ਮਾਡਰਨ ਡੈਂਟਲ ਕਾਲਜ & ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਮਧਿਆ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (2016) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 353 : [2016] 3 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 579- ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਕੇਰਲਾ (1986) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 615 : [1986] 3 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 518 – ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਏ.ਐਸ. ਨਾਰਾਇਣ ਦੀਕਸ਼ਿਤੁਲੁ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਏ.ਪੀ. & ਓਆਰਐਸ. (1996) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 548 : [1996] 3 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 543; ਕੇਸਵਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਕੇਰਲਾ & ਅਨਰ. (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225 : [1973] ਪੂਰਕ। ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 1; ਸਮਤ. ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ 1975 ਪੂਰਕ. ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [1976] 2 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 347; ਜ਼ੀਆਉਦੀਨ ਬੁਰਹਾਨੁਦੀਨ ਬੁਖਾਰੀ ਬਨਾਮ ਬ੍ਰਿਜਮੋਹਨ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਿਰਾ & ਓਆਰਐਸ. (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 17 : [1975] ਪੂਰਕ। ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 281; ਐਸ.ਆਰ. ਬੋਮਮਈ & ਓਆਰਐਸ. ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ & ਓਆਰਐਸ. (1994) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [1994] 2 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 644; ਸੰਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ & ਓਆਰਐਸ. ਬਨਾਮ ਸੈਕਰੇਟਰੀ, ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਹਿਊਮਨ ਰਿਸੋਰਸਿਜ਼ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ & ਅਨਰ. (1994) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 579 : [1994] 4 ਪੂਰਕ। ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 139; ਮਿਸ. ਅਰੁਣਾ ਰੌਏ & ਓਆਰਐਸ. ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ & ਓਆਰਐਸ. (2002) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 368 : [2002] 2 ਪੂਰਕ। ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 266; ਕੰਤਾਰੂ ਰਾਜੀਵਾਰੁ (ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਮੰਦਰ ਸਮੀਖਿਆ- ਐਸ.ਯੂ.) ਬਨਾਮ ਇੰਡੀਅਨ ਯੰਗ ਲਾਇਅਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ & ਓਆਰਐਸ. (2020) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [2019] 1 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 599; ਸਟੇਟ ਆਫ ਮਧਿਆ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ & ਅਨਰ. ਬਨਾਮ ਠਾਕੁਰ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1967 ਐਸ.ਸੀ. 1170 : [1967] 2 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 454; ਸਟੇਟ ਆਫ ਵੈਸਟ ਬੰਗਾਲ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1952 ਐਸ.ਸੀ. 75 : [1952] ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 284; ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਯਾਲ ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ & ਓਆਰਐਸ. ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ & ਓਆਰਐਸ. (1982) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 39 : [1982] 1 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 1137; ਫਾਰਮੇਸੀ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਰਾਜੀਵ ਕਾਲਜ ਆਫ ਫਾਰਮੇਸੀ & ਓਆਰਐਸ. 2022 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਐਸ.ਸੀ. 1224; ਸ਼੍ਰੀ ਦ੍ਵਾਰਕਾ ਨਾਥ ਤਿਵਾਰੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਬਿਹਾਰ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1959 ਐਸ.ਸੀ. ਸੰਤ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਰਾਜਸਥਾਨ & ਓਆਰਐਸ. ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1967 ਐਸ.ਸੀ. 1910 : [1968] 1 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 111; ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ & ਅਨਰ. ਬਨਾਮ ਅਭੋਕ ਕੁਮਾਰ ਅਗਰਵਾਲ (2013) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 147 : [2013] 12 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 629; ਸ਼ਿਆਮ ਬਾਬੂ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ & ਓਆਰਐਸ. (2017) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [2017] 9 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 797; ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਐਂਡੋਮੈਂਟਸ, ਮਦਰਾਸ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀਂਦਰ ਥੀਰਥ ਸਵਾਮੀਆਰ ਆਫ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਤ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1954 ਐਸ.ਸੀ. 282 : [1954] ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 1005; ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੀਗਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਥਾਰਿਟੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ & ਓਆਰਐਸ. (2014) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 438 : [2014] 5 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 119; ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਤਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਜੇਡ & ਕੇ ਸਟੇਟ ਬੋਰਡ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ

ਐਸ.ਸੀ. ਅਹਿਮਦ ਮਲਿਕ (2000) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 59 : [2000] 1 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 402; ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਸੇਂਟ ਜ਼ੇਵੀਅਰਜ਼ ਕਾਲਜ ਸੋਸਾਇਟੀ & ਅਨਰ. ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਗੁਜਰਾਤ & ਅਨਰ. (1974) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 717 : [1975] 1 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 173; ਐਸ.ਪੀ. ਮਿੱਤਲ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (1983) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 51 : [1983] 1 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 729; ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ & ਓਆਰਐਸ. ਬਨਾਮ ਅਚਾਰਿਆ ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਾਨੰਦ ਅਵਧੂਤਾ & ਅਨਰ. (2004) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 770; ਮੋਹਦ. ਅਹਿਮਦ ਖਾਨ ਬਨਾਮ ਸ਼ਾਹ ਬਾਨੋ ਬੇਗਮ & ਓਆਰਐਸ. (1985) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 556 : [1985] 3 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 844; ਦਾਨੀਅਲ ਲਤੀਫੀ & ਅਨਰ. ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2001) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 740 : [2001] 3 ਪੂਰਕਾ. ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 419; ਇਕਬਾਲ ਬਾਨੋ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਯੂ.ਪੀ. & ਅਨਰ. (2007) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 785 : [2007] 7 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 949; ਸ਼ਾਇਰਾ ਬਾਨੋ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ & ਓਆਰਐਸ. (2017) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [2017] 9 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 797; ਮੋਹਦ. ਹਨੀਫ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਬਿਹਾਰ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1958 ਐਸ.ਸੀ. 731 : [1959] ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 629; ਐਨ.ਵੀ. ਮੋਦਲ. ਸੁਲੈਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਸੀ. ਮੋਹਦ. ਇਸਮਾਇਲ ਸਾਹਿਬ & ਓਆਰਐਸ., ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1966 ਐਸ.ਸੀ. 792 : [1966] 1 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 937; ਰਤੀਲਾਲ ਪਾਨਚਾਂਦ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਬੌਂਬੇ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1954 ਐਸ.ਸੀ. 388 : [1954] ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 1055; ਦੁਰਗਾਹ ਕਮੇਟੀ, ਅਜਮੇਰ ਬਨਾਮ ਸਯੇਦ ਹੁਸੈਨ ਅਲੀ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1961 ਐਸ.ਸੀ. 1402 : [1962] 1 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 383; ਸ੍ਰੀ ਵੇਂਕਟਰਮਾਣਾ ਦੇ

4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 727; [2020] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 727; ਤਹਿਸੀਨ ਐਸ. ਪੀ. ਪੂਨਾਵਾਲਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2018) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 501; [2018] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 291; ਸੇਂਟ ਸਟੀਫਨ ਕਾਲਜ, ਸ੍ਰੀ ਵੈਧੀਸਵਰਨਾਰ ਬਨਾਮ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਮੰਦਰ, ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ. ਡਾ. ਪ੍ਰਵੀਣ ਭਾਈ ਠੇਗਡੀਆ (2004) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 684 [2004] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 652; ਨੰਬਰ 786/05-ਐਨ ਲੀਡਿੰਗ ਏਅਰਕ੍ਰਾਫਟਸਮੈਨ ਅਨਸਾਰ ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਮਦ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ, 2008 ਐਲ.ਐਲ.ਸੀ. 4004 (ਐਮ.ਪੀ ਨੰਬਰ 14927 ਦਾ 2005 ਫੈਸਲਾ 14.7.2008 ਨੂੰ); ਮੁਹੰਮਦ ਜੁਬੈਰ ਕਾਰਪੋਰਲ ਨੰਬਰ 781467-ਜੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2017) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 398;

9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 111; ਨਰ ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2000) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 588 ; [2000] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 752; ਜੀਜਾ ਘੋਸ਼ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2016) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.

761; [2016] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 638; ਵਿਕਾਸ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (2021) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 370; ਰਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਧਾਰੀਵਾਲ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ 2021 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ 1393; ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਅਨੈਡਿਡ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ (2012) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; [2012] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 575; ਇੰਡੀਬਿਲਿਟੀ ਕ੍ਰਿਏਟਿਵ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟੇਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ (2020) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 443; [2019] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 679 – ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪਰ ਸੁਧਾਂਸ਼ੂ ਧੁਲੀਆ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ (ਵਿਰੋਧੀ)

ਫੈਸਲਾ: 1. ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਦਾਵੇਦਾਰੀ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਦੀ ਧਾਰਾ 1 ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੇਵਲ ਈ.ਆਰ.ਐਫ. ਦੇ ਮਾਨਦੰਡ 'ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 28]

2. ਦੋ ਬੱਚੇ, ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਇੱਕ ਈ.ਆਰ.ਪੀ. ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਤਾਂ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅੱਜ ਦੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ ਵਿੱਚ ਜਹੋਵਾਹ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਦੁਵਿਧਾ ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਲੇਖ ਵਜੋਂ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਨੁਪਾਤ [ਪੈਰਾਸ 34 ਅਤੇ 49]

ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓਰਸ.

1986 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 615: [1986] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 518 – ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

3. ਸਕੂਲ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਥਾਂ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਂ ਫੌਜੀ ਕੈਂਪ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਖਿੱਚਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਗੱਲ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਾਰੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਗਰਿਮਾ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਪ੍ਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ, ਉਸਦੀ ਨਿਜਤਾ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਤੇ 21 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਨਿਜਤਾ ਉਸਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ "ਵਿਅੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰ" ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

4. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜੋ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ: ਕੁੜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਡਰੈਸ ਕੋਡ ਦਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ! ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਵੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਨਾ। ਸਾਰੇ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ! ਕੀ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਗ ਹੈ? ਇਹ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਖਿਲਾਫ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਰਿਆਦਾ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ 5 ਫਰਵਰੀ 2022 ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਵਾਬੀ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਯ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਰਕ ਜਾਂ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਜੋ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 65-67]

5. ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ। ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਨਿਜਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਆਪਣੀ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਅੁਤਪੰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਰਾਸਰ ਗਲਤ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਅਧੀਨ, ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਚੋਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ, ਜ਼ਮੀਰ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ,

ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਰੂੜ੍ਹੀਵਾਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਤਰੀਕਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਦਾ ਹਿਜਾਬ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਟਿਕਟ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 68 ਅਤੇ 80][ਐਸ]72-ਈ-ਐਫ; 577-ਬੀ]

6.ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟਾਂ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਰਿਮਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ), ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹਨ। ਨਤੀਜਤਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਅਤੇ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿ ਅ) ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਮਾਰਚ 15, 2022 ਦਾ ਹੁਕਮ ਇਸ ਨਾਲ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਬ) ਫਰਵਰੀ 5, 2022 ਦਾ ਜੀ.ਓ. ਇਸ ਨਾਲ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਸੀ) ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। [ਪੈਰਾ 83 ਅਤੇ 84]

ਸੀ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2017) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ; [2017] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 569; ਮਨੇਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਅਨਜ (1978) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 248; [1978] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 621; ਅਨੁਰੂਪ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2002) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 368 ; [2002] 2 ਸੁਪ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 266; ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਜੋਹਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ (2018) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ; [2018] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 379 - ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਡੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਏਂਡੋਮੈਂਟਸ, ਮਦਰਾਸ ਬਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀਂਦਰ ਤੀਰਥ ਸਵਾਮੀਅਰ ਆਫ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ [1954] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1005 23; ਰਤੀਲਾਲ ਪਾਨਚਾਂਦ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਬੰਬਈ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ [1954] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1055; ਦੁਰਗਾਹ ਕਮੇਟੀ, ਅਜਮੇਰ, ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਸਈਦ ਹੁਸੈਨ ਅਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ [1962] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 383; ਆਚਾਰਿਆ ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਾਨੰਦ ਅਵਧੂਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ, ਕੋਲਕਾਤਾ ਅਤੇ ਅਨਜ (1983) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 522 ; [1984] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 447; ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਚਾਰਿਆ ਜੇ. ਅਵਧੂਤ (2004) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 770 ; (2004) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1019; ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [1980] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 684 - ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਈ ਖੁਰਾਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ [1964] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 332; ਕੰਤਾਰੂ ਰਾਜੀਵਾਰੂ ਬਨਾਮ ਇੰਡੀਅਨ ਯੰਗ ਲਾਇਅਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ।

ਐਸ਼ਤ ਸ਼ਿਫਾ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ

ਅਤੇ ਹੋਰ [ਆਰ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 3358 ਦੇ 2018 ਵਿੱਚ ਡਬਲਿਊ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 373 ਦੇ 2006]; ਸ਼ਾਇਰਾ ਬਾਨੋ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [2017] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 : [2017] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 797; ਇੰਡੀਅਨ ਯੰਗ ਲਾਇਅਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਸੁਬਰਮਾਨੀਅਮ ਮੰਦਰ ਬਨਾਮ ਆਰ.ਓ.) ਵੀ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2019) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; ਇਨ ਰੀ: ਮੈਟਰ ਆਫ ਤਲਾਕ, ਐਮ.ਡੀ. ਸਿੱਦੀਕ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਥਰੂ ਐਲ.ਆਰ.ਐਸ ਬਨਾਮ ਮਹੰਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ (2020) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; [2019] 18 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1; ਸੇਂਟ ਸਟੀਫਨਜ਼ ਕਾਲਜ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (1992) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 558 : [1991] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 121 – ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਰਾਸ ਬਿਹਾਰੀ ਲਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਿੰਗ-ਐਮਪਰਰ ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1933 ਪੀ.ਸੀ. 208– ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਵੈਸਟ ਵਰਜੀਨੀਆ ਸਟੇਟ ਬੋਰਡ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਬਾਰਨੇਟ 319 ਯੂ.ਐਸ. 624 (1943); ਰੀਜੀਨਾ (ਐਸਬੀ) ਬਨਾਮ ਡੈਨਬਿਘ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗਵਰਨਰਜ਼ [2007] 1 ਏ.ਸੀ. 100; ਮਿਲਰ ਬਨਾਮ ਗਿੱਲਸ 315 ਐਫ. ਸੁਪ. 94 (ਐਨ.ਡੀ. ਇੱਲ. 1969); ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਬਨਾਮ ਈ. ਰੀਨੋ ਬੋਰਡ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ 313 ਐਫ. ਸੁਪ. 618 (ਡਬਲਿਊ.ਡੀ. ਓਕਲਾ. 1970); ਐਮਪਲੋਇਮੈਂਟ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬਨਾਮ ਸਮਿਥ 494 ਯੂ.ਐਸ. 872 (1990); ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਟੇਟਸ ਬਨਾਮ ਸਕਵਿਮਰ 279 ਯੂ.ਐਸ. 644 (1929) – ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

25ਵੇਂ ਨਵੰਬਰ, 1949 ਨੂੰ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਣ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਹਿਸਾਂ, ਖੰਡ XI, ਰਾਵਸ.; ਜੌਨ (1921): ਸੋਸ਼ਲ ਜਸਟਿਸ ਦੀ ਥਿਓਰੀ, ਰਿਵ. ਐਡ.; ਦ ਬੇਲਨੈਪ ਪ੍ਰੈਸ ਆਫ ਦ ਹਾਰਵਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, ਕੈਂਬਰਿਜ, ਮੈਸਾਚੂਸੇਟਸ – ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇਸ ਲਾ ਰੈਫਰੈਂਸ

ਹੇਮੰਤ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ

[2002] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 587 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[1996] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 543 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1973] ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1976] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 347 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1975] ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 281 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1994] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 644 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1994] 4 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 139 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ

[2002] 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 266 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 11

[2019] 17 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 599 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 24

[2017] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 569 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 27

[1967] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 454 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 32

[1952] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 32

[1982] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1137 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 35

ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1955 ਐਸ.ਸੀ. 549 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 35

ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1959 ਐਸ.ਸੀ. 249 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 45

[1968] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 111 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 50

[2013] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 629 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 50

[1950] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 88 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 56

[1952] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1112 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 67

[1992] 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 454 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 70

[2017] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 797 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 70

[1954] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1005 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 70

[2014] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 119 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 71

[2000] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 402 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 78

[1975] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 173 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 79

[1989] 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 399 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 80

[2016] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 579 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 81

[1983] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 729 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 84

[1997] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1086 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 86

(2004) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 770 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 91

[1985] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 844 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 99

[2001] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 419 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 99

[2007] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 949 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 99

[2017] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 797 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 99

[1959] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 629 ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 102

[1994] 5 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 104

[2003] 1 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 947 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 105

[1954] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1055 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 110

[1962] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 383 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 111

[1958] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 895 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 112

[1964] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 561 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 113

[1984] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 447 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 114

[2018] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 561 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 115

[1986] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 518 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ 116

[2019] 18 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 124

[2017] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 945 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 129

[1978] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 272 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 130

[1978] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 621 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 131

[2015] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 853 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 133

[1991] 3 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 121 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 134

[1987] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 379 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 133

[1980] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 684 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 140

[1989] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 547 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 142

[1999] 2 ਸਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 394 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 144

[2016] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 865 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 149

[2020] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 727 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 150

[2018] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 291 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 151

[2004] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 652 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 152

[2016] 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 111 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 163

[1959] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 995 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਪੈਰਾ 170

[2000] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 752 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 171

[2016] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 638 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 177

[2021] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 370 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 177 ਸੁਧਾਂਸੂ ਧੂਲੀਆ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ।

[1964] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 332 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[1986] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 518 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[1954] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1005 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[1952] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 355 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[1964] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 383 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[1984] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 447 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[2004] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1019 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[2019] 18 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[2017] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 569 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[1978] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 621 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

(1980) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 684 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[2002] 2 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 266 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[2018] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 379 ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

[1991] 3 ਸੁਪਲ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 121 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਸਿਵਿਲ ਅਪੀਲੇਟ/ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: ਸਿਵਿਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 7095 ਦਾ 2022.

ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬੈਂਗਲੁਰੂ ਵਿੱਚ 15.03.2022 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨਾਲ ਜੱਜਮੈਂਟ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਡਬਲਿਊ.ਪੀ. ਨੰਬਰ 2880 ਦਾ 2022 ਦਾ.

ਨਾਲ

ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 120 ਦਾ 2022, ਸਿਵਿਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 7075, 6957, 7078-7083, 7077, 7074, 7076, 7072, 6934, 7084, 7085, 7092, 7088 ਦਾ 2022, ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 95 ਦਾ 2022, ਸਿਵਿਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 7087, 7090, 7096, 7091, 7089, 7086, 7099, 7083, 7099, 7097 ਦਾ 2022.

ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਕੇ.ਐਮ. ਨਟਰਾਜ, ਏ.ਐਸ.ਜੀ., ਨਿਖਿਲ ਗੋਇਲ, ਪ੍ਰਸੰਨਾ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ, ਅਰੁਣਾ ਸ਼ਿਆਮ, ਵਾਈਐਚ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ, ਏਏਜੀ, ਪ੍ਰਭੁਲਿੰਗ ਨਵਦਗੀ, ਐਡ. ਜਨਰਲ, ਗੌਰਵ ਭਾਟੀਆ, ਸਿਧਾਰਥ ਦਵੇ, ਸੰਜੇ ਆਰ ਹੇਗੜੇ, ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ, ਸ. ਜਯਨਾ ਕੋਠਾਰੀ, ਦੁਸ਼ਯੰਤ ਦਵੇ, ਦੇਵਦਤ ਕਾਮਤ, ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰਾਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਨਾ, ਯੂਸਫ ਹਾਤਿਮ ਮੁਛਲਾ, ਰਵੇਂਕਟਰਮਾਨੀ, ਸੰਜੇ ਹੇਗੜੇ, ਹੁਜ਼ਫਾ ਅਹਿਮਦੀ, ਡਾ. ਆਦਿਤਿਆ ਸੋਂਧੀ, ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ, ਏ.ਐਮ. ਡਾਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵੀ.ਮੋਹਣਾ, ਮਿਸ. ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ, ਕੋਲਿਨ ਗੋਨਸਾਲਵੇਸ, ਦਾਮਾ ਸ਼ੇਸ਼ਾਦਰੀ ਨਾਇਡੂ, ਸ੍ਰ. ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ਼ੁਭਰਾਂਸ਼ੂ ਪਾਧੀ, ਕਨੂੰ ਅਗਰਵਾਲ, ਅਨੀਸ਼ ਸ਼ਾਹਦੇ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਬੰਸਲ, ਕੁ. ਰਾਜੇਸ਼ਵਰੀ ਸ਼ੰਕਰ, ਨਿਰਰੂਪ ਸੁਕੀਰਤੀ, ਮੁਹੰਮਦ. ਓਵੈਸ, ਸੁਸ਼ਾਲ ਤਿਵਾਰੀ, ਆਦਿਤਿਆ ਕੋਸ਼ੀ ਰਾਏ, ਚਿਤਰਾਂਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ, ਨਕੁਲ ਚੇਂਗੱਪਾ ਕੇ.ਕੇ., ਆਦਿਤਿਆ ਵੈਭਵ ਸਿੰਘ, ਅਭਿਕਲਪ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਕਾਰਤਿਕ ਕੌਸ਼ਲ, ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਡਿਆਲ, ਵਿਨਾਇਕ ਐਸ ਪੰਡਿਤ, ਸੁਧਾਂਸ਼ੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਐਚ.ਵਿਨਾਇਕ ਐਸ.ਪੰਡਿਤ, ਰਾਜਨ ਪਰਮਾਰ, ਵੈਭਵ ਸੱਭਰਵਾਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਧੀ ਟੀ., ਮਹਿਮੂਦ ਉਮਰ ਫਾਰੂਕੀ, ਮਿਸ. ਕੋਸ਼ੀ ਜੈਨ, ਮਿਸ. ਆਸਿਫਾ ਰਸ਼ੀਦ ਮੀਰ, ਸ਼ਰੀਫ ਕੇ.ਏ., ਮੁਹੰਮਦ. ਤਾਹਿਰ, ਮੁਹੰਮਦ ਅਜ਼ਰੂਦੀਨ, ਅਨਸ ਤਨਵੀਰ, ਮਿਸ. ਮਾਸੂਮ ਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਸ. ਰਿਤਿਕਾ ਸਿੰਘ, ਅਬਦੁਲ ਕਾਦਿਰ, ਰਾਘਵ ਗੁਪਤਾ, ਸ਼ਾਹਰੁਖ ਅਲੀ, ਫਰਹਾਨ, ਆਫਤਾਬ ਅਲੀ ਖਾਨ, ਐੱਮ. ਜ਼ੈੱਡ ਚੌਧਰੀ, ਅਲੀ ਸਫੀਰ ਫਾਰੂਕੀ, ਸਈਅਦ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਅਲੀ, ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼, ਮੁਜੀਬ ਰਹਿਮਾਨ, ਮੁਮਤਾਜ਼ ਆਲਮ ਸਿੱਦੀਕੀ, ਸ. ਤਹਿਸ਼ੀਨਾ ਜ਼ੈੱਡ ਹੁਸੈਨ, ਮਿਸ. ਲੁਬਨਾ ਨਾਜ਼, ਡਾ. ਲੋਕੇਂਦਰ ਮਲਿਕ, ਰਾਹਤ ਅਲੀ ਚੌਧਰੀ, ਨਿਤਿਨ ਕਸ਼ਯਪ, ਰਮੇਸ਼ ਸਚਦੇਵਾ, ਕੁ. ਮਾਰੀਆ ਮਨਸੂਰੀ, ਸ. ਅਜ਼ਰਾ ਰਹਿਮਾਨ, ਅੰਸ਼ੂ ਕਪੂਰ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ ਕਨਵਾ, ਬਿਲਾਲ ਏ. ਖਾਨ, ਮਿਸ. ਮਿਤਾਲੀ ਚੌਹਾਨ, ਦਾਨਿਸ਼ ਜ਼ੁਬੈਰ ਖਾਨ, ਮਰੀਸ਼ ਪ੍ਰਵੀਰ ਸਹਾਏ, ਚੰਦਰ ਸੇਖਰ ਪਾਧੀ, ਰੂਪੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਭਦੌਰੀਆ, ਅਰਪਿਤ ਸਿੰਘ, ਉਮੇਸ਼ ਪ੍ਰਤਾਪ

ਸਿੰਘ, ਗੌਰਵ ਜੈਨ, ਕੁ. ਈਚਾ ਸ਼ੁਕਲਾ, ਸ. ਅਵਨਿਤਿਕਾ, ਸਚਿਨ ਖਰਬ, ਸ਼ਹਾਬ ਅਹਿਮਦ, ਕੁ. ਤਾਨਿਆ ਸ਼ਰਮਾ, ਐਮ.ਪੀ. ਸਹਾਏ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ. ਸਬਾ ਖਾਨ, ਸ. ਵਿਧੀ ਠਾਕਰ, ਸ. ਫਰਹੀਨ ਫਾਤਿਮਾ, ਆਫਤਾਬ ਅਲੀ ਖਾਨ, ਮੁਮਤਾਜ਼ ਆਲਮ ਸਿੱਦੀਕੀ, ਡਾ. ਅਨਿੰਦਿਤਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਆਜ਼ਾਦ ਬੰਸਾਰੀਆ,ਪ੍ਰਣੁਵ ਧਵਨ, ਸ. ਸਾਂਈਆ ਹਿਦਾਇਤ, ਮਿਸ. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਰਸਤੋਗੀ, ਐਮ.ਆਰ. ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ, ਅਰਿਜੀਤ ਸਰਕਾਰ, ਸ਼ਸ਼ਾਂਕ ਸਿੰਘ, ਕੁ. ਨਬੀਲਾ ਜਮੀਲ, ਸ. ਨਿਆਜ਼ ਏ. ਫਾਰੂਕੀ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਨੇਹਾ ਸਾਂਗਵਾਨ, ਸ. ਆਸ਼ੀ ਸ਼ੇਰੀਨ ਅਹਿਮਦ, ਸ਼ਾਦੁਲ ਹਮੀਦ ਰਹਿਮਾਨ, ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਪਾਟਿਲ, ਰਾਜੇਸ਼ ਇਨਾਮਦਾਰ, ਹਰਸ਼ ਪਾਂਡੇ, ਸਬਿਆਸਾਚੀ ਬੈਨਰਜੀ, ਸ਼ੌਮੇਂਦੂ ਮੁਖਰਜੀ, ਪ੍ਰਨੀਤ ਪ੍ਰਣਵ, ਮੇਰੂਸਾਗਰ ਸਮੰਤਰੇ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ. ਅਰਚਨਾ ਪਾਠਕ ਦਵੇ, ਭਗਤੀ ਵਰਧਨ ਸਿੰਘ, ਅਮਿਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਰਿੰਦਮ, ਮਿਸ. ਮੇਘਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼ੋਏਬ ਆਲਮ, ਕੁ. ਫੈਜੀਆ ਸ਼ਕੀਲ, ਉੱਜਵਲ ਸਿੰਘ, ਅਗਸਤਿਆ ਸੇਨ, ਜਾਵੇਦੁਰ ਰਹਿਮਾਨ, ਨਿਜ਼ਾਮ ਪਾਸ਼ਾ, ਸ਼ਾਹੁਲ ਹਮੀਦ, ਯੋਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੁਹੰਮਦ. ਨਿਆਸ ਐਸ., ਹਰਸ਼ ਪਾਂਡੇ, ਰੇਵੰਤ ਸੋਲੰਕੀ, ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਪਾਟਿਲ, ਮੁਦਾਸਿਰ, ਆਦਿਤਿਆ ਸਮਦਾਰ, ਮੁਹੰਮਦ. ਨਿਆਸ, ਸ਼ੋਏਬ ਖਾਨ, ਕਾਲੇਸ਼ਵਰਮ ਰਾਜ, ਨਿਸ਼ੀ ਰਾਜੇਨ ਸ਼ੋਂਕਰ, ਕੁ. ਤੁਲਸੀ ਕੇ. ਰਾਜ, ਕੁ. ਅਨੁ ਕੇ.ਜੋਏ, ਅਲੀਮ ਅਨਵਰ, ਪ੍ਰਾਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜਾਨਾ, ਕੁ. ਨਾਜ਼ਿਸ਼ ਫਾਤਿਮਾ, ਅਰਵਿੰਦ ਗੁਪਤਾ, ਮੋ. ਤਾਹਿਰ ਐੱਮ. ਹਕੀਮ, ਏਜਾਜ਼ ਮਕਬੂਲ, ਸਗੀਰ ਏ. ਖਾਨ, ਐੱਮ.ਐੱਸ. ਰਾਸ਼ਦਾ ਐਸ. ਆਇਨਾਪੁਰ, ਮੁਹੰਮਦ ਨਵਾਜ਼ ਹੈਦਾਦਯ, ਮਿਸ. ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਚੌਬੇ, ਸੈਫ ਜ਼ਿਆ, ਨਚੀਕੇਤਾ ਜੋਸ਼ੀ, ਵੀ.ਵੀ.ਵੀ ਪੱਟਾਭਿਰਮ, ਸੰਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਕੁ. ਅੰਕਿਤਾ ਚੌਧਰੀ, ਰਾਹੁਲ ਤਨਵਾਨੀ, ਚਿਤਵਨ ਸਿੰਘਲ, ਸੁਸ਼ਾਲ ਤਿਵਾੜੀ, ਬੈਜ ਨਾਥ ਪਟੇਲ, ਰਹਿਮਤੁੱਲਾ ਕੋਠਵਾਲ, ਕੁ. ਸਿਦੀਕਾ ਆਇਸ਼ਾ, ਕੁਮੇਲ ਅੱਬਾਸ, ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹਰੁਖ ਅਲੀ, ਰਾਘਵ ਗੁਪਤਾ, ਪੱਲਭ, ਨਿਖਿਲ, ਆਦਿਲ ਅਹਿਮਦ, ਸਚਿਨ ਪਾਹਵਾ, ਜ਼ੁਲਫਿਕਰ ਅਲੀ ਪੀ. ਐੱਸ., ਥੋਜਿਬ ਹੁਦਵਾਈ, ਮਿਸ. ਲਕਸ਼ਮੀ ਸ੍ਰੀ, ਤਲਹਾ ਅਬਦੁਲ ਰਹਿਮਾਨ, ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਕੇਡੀਆ, ਮੁਹੰਮਦ. ਸ਼ਾਜ਼ ਖਾਨ, ਸ. ਦਿਸ਼ਾ ਵਾਡੇਕਰ, ਬਿਲਾਲ ਏ. ਖਾਨ, ਮੁਹੰਮਦ. ਆਫੀਫ, ਰਿਸ਼ਭ ਦੇਵਨ ਪਾਰਿਖ, ਕੁ. ਰੁਪਾਲੀ ਸੈਮੂਅਲ, ਮਿਸ. ਅਪਰਾਜਿਤਾ ਜਾਮਵਾਲ, ਕੋਸ਼ੀ ਜੌਹਨ, ਦਲੀਪ ਪੂਲਕੋਟ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਿਦੀਕ, ਅਲਜੋ ਕੇ. ਜੋਸੇਸ਼, ਹੈਰਿਸ ਬੀਰਨ, ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਸਲੀਮ, ਅਜ਼ਹਰ ਅਸੀਸ, ਉਸਮਾਨ ਗਨੀ ਖਾਨ, ਮਿਸ. ਪੱਲਵੀ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਅਮੀਨ ਹਸਨ ਕੇ., ਦਾਨਿਸ਼ ਐਮ ਡਾਰ, ਬੀ ਸ਼ਫੀ, ਡਾ. ਚਾਰੂ ਮਾਥੁਰ, ਸ. ਤਨਵੀ ਦੂਬੇ, ਰਾਹੁਲ ਉਨੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਅਨੁਕ੍ਰਿਤ ਗੁਪਤਾ, ਸੰਜੇ ਕੁਮਾਰ ਦੂਬੇ, ਮਹੇਸ਼ ਠਾਕੁਰ, ਸਿਧਾਰਥ ਠਾਕੁਰ, ਸ. ਵਿਪਾਸ਼ਾ ਸਿੰਘ, ਅਜੈ ਕਨੋਜੀਆ, ਕੁ. ਸ਼ਿਵਾਨੀ, ਸ. ਨੇਹਾ ਸਿੰਘ, ਸ. ਸ਼ੈਲਜਾ ਦਾਸ, ਮੋ. ਇਰਸ਼ਾਦ ਹਨੀਫ, ਜਾਵੇਦ ਆਰ ਸ਼ੇਖ, ਆਰਿਫ ਅਲੀ, ਰਿਜ਼ਵਾਨ ਅਹਿਮਦ, ਮੁਹੰਮਦ. ਅਸਲਮ, ਮੁਜਾਹਿਦ ਅਹਿਮਦ, ਮਿਸ. ਰੁਬੀਨਾ ਜਾਵੇਦ, ਤੌਸੀਫ ਅਹਿਮਦ ਡਾਰ, ਅਹਿਮਦ ਪਰਵੇਜ਼, ਅਮਰ ਕੁਮਾਰ ਰਾਏਜ਼ਾਦਾ, ਪੰਕਜ ਤਿਵਾੜੀ, ਮੁਹੰਮਦ. ਫਸੀਹ ਖਾਨ, ਅਮੀਰ ਕਲੀਮ, ਮੋਹਿਤ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼ਿਸ਼ੀਰ ਰਾਜ, ਮੁਹੰਮਦ. ਵਸਿਕ ਖਾਨ, ਸਾਹਿਦ ਉੱਦੀਨ ਅਹਿਮਦ, ਪੁਲਕਿਤ ਸ੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸੁਬੋਧ ਪਾਟਿਲ, ਆਯੂਸ਼ ਆਨੰਦ, ਪ੍ਰਵਰਤਕ

ਪਾਠਕ, ਗੌਤਮ ਸਿੰਘ, ਕੁ. ਕ੍ਰਿਤੀ ਰੰਜਨ, ਭਰਤ ਸਿੰਘ,ਜੋਯਦੀਪ ਰਾਏ, ਪੁਲਕਿਤ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸੁਬੋਧ ਪਾਟਿਲ, ਆਯੁਸ਼ ਆਨੰਦ, ਗੌਤਮ ਸਿੰਘ, ਸ. ਕ੍ਰਿਤੀ ਰੰਜਲ, ਪ੍ਰਵਰ ਪਾਠਕ, ਬਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਸਿਨਹਾ, ਮਿਸ. ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਸਿਨਹਾ, ਮੁਦਿਤ ਕੌਲ, ਕੁ. ਬੇਬੀ ਦੇਵੀ ਬੋਨੀਆ, ਸ. ਸੁਧਾ ਪਾਲ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਸਿਧਾਰਥ ਸਿਨਹਾ, ਆਯੁਸ਼ ਆਨੰਦ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਰਾਵਤ, ਤਥਾਗਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਵੇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਕੁ. ਪ੍ਰਿਆ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸ਼ਿਵਮ ਸਿੰਘਾਨੀਆ, ਕੁ. ਫੈਜੀਆ ਸ਼ਕੀਲ, ਸ. ਸ਼ਿਵਮ, ਅਰਚਿਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸ਼ਿਵਮ, ਕੁ. ਸੋਨਲ ਚੋਪੜਾ, ਰਿਸ਼ਬ ਅਹਿਮਦ ਚੌਧਰੀ, ਸ. ਮੁਸਕਾਨ ਨਾਗਪਾਲ, ਸ. ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ, ਅਰਚਿਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਆਦਿਤਿਆ ਚੈਟਰਜੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੋਨਲ ਚੋਪੜਾ, ਰਘੂ ਵੈਮਸੀ ਦਸਿਕਾ, ਅਨੀਸ ਗੁਪਤਾ, ਰਸ਼ਮੀ ਸਿੰਘਾਨੀਆ, ਪੁਸਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਾਰਤਿਕ ਸੁੰਦਰ, ਚਾਰੂਦੱਤ ਮਹਿੰਦਰਾਕਰ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਵਿਕਰਮ ਹੇਗੜੇ, ਅਭਿਨਵ ਹੰਸਰਾਮਨ, ਚਿਤਵਨ ਸ਼ਰਮਾ, ਨਕੁਲ ਮੋਹਤਾ, ਕੁ. ਮੀਸ਼ਾ ਰੋਹਤਗੀ ਮੋਹਤਾ, ਭਾਰਤ ਮੋਂਗਾ, ਸ. ਰਿਚਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ੈਟੀ, ਸ਼ਾਦਨ ਫਰਾਸਾਤ, ਚੰਦਰਤਨਯ ਚੌਬੇ, ਭਰਤ ਗੁਪਤਾ, ਤੁਸ਼ਾਰ ਅਰੋੜਾ, ਸ਼ੌਰਿਆ ਦਾਸਗੁਪਤਾ, ਅਮਨ ਨਕਵੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਿਸ਼ਿਕਾ ਜੈਨ, ਧਰੁਵ ਭਟਨਾਗਰ, ਨਿਤੇਸ਼, ਕੁ. ਮੁਗਧਾ, ਸੱਤਿਆ ਮਿੱਤਰਾ, ਅੰਕੁਰ ਮਿੱਤਲ, ਜੈ ਅਨੰਤ ਦੇਹਦਰਾਈ, ਨੀਲੇਸ਼ਵਰ ਪਾਵਨੀ, ਸਿਧਾਰਥ ਅਰੋੜਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਤੇਜਸਵਿਨੀ ਵਰਮਾ, ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਉਦੀਤੋ ਕੌਸ਼ਿਕ ਸਰਮਾ, ਸਮੀਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਕੁ. ਰਸ਼ਮੀ ਸਿੰਘ, ਸ਼ੈਰਲ ਡੀ' ਸੂਜਾ, ਜੈਮਨ ਐਂਡਰਿਊਜ਼, ਮਿਸ. ਪਿਓ ਹੈਰੋਲਡ ਜੈਮਨ, ਫਿਰਦੌਸ ਸੀ.ਪੀ., ਸੰਦੀਪ ਠਾਕੁਰ, ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਅਬਦੁੱਲਾ ਨਸੀਹ ਵੀ.ਟੀ., ਅਸਵਾਤੀ ਐਮ.ਕੇ., ਮਿਸ. ਸਨੇਹਾ ਐਸ ਦੇਸ਼ਮੁਖ, ਹਿਤੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਖਿਲੇਸ਼ਵਰ ਝਾਅ, ਕੁ. ਸੁਸਮਿਤਾ ਕਾਲੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ. ਦੀਪਤੀ ਐਸ.ਰਾਣੇ, ਕੁ. ਕਾਵਿਆ ਲੋਕਾਂਡੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ. ਸਨਿਆਲੀ ਐਸ ਪਵਾਰ, ਅਮਿਤ ਕੇ ਸਿੰਘ, ਰਾਹੁਲ ਜੀ.ਤਨਵਾਨੀ, ਕੁ. ਸ਼ਿਵਾਲੀ ਚੌਧਰੀ, ਸਿਧਾਰਥ ਐੱਸ. ਚਪਲਗਾਂਵਕਰ, ਹਿਤੇਸ਼ ਸਿੰਘ, ਪੂਰਨਚੰਦੀਅਨ, ਅਨਨਵੈ ਆਨੰਦਵਰਧਨ,ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਿਵਾਨੀ ਕੁਕੁਮਾਨੂ, ਗੁਰਸਿਮਰ ਸਿੰਘ, ਸਿਧਾਰਥ ਸਿਨਹਾ, ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਭਾਰਤੀ ਤਿਆਗੀ, ਸ. ਅਲਪਨਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਮਹਾਜਨ, ਨਿਰਗ ਚਮਵੀਬੋ ਜ਼ੇਲਿਯਾਂਗ, ਮਹਿਮੂਦ ਉਮਰ ਫਾਰੂਕੀ, ਮਿਸ. ਅਨਿੰਦਿਤਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਸ. ਮੁਗਧਾ, ਸਤਿਆ ਮਿੱਤਰਾ, ਅਲਜੋ ਕੇ.ਜੋਸਫ, ਐਮ.ਆਰ.ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ, ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼ਾਦਾਨ ਫਰਾਸਾਤ, ਤਨਵੀਰ ਅਹਿਮਦ ਮੀਰ, ਅਰਜੁਨ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀ, ਕਾਰਤਿਕ ਵੇਨੂ, ਮੁਹੰਮਦ. ਤਾਹਿਰ, ਮਿਸ. ਉਰਜਾ ਪਾਂਡੇ, ਸ. ਪੱਲਵੀ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਅਦੀਲ ਅਹਿਮਦ, ਆਫਤਾਬ ਅਲੀ ਖਾਨ, ਅਨਸ ਤਨਵੀਰ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਯਾਦਵ, ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਯਾਦਵ, ਮੁਹੰਮਦ. ਸ਼ਾਹਰੁਕ, ਪੂਰਨ ਮਲ ਸੈਣੀ, ਕੁ. ਅੰਜੂ ਕੇ ਵਰਕੀ, ਪਤੀ ਰਾਜ ਯਾਦਵ, ਰਿਤੇਸ਼ ਪਾਟਿਲ, ਯੋਗੇਸ਼ ਯਾਦਵ, ਮਰੇਸ਼ ਪ੍ਰਵੀਰ ਸਹਾਏ, ਕੁ. ਅਸਵਾਤੀ ਐਮ.ਕੇ., ਜਾਵੇਦੁਰ ਰਹਿਮਾਨ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਅਮਨ ਵਰਮਾ, ਸ਼ੁਭ੍ਰਾਂਸ਼ੂ ਪਾਧੀ, ਚਾਰੂਦੱਤ ਵਿਜੇ ਰਾਓ ਮਹਿੰਦਰਾਕਰ, ਕੁ. ਮੀਸ਼ਾ ਰੋਹਤਗੀ, ਸ. ਮ੍ਰਿਣਮੋਈ ਚੈਟਰਜੀ, ਕੇ. ਵੀ. ਮੁਥੂ ਕੁਮਾਰ, ਭਾਸਕਰ ਗੌਥਮ, ਸਯੁਜ ਮੋਹਨਦਾਸ, ਅਕਸ਼ੈ ਰਵੀ, ਗੋਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼ੁਭੇਂਦੂ ਆਨੰਦ, ਆਫਤਾਬ ਅਲੀ ਖਾਨ, ਅਨਸ ਤਨਵੀਰ, ਕੁ. ਆਸਿਫਾ

ਰਸ਼ੀਦ ਮੀਰ, ਅਬਦੁਲ ਸ਼ਕੂਰ ਮੁੰਦਮਬਰਾ, ਸ਼ਰੀਫ ਕੇ.ਏ., ਅਨਸ ਤਨਵੀਰ, ਰਿਸ਼ਾਦ ਅਹਿਮਦ ਚੌਧਰੀ, ਕੁ. ਅਨਿੰਦਿਤਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਜ਼ੁਲਫਿਕਰ ਅਲੀ ਪੀ. ਐੱਸ, ਸੱਤਿਆ ਮਿੱਤਰਾ, ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਮੁਹੰਮਦ. ਇਰਸ਼ਾਦ ਹਨੀਫ, ਅਭੈ ਆਨੰਦ ਜੇਨਾ, ਕੇਵੀ ਮੁਥੂ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼ੌਮੇਂਦੁ ਮੁਖਰਜੀ, ਪੁਲਕਿਤ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਮਹੇਸ਼ ਠਾਕੁਰ, ਸਮੀਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਕੁ. ਚਾਰੂ ਮਾਥੁਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ. ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਪਾਰਟੀਆਂ

ਹੇਮੰਤ ਗੁਪਤਾ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

1. ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਕਰਨਾਥਾਲੀ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ 15.3.2022 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ 5.2.2022 ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੇ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਰਦੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੀ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

2. ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੁਝਾਅ◌ਾਂ◌ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਪਨਾਏ ਗਏ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ 'ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

3. “ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ” ਸ਼ਬਦ ਹੁਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। “ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ” (धर्मनिरपेक्ष हिंदी ਸੰਸਕਰਣ ਏ ਵਿੱਚ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ) ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 'ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ 42ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ 3.1.1977 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਧਾਰਮਿਕ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਚਰਚ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਸਮਾਜ ਉੱਤੇ ਸੱਤਾ ਦੀ ਕਸਰਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ

ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੇ। ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਜ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਚਰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਅਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖਤਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਨੇ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ

ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਯੂਰਪੀ ਦੇਸ਼ਾਂ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਅਨੁਸਰਿਤ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖਤਾ ਤੋਂ ਕਈ ਮਾਇਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੀ ਹੈ।

4 ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ 'ਪੰਥਨਿਰਪੇਖਸ਼' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਧਰਮਨਿਰਪੇਖਸ਼' ਅਤੇ 'ਪੰਥਨਿਰਪੇਖਸ਼' ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। 'ਪੰਥ', ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਪੂਜਾ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਜਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵੱਲ ਭਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਧਰਮ ਉਹ ਅਬਸੋਲਿਊਟ ਅਤੇ ਸਦਾਬਹਾਰ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮ। ਧਰਮ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਉਪਲਬਧੀ, ਸਹਾਰਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾ (ਨਾਗਰਿਕਾਂ) ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਉੱਤਮਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

5 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਏ.ਐਸ. ਨਾਰਾਇਣ ਦੀਕਸ਼ਿਤੁਲੁ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਆਫ ਏ.ਪੀ. & ਓਰਸ.[2] ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਧਰਮ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਜਸਟਿਸ ਐਮ. ਰਾਮਾ ਜੋਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ "ਇਹ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਧਰਮ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਧਰਮ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ □ਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਧਰਮ ਹੈ" ਵਜੋਂ ਉਦਧ□ਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਾ (ਰਾਜ) ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ (ਰਾਜਧਰਮ) ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸਮ□ੱਧੀ ਲਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਧਰਮਨਿਰਪੇਕਸ਼ਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੇਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਜਾਂ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਰਾਜ।" ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਵੱਡੀ ਜਾਂ ਛੋਟੀ, ਜੋ ਸਵਾਰਥ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ

ਐਚ "156. ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ "ਧਰਮ ਦੇ ਲੱਛਣ ਅਤੇ ਲੱਛਣ ਕੀ ਹਨ?", ਜਵਾਬ ਹੈ: ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੰਗ-ਦਿਲੀ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਯਵਾਦ, ਅੰਨ੍ਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਅਤੇ ਮਤਵਾਦ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਧਰਮ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯਵਾਦ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯਿਕ ਧਰਮ ਸੀਮਿਤ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ ਜਦਕਿ ਧਰਮ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਦੀ, ਸਾਡੀ ਮਨੋਵ□ਤੀ ਦੀ ਮੂਲ ਹੈ।

157. ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਧਰਮ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ; ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਬਦ 'ਧਰਮ' ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਤੇ 26 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਕੀਰਣ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ""ਰਘੁਕੁਲ ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਚਲੀ ਆਈ ਪ੍ਰਾਣ ਜਾਏ ਪਰ ਵਚਨ ਨ ਜਾਈ"" ਹੈ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ; ਆਓ ਅਸੀਂ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਤੇ 26 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਡ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਫਾਇਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਫੈਲਾਈਏ।

6. ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਅੰਰਿ ।ੜ , 42 ਦੁਆਰਾ 'ਸੈਕੂਲਰ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੋਧ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਅਰਥਾਤ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਨਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਐਚ.ਆਰ ਖੰਨਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੈਂਬਰ ਕੇ. ਸੰਥਾਨਮ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ:

"1481 …ਕੇ. ਸੰਥਾਨਮ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੱਖਣੀ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ, ਨੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ। ਸਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ 'ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜਨਮ, ਧਰਮ, ਰਿਵਾਜ, ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯੋਗਤਾ, ਅਤੇ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਣਾਉਣਾ'। ਤੀਜੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਇੱਕ ਆਰਥਿਕ ਸੀ: 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪਿੰਡ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਵੱਲ ਬਦਲਾਅ'। ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ (ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ) ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ 'ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ' ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ 'ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ' ਬਾਰੇ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ 'ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਬਦਲਾਅ' ਲਿਆਵੇ…"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

7.ਰਾਜ ਦੀ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਿਰਾ ਨਹਿਰੂ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜ ਨਾਰਾਇਣ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"252. ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੰਨਾ 685 (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰਨਾ 767) 'ਤੇ ਕਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉੱਪਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ) ਕਿ ਰਾਜ ਦਾ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿੱਤਰ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 15 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ..."

8 'ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ *ਜ਼ਿਆਉਦੀਨ ਬੁਰਹਾਨੁਦੀਨ ਬੁਖਾਰੀ ਬਨਾਮ ਬ੍ਰਿਜਮੋਹਨ ਰਾਮਦਾਸ ਮੇਹਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਲਈ 1951 ਦੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ "ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ, ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਰਕਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ..."

9 'ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨੌ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ *ਐਸ.ਆਰ. ਬੋਮਮਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਜੀ ਜਾਂ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਸ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

"146. ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪਰੋਕਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਨਾਲ ਪਛਾਣਣ ਜਾਂ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯਾਂ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।"

xx xx xx

148 ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੇਠ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ 'ਤੇ ਹੋਏ ਉੱਪਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਜੋ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਰ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹੇ ਰਾਜ ਦਾ ਧਰਮਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯਾਂ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯਾਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਵੀ ਰਵੱਈਆ ਹੋਵੇ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਧਰਮ ਦਾ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਮਨਾਹੀ ਹੈ...

304. ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ — 'ਸਮਾਜਵਾਦੀ' ਅਤੇ 'ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ' — ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਮ ਅਰਥ ਜਾਂ ਸਮਗਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਲੱਭਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਗਾਂਹ ਚਰਚਾ ਵਿਖਾਏਗੀ, 42ਵਾਂ ਸੋਧ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਣਕਹੀ ਸੀ। ---------- ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਧਰਮ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ, ਰਾਜ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਭਾਵ, ਰਾਜ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਧਰਮ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਜਾਤ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਜਾਂ ਬਢਾਵਾ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ, ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਘੱਟ ਸਹਾਇਕ ਵਰਤਾਉ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਧਰਮ ਜਾਂ ਪੂਜਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਾਅਦੇ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰੇ ਹੋਣਗੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਧਰਮ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ, ਉਸ ਦੇ ਹੱਕਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮਿਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਕ੍ਰਿਯ ਰਵੱਈਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵਰਤਾਉ ਦੀ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਵਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਧਰਮ ਵੱਲੋਂ ਤਟਸਥਤਾ ਜਾਂ ਧਰਮ ਵੱਲੋਂ ਚੰਗੀ ਤਟਸਥਤਾ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ...

10 ਉਸੇ ਸਾਲ, ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਸੰਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ & ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਕੱਤਰ, ਮਨੁੱਖੀ ਸ੍ਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲਾ & ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉੱਠਿਆ ਕਿ ਕੀ ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੋਣਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਦ੍ਧ□ਤ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਐਚ.ਆਰ. ਖੰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ-ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੋ-ਭਗਵਾਨ; ਇਹ ਭਗਤ, ਅਗਨੋਸਟਿਕ ਅਤੇ ਨਾਸਤਿਕ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਧਾਰਮਿਕ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਧਾਰਣਾ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਭਗਤ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਭਗਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ,

ਤਾਂ ਉਹ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

11. ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਰਿਕੁਲਮ ਫਰੇਮਵਰਕ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਿਸ. ਅਰੁਣਾ ਰੌਏ & ਓਰਸ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ & ਓਰਸ.3 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਸ.ਬੀ. ਚਵਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, 1999 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਧਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸਖਤ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ "ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਉਦਮ ਦੇ ਅਸਲ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪੂਰਵਾਗ੍ਰਹ ਜਾਂ ਸੰਕੀਰਣ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਕੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰਸਮਾਂ, ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਫੈਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਤਿਕਾਰ (ਸਰਵ ਧਰਮ ਸੰਭਾਵ) ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ (ਪੰਥਨਿਰਪੇਖਤਾ)।" ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

29. ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਐਸ.ਬੀ. ਚਵਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਬੰਧਿਤ ਭਾਗ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦੱਸਾਂਗੇ:

XX *XX* XX

12. ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਵਿਧ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਕੌਮੀ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ, ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਵਿਰਾਸਤ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਕੌਮੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਫੀਚਰਾਂ ਨਾਲ ਪਰਿਚਿਤ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕੌਮੀ ਮੁੱਲ ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਮਿਡਲ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

13. ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਧਰਮ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਬਾਤਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲ ਪਰਿਚਿਤ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਿਡਲ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਧਰਮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀਆਂ ਮੂਲ

ਅਵਧਾਰਣਾਵਾਂ ਆਮ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਅਮਲ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਤਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਖਿਲਾਫ ਨਫਰਤ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।"

37 ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਬਦ "ਧਰਮ" ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਆਓ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰੀਏ ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉੱਤੇ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਉਚਿਤ ਸਮਝ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਨੁੱਖ (ਜਿਸ ਕੋਲ ਅਹੁਦਾ, ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਹੋਵੇ) ਉੱਤੇ ਵਿਜੈ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਲਾਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੱਟੜਪੰਥ, ਬੈਰ, ਹਿੰਸਾ, ਬੇਈਮਾਨੀ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਨਸ਼ਾ ਖੋਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ, ਸਭ ਲਈ ਚਮਕਣ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੰਗ ਦਿਮਾਗੀ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੀ, ਜੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿੱਖੇ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗੀ।

12 ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2)(ਅ) ਅਧੀਨ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀਮਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

“[83. ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2) ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2)(ਅ) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡ (ਅ) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਹੋਰ ਕਟੌਤੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2)(ਅ) ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੀਮਿਤ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2)(ਅ) ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ।ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀਮਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ

ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ"।

13. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਉਭਰੀ ਸੀ,ਇਸ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਰੰਗ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ,ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਧਰਮ, ਖੇਤਰ, ਆਸਥਾ,ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ,ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਹਨ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਵੀਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ, ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾਅਤੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣਾ। ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾਧਾਰਮਿਕ ਆਸਥਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਟਸਥ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਣਾ ਕੇ ਜਾਂ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਅਮਲ ਕਰ ਕੇ ਵਿਆਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਸਕਦਾ ਹੈਜਿੱਥੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਤੱਥਿਆਤਮਕ ਪਿਛੋਕੜ

14. ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੋ ਮਿਤੀ 5.2.2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ

ਵਿਸ਼ਾ – ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਡਰੈੱਸ ਕੋਡ ਬਾਰੇ।

ਹਵਾਲਾ – 1) ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ 1983
2) ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਕੁਲਰ:509 ਐਸ.ਐਚ.ਐਚ. 2013, ਮਿਤੀ:31-01-2014

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ:

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਹਵਾਲੇ ਨੰਬਰ 1 ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਹੈ, ਕਰਨਾਟਕ

ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ 1983 ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ (1-1995) ਸੈਕਸ਼ਨ [7(2)(9)]*iv ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ

ਭਰਾਤ੍ਰੀਵਾਦੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ, ਆਪਣੀ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਵੱਲ ਇੱਕ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 133 ਅਧੀਨ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸੰਦਰਭ ਨੰਬਰ 2 ਤਹਿਤ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪੜਾਅ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਬਜਟ ਆਵੰਟਨਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ, ਮੂਲ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ (ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸਡੀਐਮਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਪੇ-ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਘਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਚਿਤ ਆਚਾਰ ਸੰਹਿਤਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਆਚਾਰ ਸੰਹਿਤਾ ਉਸ ਖਾਸ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਕਾਲਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਨੁਭਵ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ, ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਪੋਸ਼ਾਕ ਕੋਡ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੇ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

1) ਕੇਰਲਾ ਦੀ ਮਾਣਯੋਗ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ 9 ਵਿੱਚ ਡਬਲਿਊ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 35239/2018, ਮਿਤੀ: 04-12-2018, ਇਸ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

"9. ਐਪੈਕਸ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਸ਼ਾ ਰੰਜਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ [(2017) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 397] ਵਿੱਚ ਸਪਰਧੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਪਰੀਖਣ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਜਨਹਿੱਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪਰਧੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਸੁਲਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

2) ਫਾਤਿਮਾ ਹੁਸੈਨ ਸਈਦ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੋਸਾਇਟੀ ਅਤੇ ਓਰਸ. (ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 2003 ਬੋਮ 75) ਵਿੱਚ, ਪੋਸ਼ਾਕ ਕੋਡ ਸਬੰਧੀ ਇੱਕ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਕਾਰਤਿਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਵਾਦ ਹੋਇਆ। ਬੰਬਈ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਰੀਖਣ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਜਾਂ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਖੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

3) ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਮਾਨਯੋਗ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ. ਕਨਲੰਮਲ ਬਨਾਮ ਡਾ. ਐਮ.ਜੀ.ਆਰ. ਮੈਡੀਕਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੋਧੇ ਗਏ ਡਰੈਸ ਕੋਡ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਇੱਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਐਮ ਵੇਂਕਟਸੁਬਾ ਰਾਓ ਮੈਟ੍ਰਿਕੁਲੇਸ਼ਨ ਹਾਈਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਸਟਾਫ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਐਮ. ਵੇਂਕਟਸੁਬਾਰੋਆ ਮੈਟ੍ਰਿਕੁਲੇਸ਼ਨ ਹਾਈਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ (2004) 2 ਐਮ.ਐਲ.ਜੇ 653 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਕਰ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਚੂੰਕਿ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਵਾਲੀ ਪੱਗੜੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੱਪੜਾ ਪਹਿਨਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 25 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਕਰਨਾਟਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1983 ਆਰਟੀਕਲ 133 ਸਬ ਰੂਲ (2) ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 71(1), 71(2)(g)(v) ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ (ਵਰਗੀਕਰਨ, ਨਿਯਮਨ, ਕੁਰੀਕੁਲਮ ਸ਼ਡਿਊਲਿੰਗ, ਹੋਰ) ਦੇ ਨਿਯਮ 1995 ਅਨੁਸਾਰ ਰੂਲ 11** ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ-

ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੰਬਰ: EP14 SHH 2022 ਬੈਂਗਲੁਰੂ ਮਿਤੀ: 05.02.2022

ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਕਰਨਾਟਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1983 ਸਬ-ਰੂਲ 133 (2) (ਸੈਕਸ਼ਨ 71(g), 71(2)(g)(v) ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ (ਵਰਗੀਕਰਨ, ਨਿਯਮਨ, ਕੁਰੀਕੁਲਮ ਸ਼ਡਿਊਲਿੰਗ, ਹੋਰ) ਦੇ ਨਿਯਮ 1995 ਅਨੁਸਾਰ ਰੂਲ 11** ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਰਦੀ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਜੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੋਰਡ ਆਫ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜੋ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਵਲੋਂ ਵਰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਏਕਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ।

ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ,
ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਪਦਮਿਨੀ ਐਸ.ਐਨ.
ਸਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ) ਲਈ ਜੁਆਇੰਟ ਸੈਕਰੇਟਰੀ

*5.2.2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਰੀਜੈਂਡਮ/ਐਡੈਂਡਮ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲੀ ਗਈ
**5.2.2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਰੀਜੈਂਡਮ/ਐਡੈਂਡਮ ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਗਈ"

15. ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1983*, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਪਰੋਕਤ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਐਕਟ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

"ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਸੰਗਠਨ, ਵਿਕਾਸ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਈ ਇੱਕ ਐਕਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

ਜਿਥੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਤਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਦਾ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਹਤਰ ਸੰਗਠਨ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ

ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ;

ਧਾਰਾ-5. ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ – ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਪਾਹਜ, ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਸਮੇਤ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਅੰਤ ਵਲ ਅਜਿਹੇ ਉਪਾਅ ਅਪਣਾਉਣਾ ਜੋ ਉਚਿਤ ਹੋਣ।

(i) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ-

(b) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਸਵੱਛਤਾ ਵਿਵਸਥਾ, ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ, ਫਰਨੀਚਰ, ਸਾਜੋ-ਸਾਮਾਨ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਸਹਾਇਕ, ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ;

(ii) ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(2) ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਪਾਠਯਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਇਹ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ,

(v) ਧਾਰਮਿਕ, ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਜਾਂ ਖੰਡੀ ਵਿਵਿਧਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣਾ;

(vi) ਸਾਡੀ ਮਿਲੀ-ਜੁਲੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਕਦਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲਣਾ;

(viii) ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ, ਮਾਨਵਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ;

(x) ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮਤਾ ਵੱਲ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੌਮ ਲਗਾਤਾਰ ਉੱਚੇਰੇ ਪੱਧਰਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧੀ ਅਤੇ ਯਤਨ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇ।"

16. ਐਕਟ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਦੀ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਦਾਖਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ [ਸੈਕਸ਼ਨ 9(1)(b)]; ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ

ਵੀ ਵਰਗ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ [ਸੈਕਸ਼ਨ 9(1)(c)]।

17. ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 133 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"133. ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ।- (1) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਇਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਹੁਕਮ ਨਾਲ, ਪਬਲਿਕ ਇੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ, ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਉਚਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਵੇਗਾ।

(2) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਟਿਊਟੋਰੀਅਲ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਾਂ ਇਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਗਵਰਨਿੰਗ ਕੌਂਸਲ ਜਾਂ ਮਾਲਕ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਹਰ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(3) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹੇਠ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ।

18. ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 145 ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਮਾਨਿਆ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹਾਨੀ ਤੋਂ, ਨਿਯਮ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਜਾਂ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ [ਧਾਰਾ 145 (2)(i)]; ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜਗਾਵਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਗਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ [ਧਾਰਾ 145 (2)(xxi)]; ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਜੋ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਜਾਂ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਐਕਟ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ

ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਅਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਦੇ ਸਹੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ [ਧਾਰਾ 145 (2)(xxi)]।

19. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰਨ, ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਵਰਗੀਕਰਣ, ਨਿਯਮਨ ਅਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਆਦਿ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ) ਨਿਯਮ, 1995* ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਨਿਯਮ 11 ਵਰਦੀ, ਕੱਪੜੇ, ਪਾਠਪੁਸਤਕਾਂ ਆਦਿ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

“11. ਵਰਦੀ, ਕੱਪੜੇ, ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ, (1) ਹਰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਆਪਣੀ ਵਰਦੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੈੱਟ ਤੈਅ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਵਰਦੀ ਤੈਅ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਉਪ-ਨਿਯਮ (1) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ।

(3) ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਆਦਿ ਤੋਂ ਵਰਦੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਦਰਜੀਆਂ ਨਾਲ ਵਰਦੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਸੀਵਣ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੀ ਮਜਬੂਰੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਗੇ।"

20. ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 16 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਿਯਮਨ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ। ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ 31.1.2014 ਨੂੰ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਕਾਲਜ ਬਿਹਤਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦਾ ਉਚਿਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ। ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਔਰਤ ਹੈ, ਇੱਕ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ., ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ, ਦੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦਾ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ/ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਲੈਕਚਰਾਰ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਲਜ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮੈਂਬਰ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਹੈ। ਉਡੁਪੀ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਲਈ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਕਾਲਜ ਬਿਹਤਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ 23.6.2018 ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖਤ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ:

"ਮਤਾ"

4. ਹੋਰ, ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵਾਂਗ ਉਹੀ ਵਰਦੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਚੁੜੀਦਾਰ ਪੈਂਟ, ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਚੈੱਕ ਨਾਲ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਟੱਪਾਂ ਅਤੇ ਨੀਲੇ ਪੈਂਟ, ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਰੰਗੀਨ ਸ਼ਾਲ, ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਛੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ। ਨਾਲ ਹੀ, ਗਰੀਬ ਕੁੜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵਾਈਸ- ਪ੍ਰਧਾਨ xx ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ" ਯਸ਼ਪਾਲ ਸੁਵਰਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੂੰ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਦੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।"

21.ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ 5.2.2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਸਰਕੂਲਰ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਸਫਲ ਰਹੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

22. ਸ੍ਰੀ ਸੰਜੇ ਹੇਗੜੇ, ਸ੍ਰੀ ਦੇਵਦੱਤ ਕਾਮਤ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਧਵਨ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਜਯਨਾ ਕੋਠਾਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ, ਸ੍ਰੀ ਏ.ਐਮ. ਦਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ, ਸ੍ਰੀ ਕੋਲਿਨ ਗੋਂਸਾਲਵਿਸ, ਸ੍ਰੀ ਆਦਿਤਿਆ ਸੋਂਧੀ, ਸ੍ਰੀ ਯੂਸਫ ਮੁੱਛਾਲਾ, ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਕੀਰਤੀ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਰਿਸ਼ਾਦ ਅਦਿਵਾਰੇਕਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਆਲਮ, ਸ੍ਰੀ ਦੁਸ਼ਿਆਂਤ ਦਵੇ, ਵਰਿਸ਼ਠ ਅਧਿਵਕਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੋਏਬ ਆਲਮ, ਸ੍ਰੀ ਰਹਮਤੁੱਲਾਹ ਕੋਠਵਾਈ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਤੁਲਸੀ ਕੇ. ਰਾਜ, ਮੋਹਦ. ਨਿਜ਼ਾਮੁਦੀਨ ਪਾਸ਼ਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ; ਜਦੋਂ ਕਿ, ਸ੍ਰੀ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮੇਹਤਾ, ਸੌਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ, ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਐਮ. ਨਟਰਾਜ, ਅਤਿਰਿਕਤ ਸੌਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ, ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁਲਿੰਗ ਨਵਾਡਗੀ, ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ, ਸ੍ਰੀ ਆਰ. ਵੇਂਕਟਰਮਾਨੀ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਵੀ. ਮੋਹਨਾ, ਸ੍ਰੀ ਡੀ.ਐਸ. ਨਾਇਡੂ, ਵਰਿਸ਼ਠ ਅਧਿਵਕਤਾ, ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ। ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਉਚਿਤ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

23. ਅਸੀਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਸਿੱਖੇ ਹੋਏ ਸਲਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਆਈ ਪਤਾ ਕਰੋ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਪੀਲਾਂ:

“(i) ਕੀ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕੰਤਾਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਰਾਜੀਵਰੂ (ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਰੀ-9J ਵਿੱਚ) ਅਤੇ/ਜਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 145(3)?

(ii) ਕੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਦੁਆਰਾ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ

ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਮੇਟੀ ਪਾਬੰਦੀ/ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗੀ ਕੀ ਸਿਰ ਦਾ ਸਕਾਰਵ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 143 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ?

(iii) 'ਜ਼ਮੀਰ' ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਘੇਰਾ ਅਤੇ ਦਾਇਰਾ ਕੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਧਾਰਾ 25 ਅਧੀਨ 'ਧਰਮ'?

(iv) ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਅਤੇ ਦਾਇਰਾ ਕੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 25 ਦੇ ਤਹਿਤ?

(iv) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਕੀ ਹੈ?

(v) ਕੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(a) ਅਧੀਨ *ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ* ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ *ਨਿਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ* ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਾਹਮੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ; ਅਤੇ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ?

(vi) ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵਾਅਦੇ ਦੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 51-ਏ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (ਈ) ਅਤੇ (ਐਫ) ਅਧੀਨ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਮੌਲਿਕ ਫਰਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ?

(vii) ਜੇ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮੰਗਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ?

(viii) ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਵ-ਸ਼ਰਤ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 19, 21 ਅਤੇ 25 ਅਧੀਨ ਛੱਡਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

(ix) ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ *ਉਚਿਤ ਸਮਾਂ* ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ?

(x) ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਦੇ ਵੈਧ ਰਾਜ ਹਿੱਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 21, 21ਏ, 39(ਐਫ), 41, 46 ਅਤੇ 51ਏ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੰਡੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?

(xi) ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਕੋਈ ਠੋਸ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਹੈ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ (ii)- ਕੀ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ *ਕੰਤਾਰੂ ਰਾਜੀਵਾਰੂ (ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਇਨ ਰੀ-9)* ਨਾਲ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 145(3) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

24.ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੰਤਾਰੂ ਰਾਜੀਵਾਰੂ (ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਮੰਦਰ ਸਮੀਖਿਆ-5ਜੇ.) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਯੰਗ ਲਾਇਅਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ & ਓਰਸ.' ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਲਈ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ, ਧਰਮ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਕੀ ਹੈ। ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ "ਧਰਮ" ਇੱਕ ਦੀ "ਆਸਥਾ" ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਫਰੇਮ ਕੀਤੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਵਾਲੇ ਲਈ ਦਰਜ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਧੀ "ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ" ਦੀ ਹੈ। ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਭਿਆਸ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿੰਨ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

25. ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 145(3) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

26. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ *ਕੰਤਾਰੂ ਰਾਜੀਵਾਰੂ (ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਇਨ ਰੀ-ਆਰ)* ਵਿੱਚ ਸਮੀਖਿਆ ਕਈ ਵੱਡੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਵਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ

ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ *ਕੰਤਾਰੂ ਰਾਜੀਵਾਰੂ* ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ।

27. ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 145(3) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 9-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਅਤੇ ਅਨ੍ਰ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ & ਓਰਸ*', ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ "ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 5 ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ" ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

28. ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਜਾਂ ਕਿ ਇਸਨੂੰ *ਕੰਤਾਰੂ ਰਾਜੀਵਾਰੂ* ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ (iii)- ਕੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟੇ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ/ਮਨਾਹੀ ਜਾਂ ਅਨਿਵਾਰਿਤਾ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, *ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ* ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 143 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ?

29. ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਰਕ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 143 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਸੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ 31.1.2014 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਰਾਜ ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 143 ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 143 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ:

"143. ਸੌਂਪਣਾ। – ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਐਕਟ ਜਾਂ ਇਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਇਸਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਸੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।"

30. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 12 ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਸਰਕਲਰ ਦੀ ਤਾਰੀਖ 31.1.2014, ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ: ਨੰ. ਈਡੀ 50 ਐਸਐਚਐਚ 2013

ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ

ਮਲਟੀਸਟੋਰ ਬਿਲਡਿੰਗ

ਬੈਂਗਲੋਰ ਮਿਤੀ 31-01-2014

ਸਰਕੁਲਰ

ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 1ਲੀ ਅਤੇ 2ਜੀ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ. ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ. ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਪੜਾਅ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ:

1	ਪ੍ਰਧਾਨ	ਸਬੰਧਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ
2	ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ	ਵਿਧਾਇਕ ਵੱਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਥਾਨਕ ਨੁਮਾਇੰਦੇ
3	ਮੈਂਬਰ	) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 4 ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1 ਮਾਪੇ

		ਇੱਕ ਔਰਤ ਅਤੇ 1 ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 2) ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। 3) ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਵਿੱਚੋਂ 2 ਮੈਂਬਰ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1 ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (ਇਹ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਕਾਲਜ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੈ) 4) ਸਬੰਧਤ ਕੰਪੋਜ਼ਿਟ ਪੀ.ਯੂ. ਤੋਂ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ/ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ। ਕਾਲਜ 5) ਪੀਯੂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਲੈਕਚਰਾਰ।
4	ਸਕੱਤਰ ਮੈਂਬਰ	ਸਬੰਧਤ ਪੀਯੂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ.

ਸਕੱਤਰ ਮੈਂਬਰ

ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੀ.ਯੂ. ਕਾਲਜ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ।

ਐਸ.ਡੀ./31-01-2014 (ਐਸ.ਐਚ. ਕੁਰਿਯਾਵਵਰ) ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਅਧੀਨ ਸਕੱਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਪੀ.ਯੂ ਸਿੱਖਿਆ)."

31. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ 5.2.022 ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਪਟਦੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਨਿਕਾਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਵਾਲੀ ਸਕਾਰਫ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਪਹਿਨਣਾ ਅਨੁਚਿੱਤ 25 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਭਾਗ ਸਤਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ-ਤਟਸਥ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਖਾਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਾਰਣਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਾਰਣ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਲਈ ਪਰਯਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਇੱਕ ਸਰਕੁਲਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

32. ਵਿਕਲਪਕ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ, ਇੱਕ ਗੈਰ-ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਥਾਰਟੀ, ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰ। ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਧਾਰਾ

19(1)(a) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਰਟੀਕਲ 25(2), ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ, ਸਮਰੱਥ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੋਏਬ ਆਲਮ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਟੇਟ ਆਫ ਦੱਸਿਆ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. v. ਠਾਕੁਰ ਭਰਤ ਸਿੰਘ 15 , ਪੱਛਮ ਦਾ ਰਾਜ ਬੰਗਾਲ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ16 , ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਿਆਲ ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ & ਹੋਰ. v. ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ.17 ਅਤੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਫਾਰਮੇਸੀ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਰਾਜੀਵ ਕਾਲਜ ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਫਾਰਮੇਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ.18 ਦਾ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮਿ. ਦੁਸ਼ਯੰਤ ਦਵੇ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ 3 ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਸਮਰੱਥ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 13(2) ਅਤੇ (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 13(2) ਅਤੇ (3) ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

“13. ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਅਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਅਸੰਗਤ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ।

(2) ਰਾਜ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏਗਾ ਜੋ ਇਸ ਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਖਿਲਾਫਵਾਰੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਖਾਲੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

(3) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ,—

(a) "ਕਾਨੂੰਨ" ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਆਰਡੀਨੈਂਸ, ਆਦੇਸ਼, ਬਾਈ-ਲਾ, ਨਿਯਮ, ਨਿਯਮਾਵਲੀ, ਸੂਚਨਾ, ਰਿਵਾਜ ਜਾਂ ਪ੍ਰਥਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ;

33 ਮੈਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਕਹੇ ਗਏ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੰਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 133 ਅਤੇ 145 ਦੇ ਉਪ-ਭਾਗ (3) ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਐਕਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਕਤ ਸਰਕੁਲਰ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ

ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

34 ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਪ੍ਰੈਂਬਲ ਹੈ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਦੇਣਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਭਾਗ, ਭਾਵ, ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਭਾਗ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਦੇਸ਼ ਮੰਡੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਪਾਈ ਜਾਵੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਤਿ-ਜਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

35ਅਨੁਚਛੇਦ 73 ਅਧੀਨ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 162 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19, 21, 25 ਅਤੇ 31A ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

36 ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ, ਪਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ।

37. ਹੁਣ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਰਕਾਂ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵੱਲ ਆਉਂਦਿਆਂ, *ਅਮਰਜੀਤ ਸਰਕਾਰ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਧਿਨਿਯਮ, 1949 ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਐਕਟ, 1950 ਨੇ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇੰਟਰ-ਅਲੀਆ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਇਹ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ 'ਆਦੇਸ਼' ਜਾਂ 'ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ' ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ 'ਕਾਨੂੰਨ' ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 13 ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਭਾਗ III ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ) ਤਾਂ ਜੋ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵੀ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ

ਕਰਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਿਕੜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ"। ਇਸ ਲਈ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਤਰਕ ਲਈ ਮਦਦਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

38. *ਠਾਕੁਰ ਭਰਤ ਸਿੰਘ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ *ਠਾਕੁਰ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਐਮ.ਪੀ. & ਅਨੁਸਾਰ* ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪਬਲਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1959 ਦੀ ਧਾਰਾ 3(1)(ਬੀ) ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਰਾਇਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਝਾਬੁਆ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਨਗਰ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਫਸਰ, ਝਾਬੁਆ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ, ਸਾਡਾ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3(1) ਦੇ ਖੰਡ (ਅ) ਅਤੇ (ਸੀ) ਵੈਧ ਹਨ, ਪਰ ਖੰਡ (ਬੀ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਡੀ) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਅਵੈਧ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖੰਡ (ਬੀ) ਅਵੈਧ ਹੈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਭਰਤਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ ਉਸ ਖੰਡ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਿਸ਼ਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਝਾਬੁਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕਲੌਤੇ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਭਰਤਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਫਸਰ, ਝਾਬੁਆ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਕਲੌਤੇ ਜੱਜ ਨੇ ਭਰਤਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਨੇ ਇਹ ਗਲਤ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 3(1) ਦਾ ਖੰਡ (ਸੀ) ਖੰਡ (ਬੀ) ਨਾਲ ਅਟੁੱਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਵੈਧ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਭਾਰ 'ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।"

39 ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"7 ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪਬਲਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਆਫ 1959 ਦੀ ਧਾਰਾ 3(1)(ਬੀ) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਅਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ

ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 352 ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।"

40 ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

41. ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਯਾਲ ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 31 ਮਾਰਚ, 1981 ਦੀ ਦੋਸ਼ੀ ਟੈਲੇਕਸ/ਅੰਤਰ ਸੁਨੇਹਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 162 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਹਦਾਇਤ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੀ ਜੋ ਯੂ.ਪੀ. ਫੂਡਗ੍ਰੇਨਸ ਡੀਲਰਜ਼ (ਲਾਇਸੈਂਸਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰਡਿੰਗ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ) ਆਰਡਰ, 1976 ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਫੂਡਗ੍ਰੇਨਸ (ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਨ) ਆਰਡਰ, 1978 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਰਾਜ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਾਦਿਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰੀ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਏਜੰਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਵੈਧ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"*33. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਜੀ) ਅਧੀਨ, ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਪੇਸ਼ਾ, ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬੇਰੋਕਟੋਕ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਧਾਰਾ (6).....*"

41. ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਸਵਾਲ ਬਾਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕਣਕ ਦੀ ਜ਼ਬਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਵੰਚਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਲੇਖ 300-ਏ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲੇਖ 162 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਫਰਮਾਨ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ। ਲੇਖ 162, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੇਖ 300-

ਏ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਲੇਖ 300-ਏ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਕਾਨੂੰਨ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇੱਕ ਐਕਟ, ਇੱਕ ਨਿਯਮ, ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ...

42. ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 19(6) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

43. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਹਾਲੀਆ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜੋ ਕਿ *ਫਾਰਮੇਸੀ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ* ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿਰਾਧਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਫਾਰਮੇਸੀ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਜੋ ਕਿ ਫਾਰਮੇਸੀ ਐਕਟ, 1948 ਅਧੀਨ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਹੈ, ਨੇ 17.7.2019 ਨੂੰ ਫਾਰਮੇਸੀ ਵਿੱਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਅਤੇ ਡਿਗਰੀ ਕੋਰਸਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਫਾਰਮੇਸੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ 'ਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਮੋਰੇਟੋਰੀਅਮ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਲੋਂ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਫਾਰਮੇਸੀ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3, 10 ਅਤੇ 12 ਨਿਯਮਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਮਨਾਹੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"55. ਚੂੰਕਿ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਪੀਸੀਆਈ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ 17ਵੇਂ ਜੁਲਾਈ 2019 ਅਤੇ 9ਵੇਂ ਸਤੰਬਰ 2019 ਦੇ ਰੈਜੋਲਿਊਸ਼ਨਾਂ/ਸੰਚਾਰਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 19(1)(g) ਅਧੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ, ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਪੀਸੀਆਈ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ 17ਵੇਂ ਜੁਲਾਈ 2019 ਅਤੇ 9ਵੇਂ ਸਤੰਬਰ 2019 ਦੇ ਰੈਜੋਲਿਊਸ਼ਨਾਂ/ਸੰਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਛੋਟੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਹਨ।"

44. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਨੇ ਨਵੇਂ ਫਾਰਮੇਸੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ 'ਤੇ ਮੋਰੇਟੋਰੀਅਮ ਲਗਾਇਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 19(1)(g) ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਇੱਕ ਰੈਜੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਉਕਤ ਫੈਸਲਾ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

45. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਦ੍ਵਾਰਕਾ ਨਾਥ ਤਿਵਾਰੀ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ[1], *ਬਿਹਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਕੋਡ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 182 ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਕੋਡ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 182 ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਨਿਯਮ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਾਂਜਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:*

"13. ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿ ਕੋਡ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 182 ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਸਿੱਖਿਆ ਮਹਾਧਿਵਕਤਾ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਸਾਧਾਰਣ ਨਿਆਂਪੂਰਤੀ ਨਾਲ, ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਜੋਂ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੇਖ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਹ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਪਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਜਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।"

46. "ਕਾਨੂੰਨ", ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 19(2) ਅਤੇ 25(2) ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਆਰਟੀਕਲ 13(3) ਅਧੀਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਾਨੂੰਨ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਨਿਯਮ, ਆਦੇਸ਼, ਬਾਈ-ਲਾਅ, ਨਿਯਮ, ਵਿਨਿਯਮ, ਸੂਚਨਾ, ਰਿਵਾਜ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਲਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਆਦੇਸ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 13(2) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਆਰਟੀਕਲ 13(3)(ਏ) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਏ) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਆਰਟੀਕਲ 19(2), ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 25(1) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਆਰਟੀਕਲ 25(2) ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵੈਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਸਰਤ ਹੈ।

47. ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਧਾਰਾ 133 ਅਧੀਨ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 162 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਨਿਯਮ-ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਅਧਿਨਿਯਮ ਅਤੇ ਉਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ।

48. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ, ਅਧਿਆਪਕ ਮੈਂਬਰ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹੀ ਅਥਾਰਟੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ

ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮੈਂਬਰ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਧਾਰਾ 143 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਅਥਾਰਟੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੀ ਧਾਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 162 ਅਧੀਨ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਅਧਿਨਿਯਮ ਜਾਂ ਉਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

49. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 143 ਦੇ ਅਧੀਨ 31.1.2014 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਦਫਤਰ/ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਅਧਿਕਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਇਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਜੋ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 143 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

50. ਹੋਰ, ਇਹ ਅਚਰਜ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ *ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ*,2 ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਨਿਯਮ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਫਰੇਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ *ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਅਗਰਵਾਲ*3 ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"59. ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਪਟਾਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਆਦੇਸ਼/ਦਫ਼ਤਰ ਮੈਮੋਰੰਡਮ/ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰੋ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

(ਵੀਡੀਓ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਮਜੀ ਜੰਗਮਈਆ [(1977) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 606 : 1977 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (L&S) 191], P.D. ਅਗਰਵਾਲ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. [(੧੯੮੭) ੩ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 622 : 1987 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (L&S) 310 : (1987) 4 ਏ.ਟੀ.ਸੀ 272], ਪਲੁਰੂ ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼ਨਈਆ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ [(1989) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 541 : 1989 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (L&S) 375 : (1989) 10 ਏ.ਟੀ.ਸੀ 378 : ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1990 ਐਸ.ਸੀ. 166], C. ਰੰਗਾਸਵਾਮਈਆ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਲੋਕਾਯੁਕਤ [(1998) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 66 : 1998 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (L&S) 1448] ਅਤੇ ਏਅਰ ਲਾਈਨ ਦੀ ਜੁਆਇੰਟ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਪਾਇਲਟਾਂ ਦੇ ਐਸ.ਐਸ.ਐਨ. ਭਾਰਤ ਦਾ ਬਨਾਮ ਸਿਵਲ ਏਵੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਡੀਜੀ [(2011) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 435 : ਏਆਈਆਰ 2011 ਐਸਸੀ 2220]।)"

51. ਐਕਟ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

52. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7(2) ਅਧੀਨ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਧਾਰਮਿਕ, ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਂਝ ਭਰਾਤਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ, ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ, ਸਾਡੀ ਸੰਯੁਕਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਮੁੱਲ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲਣ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਾਸੀਰ, ਮਾਨਵਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਮਤਾ ਵੱਲ ਅਗਾਊਂ ਬੜ੍ਹਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੌਮ ਲਗਾਤਾਰ ਉੱਚੇਰੇ ਪੱਧਰਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧੀ ਅਤੇ ਉੱਦਮ ਵੱਲ ਵਧਦੀ ਰਹੇ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਮੌਲਿਕ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV-A ਵਿਚ 42ਵੇਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ।

53. ਕਿਹੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਖੇਤਰੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ, ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣਾ ਰਾਜ ਦੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਿਚ ਇਕਰੂਪਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਈ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਧੇ ਜਾਂ ਘਟਾਉ ਦੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵਰਦੀ ਪਾਉਣਾ। ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਧ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਹੋਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਯਮ 11 ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

54. ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਿਆਮ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਇਕ ਅੰਸ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇਕ ਬੁਕਲੇਟ ਵਿਚੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ 2021-2022 ਦੇ ਸਾਲ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

“ਪ੍ਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਵਰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ / ਪ੍ਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ / ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਪਰ ਕੁਝ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।”

55. ਉਕਤ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ 2021-22 ਦੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਲਈ ਵਰਦੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕੋ ਹੀ ਦਾਅਵਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸਾਲ 2021-22 ਦੌਰਾਨ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2(3) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਧੀਨ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 36 ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਯੋਜਿਤ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਯੋਗ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਹ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਦੀ ਪਾਉਣ ਦੇ ਮੰਡੇਟ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 11 ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਬਿਨਾਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰੋਸ਼ਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਆਪਣੀ ਵਰਦੀ ਦਾ ਸੈੱਟ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।ਇਸ ਲਈ, ਹਦਾਇਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 145 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵਿਧਾਨਕ ਨਿਯਮ 11 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਿਤ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

Fਜਾਵੇ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨੰਗੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਰੁਦਾਕਸ਼ ਜਾਂ ਕ੍ਰਾਸ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਵੀ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੀ/ਉਸ ਦੀ ਕਮੀਜ਼ ਹੇਠਾਂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪੱਤੀਜਨਕ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

57. ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਕਟ ਜਾਂ ਉਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਦੀ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ (iii)- ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਵਿਵੇਕ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਕੀ ਹੈ?

58. ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਲਲੇਖਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਧਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 15, 16, 25, 26, 27, 28 ਅਤੇ 30 ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਚਾਰਧੀਨ ਅਨੁਚਛੇਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:

“14. ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਬਰਾਬਰੀ.— ਰਾਜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਬਰਾਬਰੀ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

15. ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਮਨਾਹੀ.—(1) ਰਾਜ ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਕੇਵਲ ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ—

(ਅ) ਦੁਕਾਨਾਂ, ਜਨਤਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ, ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਮਨੋਰੰਜਨ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸੰਬੰਧੀ;

(ਬ) xxx

19. ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਦਿ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ।—(1) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ—

(ਅ) ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ;

(ਬ) xxx

(2) ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਅ) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਜਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਮਲ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਭੁਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ, ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ, ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਵਮਾਨਨਾ, ਮਾਣਹਾਨੀ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਉਕਤ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

xx

xx

xx 25. ਵਿਵੇਕ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਮੁਫ਼ਤ ਪੇਸ਼ੇ, ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ।—(1) ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਗ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੁਫ਼ਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

(2) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇਗਾ—

(a) ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕੋਈ ਵੀ ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਾ;

(b) ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਣਾ।"

59. ਮਿਸਟਰ ਹੁਜੇਫਾ ਅਹਮਦੀ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਦੁਸ਼ਿਆਂਤ ਡੇਵ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮਿਸਟਰ ਅਹਮਦੀ ਨੇ 25.11.1949 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ (ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਖੰਡ XI, ਪੰਨਾ 979) ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ:

"ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋਵੋ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਤਦ

ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਇਹ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ, ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਦਾਂਤ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਆਈਟਮਾਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਉਹ ਇੱਕ ਤਿੰਨਤਾ ਦੇ ਸੰਘ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇੱਕ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਈਆਂ ਉੱਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਈਆਂ ਉੱਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ।" "ਇਹ ਸਾਡੀ ਮੰਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉੱਤੇ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਨੀਂਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਸਭ ਲਈ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣਾ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਡੀ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਹਨ ਕਿ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

60. ਮਿਸਟਰ ਡੇਵ ਨੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ 25.5.1949 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਾਣਯੋਗ ਸਰਦਾਰ ਵੱਲਭਭਾਈ ਜੇ. ਪਟੇਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੇਠਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

“ਸਾਡਾ ਇਰਾਦਾ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਵਚਨਬੱਧ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਾਹਲੀ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ. ਜੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਆਏ ਹਨ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵਿੱਚ ਹੈ ਦੀ ਅਸਲ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ, ਫਿਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੀ ਚੰਗੀ-ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ. ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਹੈ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਕਿ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ।"

61. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਗ V, ਮਿਤੀ 27.8.1947, ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ:

"ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਡਰਾਫਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹਨ ਇੱਕ ਗਲਤ ਰਾਹ ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦਾ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਇਹ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਗਲਤ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ. ਇੱਕ ਹੱਲ ਲੱਭਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਰੇਗਾ ਇੱਕ ਦੋਹਰੇ ਮਕਸਦ ਦੀ ਸੇਵਾ. ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਰੱਥ ਹੋਵੇਗਾ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉਣਾ ਹੈ। ....."

62. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਬਹਿਸ ਮਿਤੀ 6.12.1948 ਵਿੱਚ, ਜਦਕਿ ਧਾਰਾ 19 ਦੇ ਖਰੜੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਹੁਣ ਆਰਟੀਕਲ 25 ਹੈ, ਪੰਡਿਤ ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤਾ ਮੈਤਰਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ:

"ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਧਰਮ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਰੂਪ. ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ, ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਜਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲਈ ਖਾਸ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਰਜੀਹੀ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਰੂਪ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ. ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸਭ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਾਰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਦਾ।"

63.ਸ਼੍ਰੀ ਟੀ.ਐਮ. ਕਾਮਤ ਨੇ ਮਿਸਟਰ ਤਜਮੁੱਲ ਹੁਸੈਨ ਦੁਆਰਾ 3 ਦਸੰਬਰ, 1948 ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੋਧ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਸੋਧ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸੀ:

"ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਈ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇਗਾ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਧਰਮ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।"

64 ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਕੋਲ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂ ਨਾਮ ਜਾਂ ਪਹਿਰਾਵਾ ਰੱਖਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੋਧ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤੱਥ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਚਰਚਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਚੂੰਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਮਿਸਟਰ ਤਜਮੁੱਲ ਹੁਸੈਨ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ:

"ਮਿਸਟਰ ਤਜਮੁੱਲ ਹੁਸੈਨ: ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਰੱਬ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਉਂ ਹੋਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਰਮ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ? ਤੁਸੀਂ ਪਾਉਂਗੇ, ਸਰ, ਕਿ ਸਭ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ—ਅਤੇ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦੇਸ਼ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਹਨ—ਕੋਈ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਕਿਹੜਾ ਧਰਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।"

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਤੋਂ 100 ਸਾਲ ਅੱਗੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਾਂਗਾ।

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਇਕਰੂਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ।

ਤੁਸੀਂ ਧੋਤੀਆਂ ਲੱਭਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਪਜਾਮੇ ਲੱਭਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਰਤੇ ਲੱਭਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਲੱਭਦੇ ਹੋ, —ਅਤੇ ਫਿਰ, ਕੋਈ ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਧੋਤੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਨੰਗਾਪਨ, ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਇਹੀ ਹਾਲਤ ਸੀ।

xx

xx

ਮਿਸਟਰ ਤਜਮੁੱਲ ਹੁਸੈਨ: ਮੌਲਾਨਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰੋ। ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਮੈਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਮੇਰੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਵੇਗਾ। ਫਿਰ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ।

ਹੁਣ, ਸਰ, ਮੈਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਮਾਣਯੋਗ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਕਟ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਕੌਮ ਹਾਂ। ਆਓ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਰੱਖੀਏ; ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਨਾਮ; ਅਤੇ ਕੋਈ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾ ਹੋਣ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਬਣਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ, ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਸਾਡੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਜਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸੋਧ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(ਸੋਧ 589 ਅਤੇ 583 ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ।)

65. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਾਲਿਊਮ VII, ਪੰਨਾ 781 ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

66. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਮਰਸ਼ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਏ.ਕੇ. ਗੋਪਾਲਨ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਮਦਰਾਸ * ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕੇਵਲ ਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਦੀ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਣ ਮੰਤਵ ਲਈ ਖੋਜ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 15 (ਹੁਣ ਧਾਰਾ 21) 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਣਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰਾਇਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਆਈ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਬਹਿਸਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

B 67. *ਟ੍ਰਾਵੈਂਕੋਰ-ਕੋਚੀਨ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਬੰਬੇ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ, ਅਲੇਪੀ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡਰਾਫਟ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਤੇ ਬਹਿਸਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਣ ਅਣਚਾਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਟੈਚਿਊਟਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਮਦਦ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਟੈਚਿਊਟਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ — ਦੇਖੋ *ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ-ਜਨਰਲ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਥ ਮਲਿਕ* **[22 107, 118]।**

68. ਨੋ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ *ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ*, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਹਿਸਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 25 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਫੈਸਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

69. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬਹਿਸਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ, ਪਰ 70 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ, ਵਿਵਿਧ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਸਲਾਹਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

70. ਹੋਰ, ਮਿਸਟਰ ਦਵੇ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖ 25 ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ *ਸ਼ਾਇਰਾ ਬਾਨੋ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ 'ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ' ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਦਾ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ *ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਏਂਡੋਮੈਂਟਸ, ਮਦਰਾਸ ਬਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀਂਦਰ ਤੀਰਥ ਸਵਾਮੀਆਰ ਆਫ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ* ਵਿੱਚ 'ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ' ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1952 ਐਸ.ਸੀ. 366

ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1954 ਐਸ.ਸੀ. 282 (1954 ਐਸ.ਸੀ. ਆਰ. 1005)

71. ਡਾ. ਧਵਨ, ਆਪਣੇ ਤਰਕਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਪਹਿਰਾਵਾ, ਮੁਫਤ ਭਾਸ਼ਣ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਜੋ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕਤਾ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਨਿਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੀਗਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਥਾਰਿਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਤੇ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਧਰਮ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਹੈ।

72. ਮਿਸਟਰ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮੇਹਤਾ, ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ, ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਤਰਕਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 5.2.2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 29.3.2013 ਨੂੰ, ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ, ਉਡੁਪੀ, ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਵਰਦੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਬ ਤੋਂ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 31.1.2014 ਨੂੰ, ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਸਰਕੁਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

73. ਇਹ 23.6.2018 ਨੂੰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ, ਉਡੁਪੀ, ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਡਰੈਸ ਕੋਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। 31.12.2019 ਨੂੰ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਲਜ ਯਾਨੀ ਕੁੰਡਾਪੁਰਾ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ, ਉਡੁਪੀ ਦੀ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਕਮਤ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਰਹੇਗੀ।

74. ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਵਲੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਜਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਿਆਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਹਿਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਾਗਜਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੀਲਬੰਦ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੰਨਾ 126 ਉੱਤੇ ਉਲਲੇਖਿਤ ਹੈ, ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਲਾਸਰੂਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

75. ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ 29.1.2022 ਨੂੰ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 2146 ਦੀ 2022 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਸਕੂਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। 31.1.2022 ਨੂੰ, ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ, ਉਡੁਪੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸਰੂਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦਕਿ ਕੁੰਡਾਪੁਰਾ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ 2.2.2022 ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ। ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ।

76. ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਾਲਜਾਂ/ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਮੈਂਡੇਟ ਅਨੁਸਾਰ। ਐਕਟ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰਨਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ, ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਉਗਾਹਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 133(2) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਕਾਲਜਾਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਵਰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਵਰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਏਕਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ, ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਦੇ ਮਾਨਕ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਢੰਗ ਨਾਲ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕੁਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ।

77. ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 11 ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਵਰਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿਹੜੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਇਕ ਸਰਾਸਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਰਵਾਈ

ਨਾਲੋਂ ਤੰਗ ਹੈ। *ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ* ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"64. ਇੱਕ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ। ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਹੈ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਜੋ ਕਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗੇ ਹਨ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛਾ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ. ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ

"64. ਇੱਕ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ। ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਹੈ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਜੋ ਕਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗੇ ਹਨ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛਾ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਡੀ

"20.....ਚਰਚਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਖੁਦ ਉੱਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾ ਲੱਭੀ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰਿਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਕੈਂਪਸ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਫਰਜ਼ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਥੋਪਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਨਿਯਮਾਂ, ਨਿਯਮਾਵਲੀਆਂ ਜਾਂ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਨਿਆਇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ....."

79. ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਸੇਂਟ ਜ਼ੇਵੀਅਰਜ਼ ਕਾਲਜ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅਤੇ ਐਨਆਰ ਵਿੱਚ. v. ਰਾਜ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਹੋਰ.31, ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਿਖਾਏ ਵਿਚਕਾਰ.

"30. ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੰਦਰ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਮਾਹਰ ਅਤੇ ਸਮਰੂਪ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਸਾਂਝ ਹੋਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸਮਰਪਿਤਤਾ ਹੋਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੋਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹੋਣ, ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਜਾਂ ਚੁਣੌਤੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਤਦ ਤੱਕ ਸੁਚਾਰੂ ਰੂਪ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਜਦ ਤੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਿਆਣ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ. .....ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯਮਨ ਉਪਾਯਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂ ਰੰਗ ਦੀ ਅਲਪਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇੱਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਉਦਾਹਰਣੀ ਬਹੁਵਾਦੀਵਾਦ ਵਿੱਚ ਚਮਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸ਼ਲਾਘਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਚਰਿੱਤਰ 'ਤੇ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

31. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪੂਰਣਤਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

80 ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਿਹਾਰ ਸਟੇਟ ਮਦਰਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਮਦਰਸਾ ਹਨਫੀਆ ਅਰਬਿਕ ਕਾਲਜ[2] ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਕੋਲ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

"6. ..... ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਖਰਾਬ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਸਰਬਸੰਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਤੇ ਅਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 30(1) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜ ਕੋਲ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ..... ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉੱਤਮਤਾ ਦੇ ਮਾਨਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ

ਅਧਿਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਅਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ। ....."

81 ਮੌਡਰਨ ਡੈਂਟਲ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(g) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਬਸੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਛੇਵੇਂ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਵਾਜਬ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਲਈ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ, ਉੱਤਮਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਲਤ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਫੀਸ ਅਤੇ ਦਾਖਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"57. ਇਹ ਅਚਰਜ ਨਾਲ ਸੈਟਲ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(g) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਪਬੰਧ (6) ਅਧੀਨ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਉਚਿਤਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਪਾਬੰਧੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਪਾਬੰਧੀ ਦੀ ਹੱਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਸੰਤੁਲਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦਖਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਲਈ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ, ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਲਤ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ, ਫੀਸ ਅਤੇ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

82 ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਅਰਥ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਵਿੱਚ, ਸ਼ਬਦ 'ਜ਼ਮੀਰ' ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਰਥ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਆਪਸੀ ਜੁੜਿਆ ਅਰਥ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਿਜਾਬ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਰ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ 'ਜ਼ਮੀਰ', 'ਪੇਸ਼' ਅਤੇ 'ਅਭਿਆਸ', ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਆਪਸੀ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਭਿਆਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਅਵਿੱਛੇਦਨਯੋਗ ਹਨ।

83 ਇਹ ਹੋਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਭਾਸ਼ਣ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਪਛਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ ਗਰਿਮਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ

ਹੈ। ਵਰਦੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਪਹਿਰਾਵੇ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਹੀਦੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਜਨਤਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਔਰਤ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ। ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜਨਤਕ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਜਾਂ ਖਲਬਲੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਮਨਮਾਨੀ, ਅਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਤਰਕਹੀਣ ਪਾਬੰਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਲੇਖ 19 ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਰਦੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡਰੈਸ ਕੋਡ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਨਾਲ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੇਦ ਗਾਇਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਬਹੁ-ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ, ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਬਹਿਸਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧਤਾ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਲਾਸਰੂਮ ਦਾ ਉਮੀਦ ਇਕਸਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਕਰੂਪ ਨਹੀਂ।

84 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਐਸ. ਪੀ. ਮਿੱਤਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ, "ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸਟੀਕ ਨਿਆਇਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਯਾਨੀ ਅਤਮਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਕਰਮ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੂਜਾ ਜਾਂ ਰਸਮ ਵਿੱਚ, ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਧਰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਰਸਮ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਧਰਮ ਸਾਫ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਕੁਝ ਨੂੰ ਸਾਫ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੈਨੰਬਰਲ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜੋ ਸਹਿਜ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਾਂ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਾਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ।"

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ। ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਪਹਿਲੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਜੋ ਹਰ ਮਨੁੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੇਠ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

86. *ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੇਸ਼ਵਰ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਮੰਦਰ, ਵਾਰਾਣਸੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੰਜਾਬ*, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾਵਾਂ 25 ਅਤੇ 26 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਡ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੰਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ, ਧਾਰਾਵਾਂ 25 ਅਤੇ 26, ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਆਸਥਾ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮ, ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀਡ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

87. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਰਮ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਵੀ ਨੈਤਿਕ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕ ਸਿਦਾਂਤ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਰੀਕ ਫਰਕ ਹੈ। ਧਾਰਾ 25 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਪਰ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਥਾਪਿਤ ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਆਫ ਨੈਤਿਕ ਨਿਯਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ, ਨਿਰੀਖਣਾਂ, ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

88. ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 25(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਸੰਵਿਧਾਨ. ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਿਹਤ ਪਰ 'ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ' ਵੀ। ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ਧਾਰਾ 14 ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿੱਚ ਟੀ.ਐਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 25(1) ਸਿਰਫ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਲਈ, ਪਰ ਭਾਗ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ III. ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"82. ਧਾਰਾ 25 ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 25(1) ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 25(1) ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਤਬ

ਤਕ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਸਰਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਉਸਦੀ ਕਸਰਤ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਕਸਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੰਤੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ।"

89. ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਵਰਦੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਬਢਾਵਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਜਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ (iv) - ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਕੀ ਹੈ?

90. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ ਦਾ ਸਕਾਰਫ਼ ਪਹਿਨਣਾ ਹੈ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ. ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਵਜੋਂ ਸਿਰ ਦਾ ਸਕਾਰਫ਼ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 25 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ।

91. ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਉਕਤ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਸ. ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਆਚਾਰੀਆ ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਾਨੰਦ ਅਵਧੂਤ ਅਤੇ ਅੰ.36 ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਏ. ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਰੱਖਿਆ ਧਰਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ 'ਤੇ, ਜੋ ਕਿ ਸੁਪਰਸਟਰਕਚਰ ਹੈ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਧਰਮ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਟੈਸਟ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ

ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸ ਇੱਕ ਧਰਮ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਹੈ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਓ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਦਲੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਏ ਫਿਰ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਅਜਿਹੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

92. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ *ਵਿਸਵਾ ਸ਼ਾਹਿਫਾ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ, ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 431 ਅਧਿਆਇ 24 ਅਤੇ ਵਾਕ 31 ਅਧਿਆਇ 34 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। *ਸ਼ਾਹੀਨ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ* (ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 3038 ਦੇ 2022) ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਓਂ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਵਾਕ 26 ਅਧਿਆਇ 7, ਵਾਕ 31 ਅਧਿਆਇ 24 ਅਤੇ ਵਾਕ 59 ਅਧਿਆਇ 33 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣਾ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਕੇਰਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ *ਅਮਨਾ ਬਿੰਤ ਬਸ਼ੀਰ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਕੇਂਦਰੀ ਬੋਰਡ ਆਫ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ (ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ.ਈ.), ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਅਨਜ* ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

93. ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇੱਕ ਰਿਵਾਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਜਾਂ ਇੱਕ ਮਨਜ਼ੂਰ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਧਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕਣ ਲਈ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਦਾਅਵਾ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਨਾ ਪਹਿਨਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵਜੋਂ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਏ.ਐਸ. ਨਾਰਾਇਣਾ ਦੀਕਸ਼ਿਤੁਲੁ ਅਤੇ ਆਚਾਰਿਆ ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਾਨੰਦ ਅਵਧੂਤ* ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ।

94. ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁਲਿੰਗ ਕੇ. ਨਵਾਡਗੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਸੂਰਾ 24 ਦੇ ਵਾਕ 31 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣਾ ਇਸਲਾਮੀ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣਾ ਇੱਕ ਧਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਧਰਮ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਉਹ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 25 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੇਵਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਧਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਧਰਮ

ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 25(2)(ਅ) ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਧਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮਨ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮਨ ਹੈ ਜੋ ਆਰਥਿਕ, ਵਾਣਿਜਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਧਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

95. ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਮੁੱਲਾ ਦੇ ਮੁਹੰਮਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ, 5ਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ, 2019 ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੈਗੰਬਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਐਲਾਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਫਰਿਸ਼ਤਾ "ਗੈਬਰੀਅਲ" ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਾਠ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰੱਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜੋ ਪੈਗੰਬਰ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਚਾਰ ਸ੍ਰੋਤ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, (1) ਕੁਰਾਨ; (2) ਹਦੀਸ, ਅਰਥਾਤ, ਪੈਗੰਬਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼, ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਪਰੰਪਰਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਭਾਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ; (3) ਇਜਮਾ, ਅਰਥਾਤ, ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦਾ ਮੇਲ; ਅਤੇ (4) ਕਿਆਸ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਨੁਮਾਨਿਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਖਾਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

96. ਹੋਰ ਵੀ, ਪੈਗੰਬਰ ਦੁਆਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਪੰਜ ਫਰਜ਼[3] ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

(i) ਕਲਮਾ - ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉੱਤੇ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਕਲਮਾ ਕੁਝ ਹਿਮਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੱਬ ਦੀ ਇਕਤਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਪੈਗੰਬਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

(ii) ਨਮਾਜ਼ - ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉੱਤੇ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਵਾਰ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਹਰ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਸਜਿਦ ਵਿੱਚ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(iii) ਜ਼ਕਾਤ - ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉੱਤੇ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਕਾਤ ਜਾਂ ਦਾਨ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ।

(iv) ਰਮਜ਼ਾਨ - ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉੱਤੇ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਮਹੀਨੇ 'ਰਮਜ਼ਾਨ' ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖੇ।

(v) ਹਜ - ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉੱਤੇ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੱਕਾ ਲਈ ਹਜ ਜਾਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾਵੇ।

97. ਇਸੇ ਅਧਿਆਇ[3] ਵਿੱਚ, 'ਸ਼ਰੀਅਤ' ਅਨੁਸਾਰ, ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੁਕਮ (ਹੁਕਮ) ਪੰਜ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

(i) ਫਰਜ਼ – ਪੰਜ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਮਾਜ਼ਾਂ (ਨਮਾਜ਼) – ਇੱਕ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ii) ਹਰਾਮ – ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣਾ – ਇੱਕ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

(iii) ਮੰਦੂਬ-ਈਦ 'ਤੇ ਵਾਧੂ ਨਮਾਜ਼ਾਂ – ਇੱਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(iv) ਮਕਰੂਮ – ਕੁਝ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਖਾਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ – ਕੋਈ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(v) ਜਾਇਜ਼ ਜਾਂ ਮੁਬਾਹ – ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਵਾਈ ਯਾਤਰਾ – ਸ਼ਰੀਅਤ ਇਸ ਵੱਲ ਉਦਾਸੀਨ ਹੈ।"

98 ਅਧਿਆਇ 7 ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ:

- “(i) ਭਾਰਤੀ ਕਾਨਟ੍ਰੈਕਟ ਐਕਟ, 1872।
- (ii) ਸੂਦ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ।
- (iii) ਸੂਦੀ ਕਰਜ਼ ਐਕਟ।
- (iv) ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਐਕਟ।
- (v) ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਐਕਟ, 1850।
- (vi) ਵਕਫ ਵੈਧਤਾ ਐਕਟ।
- (vii)ਸ਼ਰੀਅਤ ਐਕਟ, 1937।
- (viii) ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਆਹ ਭੰਗ ਐਕਟ, 1939।

(ix)ਖਾਸ ਵਿਆਹ ਐਕਟ, 1954। (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਸੋਲੈਮਨਾਈਜ਼ ਜਾਂ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਮਹਿਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ)।

(x) ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ : ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੀ-ਐਮਪਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਐਕਟ 19(1)(f) ਅਧੀਨ ਹੈ।

(xi) ਅਪਰਾਧਾਂ, ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।"

99 ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਠਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਬਦੁੱਲਾ ਯੂਸਫ ਅਲੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਮੂਲ ਅਰਬੀ ਪਾਠ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ 4.4.1937 ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ। ਯੂਸਫ ਅਲੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਿਸਟਰ ਆਦਿਤਿਆ ਸੋਂਧੀ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਨਿਜ਼ਾਮੁਦੀਨ ਪਾਸ਼ਾ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਬਦੁੱਲਾ ਯੂਸਫ ਅਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਰਥ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ "ਦ ਗਲੋਰੀਅਸ ਕੁਰਾਨ" ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

“ਸੂਰਾ 24 ਆਯਤ 31

31. ਅਤੇ ਈਮਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਿਗਾਹ ਨੀਵੀਂ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ (2984); ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ (2985) ਸਿਰਫ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦਿਖਾਉਣ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੀਨੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਦੇ ਖਿੱਚਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ, ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਜਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਜਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਜਾਂ ਉਹ ਗੁਲਾਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਮਾਲਕ ਹਨ, ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਜਰੂਰਤਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਮਰਦ ਸੇਵਕ, ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕਸ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ। (2986) ਅਤੇ ਹੇ ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਓ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਅੱਲਾਹ ਵੱਲ ਮੁੜੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੋ। (2987)

2984 ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ ਲੋੜ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਲਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ, ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਰਦੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਦੇ ਖੁਲਾਸੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ।

2985 ਜ਼ੀਨਾਹ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਰਿਮ ਗਹਿਣੇ ਦੋਵਾਂ ਹੈ।ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾ। ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਾਂ ਅਣਪਹਿਰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ: (1) ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ, (2) ਉਸ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜੋ ਇੱਕੋ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ; (3) ਉਸ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ, ਜੋ ਉਸ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੀਆਂ: ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਕਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਈਮਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਘਰਾਣੇ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਦੂਜੀ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਣ; (4) ਗੁਲਾਮ, ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹੋਣ (ਪਰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਨਾਲ ਇਹ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ); (5) ਬੁਢੇ ਜਾਂ ਬੀਮਾਰ ਮਰਦ ਸੇਵਕ; ਅਤੇ (6) ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖੋ 33:59।

2986 ਇਹ ਦਿਖਾਵਟੀ ਜਾਂ ਅਸਭਿਆ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਚਾਲਾਕੀ ਭਰੇ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਟਖਣੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਖਣਖਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

2987 ਜਦੋਂ ਘਰੇਲੂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਰੂਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਾਦ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਡੀ ਆਧਿਆਤਮਿਕ ਭਲਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ ਇੱਕ ਪਰੀਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ, ਘਰੇਲੂ, ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਧਿਆਤਮਿਕ ਉਦਮ ਦੇ ਅਸਲ ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਏ।(ਆਰ)*

ਸੂਰਾ 33 ਆਇਤ 36

36. ਜਦੋਂ ਅੱਲਾਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਸੂਲ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ, ਮਰਦ ਜਾਂ ਔਰਤ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਰੱਖਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ:(3721) ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅੱਲਾਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਸੂਲ ਦੀ ਅਵਜਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਰਾਹ 'ਤੇ ਹੈ।

3721 ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਅਕਸਰ ਸਾਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਤਰਕ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਵਫਾਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ

ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਆਰ)*

100. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਲਿਖਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਤੋਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਆਇਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਯੂਸਫ ਅਲੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ "ਦ ਗਲੋਰੀਅਸ ਕੁਰਾਨ" ਵਿੱਚੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

"ਸੂਰਾ 34 ਆਇਤ 31

31. ਕਾਫ਼ਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: “ਅਸੀਂ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਸਕ੍ਰਿਪਚਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ (ਕਿਸੇ) ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (ਆਏ) 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਾਂਗੇ।” (3834) ਕਾਸ਼ ਤੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਗਲਤ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਰੱਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ (ਦੇ ਸ਼ਬਦ)(3835) ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਅਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ: (3836) “ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੁੰਦੇ!”

3834 ਪਾਗਲਾਂ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸਕ੍ਰਿਪਚਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕੁਰਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਪਾਗਲਾਂ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਅਹੰਕਾਰੀ ਮਾਨ ਦੇ ਦਾਵੇ ਵਿੱਚ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਨਤਮ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਸਕ੍ਰਿਪਚਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਆਪਣੇ ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਤੇ ਗਰੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਾਪੇਖਿਕ ਸਥਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਤੁੱਛ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਪਾਗਲ ਅਰਬਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

3835 ਇੱਕ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੂਜੇ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਮਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅੰਤਿਮ ਹਿਸਾਬ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਰੋਪ-ਪ੍ਰਤਿਆਰੋਪ ਹੋਣਗੇ।

3836 ਮੁਸ਼ਰਿਕ ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ; "ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ; ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪਿਛਲੇ ਖੁਲਾਸੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਭੇਜਿਆ; ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾੜੀ ਮਿਸਾਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ।' ਜਾਂ ਨਿਮਨ ਅਨੁਯਾਇਯਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਘੱਟ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਅਤੇ

ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਵਿਭਾਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਅਹੰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਚੇ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਤੁਚ੍ਛ ਜਾਣਦੇ ਸਨ।

ਸੂਰਾ 33 ਆਇਤ 59

59. ਹੇ ਪੈਗੰਬਰ! ਆਪਣੀ ਬੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੋ, (3764) ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ) ਆਪਣੇ ਬਾਹਰੀ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਡੱਕਣ: ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਤੰਗ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਅਤੇ ਅੱਲਾਹ ਅਕਸਰ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, (3767) ਸਭ ਤੋਂ ਦਯਾਲੂ ਹੈ।

3764 ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਹੈ, ਪੈਗੰਬਰ ਦੇ ਘਰਾਣੇ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਘੁੰਮਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਡੱਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। (ਆਰ).

3765 ਜਿਲਬਾਬ, ਬਹੁਵਚਨ ਜਲਾਬਿਬ: ਇੱਕ ਬਾਹਰੀ ਕੱਪੜਾ: ਇੱਕ ਲੰਬਾ ਗਾਊਨ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਡੱਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਚੋਗਾ ਜੋ ਗਰਦਨ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਡੱਕਦਾ ਹੈ।

3766 ਉਦੇਸ਼ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਤੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਸੀ। ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਜ਼ਤ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਤੱਕ ਪਿੱਛੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਰੀਅਨ ਕਾਨੂੰਨ ਆਪਣੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ (ਕਹੋ, 7ਵੀਂ ਸਦੀ ਬੀ.ਸੀ.), ਵਿਆਹੁਤਾ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਘੂੰਘਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮਾਂ ਅਤੇ ਬਦਨਾਮ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਘੂੰਘਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ: ਕੈਂਬਰਿਜ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਇਤਿਹਾਸ, III, 107 ਨੂੰ ਵੇਖੋ।

3767 ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤ ਇਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਪਾਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਾਰਨ ਆਦਰਸ਼ ਤੱਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ, ਤਾਂ "ਅੱਲਾਹ ਬਖ਼ਸ਼ਣਹਾਰ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਮਿਹਰਬਾਨ" (ਦੇਖੋ 24:30-31)।

ਸੂਰਾ 7 ਆਯਤ 26

26. *ਹੇ ਆਦਮ ਦੀਆਂ ਔਲਾਦਾਂ! ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਲਿਬਾਸ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਢਕ ਸਕੋ, ਅਤੇ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸਿੰਗਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਪਰ ਨੇਕੀ ਦਾ ਲਿਬਾਸ, - ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਨਸੀਹਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ!*

1008 ਇੱਥੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਦੁੱਗਣੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਯਤ 20 ਦੇ ਦੁੱਗਣੇ ਅਰਥ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨੋਟ ਨੰਬਰ 1006 ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਧਿਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ "ਨੰਗਾ ਅਤੇ ਇਕੱਲਾ" ਬਣਾਇਆ (6:94): ਆਤਮਾ ਆਪਣੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਤਾ: ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਨਾਲ ਛੂਹ ਗਈ ਅਤੇ ਬੁਰਾਈ ਨਾਲ ਗੰਦਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਇਸ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਅਤੇ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣ ਗਏ, ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ, ਇਮਾਨਦਾਰ ਜਾਂ ਝੂਠੇ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਕਸਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ: ਇਹ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਗੰਦਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ; ਇਸ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਝੂਠੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮਕਸਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ; ਜੇ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਫੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ; ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਲਿਬਾਸ ਅਤੇ ਗਹਿਣਾ ਨੇਕੀ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਪ ਦੀ ਨੰਗਈ ਨੂੰ ਢਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਆਰ)।

101. ਹਿਦਾਇਹ, ਇਸਲਾਮੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ, ਦੂਜਾ ਸੰਸਕਰਣ ਅਪ੍ਰੈਲ, 1870 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਆਨਲਾਈਨ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਬਦ-ਦਰ-ਸ਼ਬਦ, ਲਾਈਨ-ਦਰ-ਲਾਈਨ ਅਤੇ ਪੰਨਾ-ਦਰ-ਪੰਨਾ ਦੁਬਾਰਾ ਛਪਾਈ 1979 ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬ ਭਵਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਿਦਾਇਹ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ*। ਖੰਡ I, ਪੁਸਤਕ VI ਜੋ ਕਸਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਹੁਣ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਹੈ (ਖੰਡ I ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਨੋਟ); ਖੰਡ II ਪੁਸਤਕ VIII ਜੋ ਚੋਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਹੁਣ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, ਐਕਟ ਨੰਬਰ XLV ਦੇ 1860 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਹੈ; ਪੁਸਤਕ V ਅਤੇ XII ਜੋ ਇਰਤਕ਼, ਜਾਂ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਉਨਮੂਲਨ ਕਾਰਨ ਐਕਟ ਨੰਬਰ V ਦੇ 1843 ਦੁਆਰਾ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

102. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਲਾਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਤਿ-ਜਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੋਰ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਲਈ। ***ਮੁਹੰਮਦ ਹਨੀਫ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਬਿਹਾਰ*** ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਗਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ

ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਤੇ ਅਤਿ-ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ "ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਏ ਕਿ, ਪਿਛਲੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਦਿਨ ਗਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਾਹਰਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

“13. ਹੁਣ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਤਰਕਾਂ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 25(1) 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੋਵੇਗਾ...

ਫਿਰ, ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦਾਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਗਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਜਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ? ...

ਸਾਨੂੰ ਦੌਰਾਨ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਸੂਰਾ XXII, ਆਇਤ 28 ਅਤੇ 33, ਅਤੇ ਸੂਰਾ CVIII ਸੀ। ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧੀ ਮਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਿਸੇ ਮੁਆਲਨਾ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ, ਅਸੀਂ ਹੈਮਿਲਟਨ ਦੇ ਹੇਦਾਇਆ ਪੁਸਤਕ XLIII ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ 592 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ, ਜੋ ਬਾਲਿਗ ਉਮਰ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਯਦ ਕਿਰਬਾਨ, ਜਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ 'ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਅਬਾਦੀ ਨੈੱਟ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਯਾਤਰੀ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੁਰਬਾਨੀ ਇੱਕ ਬੱਕਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਤ ਲਈ ਇੱਕ ਗਾਂ ਜਾਂ ਉੱਠ। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਬੱਕਰੀ ਜਾਂ ਸੱਤ ਲਈ ਗਾਂ ਜਾਂ ਉੱਠ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣਾ ਵਿਕਲਪਿਕ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਗਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਵੇ। ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧਾਰਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਨੋਸ਼ਨ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਛੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਗਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੱਤ ਬੱਕਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ... ਪਰ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਏ ਕਿ, ਪਿਛਲੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਦਿਨ ਗਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਾਹਰਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

103. ਮੁਹੰਮਦ ਵਿਚ. ਅਹਿਮਦ ਖਾਨ ਬਨਾਮ ਸ਼ਾਹ ਬਾਨੋ ਬੇਗਮ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ.44 , ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਤਨੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ ਤਲਾਕ. ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਏ ਕਨੂੰਨ, ਪਰ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ. ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"14. ਪਾਠਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਹ ਬਿਆਨ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਰਯਾਪਤ ਹਨ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਪਤਨੀ ਦਾ ਭਰਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣਾ ਭਰਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਪਤੀ ਦੀ ਇਸ ਭਰਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਅਵਧੀ, ਦੋਨੋਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਤਲਾਕ ਦੇ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ, ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਮਹਿਰ ਦੇਣ ਦਾ ਬੰਧਨ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸੱਚ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ਾਨਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰਕਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ 10 ਦਿਰਹਾਮ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ (ਮੁੱਲਾ ਦਾ ਮੁਹੰਮਦਨ ਲਾਅ, ਅਠਾਰਵਾਂ ਸੰਸਕਰਣ, ਪੈਰਾ 286, ਪੰਨਾ 308)। ਪਰ, ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮਹਿਰ ਪਤਨੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਮਹਿਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਕਮ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਤਨੀ ਦੀਆਂ ਸਧਾਰਣ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਿਆਹ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ। ਪਰ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਪਤਨੀ ਤਲਾਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਭਰਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਗਲਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਨਿਆਇਆਂ ਵੀ, ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣਾ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਪਤਨੀ ਆਪਣਾ ਭਰਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

104 ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਾਏ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਡਾ. ਐਮ. ਇਸਮਾਇਲ ਫਾਰੂਕੀ & ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ & ਹੋਰਾਂ, ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਅਰਦਾਸ ਜਾਂ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਜਾਂ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

77"ਇਹ ਗੌਰ ਕਰਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਵਿੱਚ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਜਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਡ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ, ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮਾਲਿਕ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ

ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹਰ ਇੱਕ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਤੇ 26 ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਡ ਧਾਰਮਿਕ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਤੇ 26 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਸ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਅਤੇ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਭਿਆਸ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਅਤੇ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।"

78 ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਰਦਾਸ ਜਾਂ ਪੂਜਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਹਰ ਉਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਜਾਂ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਸਥਾਨ ਦਾ ਉਸ ਧਰਮ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਜਾਂ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ ਜਿਸ ਦਾ ਉਸ ਧਰਮ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਜਾਂ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਵੱਖਰੇ ਪੈਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

82 ... ਇੱਕ ਮਸਜਿਦ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ *ਨਮਾਜ਼* (ਅਰਦਾਸ) ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੀ, ਯਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ...

105. ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਕਿ *ਜਾਵੇਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਚਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਹਰ ਇੱਕ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

"44. ਮੁਸਲਿਮ ਕਾਨੂੰਨ ਚਾਰ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਜਾਂ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਚਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਹਰ ਇੱਕ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਜਾਂ ਵਧੀਕ ਵਿਆਹ ਜਾਂ ਬਹੁਵਿਵਾਹ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਹਰਿਆਣਾ ਐਕਟ ਦੇ ਚੁਕੌਤੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਚਿੱਤ 25 ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦਾ..."

106. *ਸ਼ਾਇਰਾ ਬਾਨੋ* ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਨਰੀਮਨ, ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਲਲਿਤ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਇੱਕ ਪ੍ਰਥਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਧਰਮ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਗਿਆਬਦ ਹੈ" ਅਤੇ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦੇ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

"54. ... ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਤਲਾਕ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਆਗਿਆਬਦ ਹੈ, ਪਰ ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਹਨਫੀ ਸਕੂਲ ਵੱਲੋਂ ਪਾਪੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। ਜਾਵੇਦ [ਜਾਵੇਦ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ, (2003) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 369 : 2004 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (L&S) 561] ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। *ਆਚਾਰਿਆ ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਾਨੰਦ ਅਵਧੂਤ* [ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਬਨਾਮ ਆਚਾਰਿਆ ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਾਨੰਦ ਅਵਧੂਤ, (2004) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 770] ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸਲਾਮਿਕ ਧਰਮ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਸੁੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਬਦਲੇਗੀ ਨਹੀਂ।"

107. **ਜਸਟਿਸ ਕੁਰੀਅਨ ਜੋਸਫ, ਜਸਟਿਸ ਨਰੀਮਨ ਅਤੇ ਲਲਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ, ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ *ਕੁਰਾਨ*** ਅਤੇ ਇਸਲਾਮਿਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਦਵਾਨਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਉੱਤੇ, ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ "ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਥਾ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੈਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।"

108. ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਵਾਲਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁੱਲਾ ਦੀ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਜਾਂਚਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਰਾਇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

109. *ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ* ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਰਾਜ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਾਂਚੀ ਗਈ ਸਵਾਲ ਧਾਰਾ 26 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਬੀ) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਸੀ ਜੋ "ਧਰਮ ਦੇ

ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ" ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗ ਦੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗਾਰੰਟੀ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ, *ਕਿਥੇ ਲਾਈਨ ਖਿੱਚੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕੀ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ* ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹਿੱਸਾ ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"17. ... ਇੱਕ ਧਰਮ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਿਸਟਮ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਿਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਧਰਮ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ... ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਰਾਇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 25 ਵਿੱਚ 'ਧਰਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ' ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।"

xxx xxx xxx

19. ... ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹਿੱਸਾ ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ ਖਾਸ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ... ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਸਮਝੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤੱਥ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਦਾ ਖਰਚਾ ਜਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਜਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਊ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ; ਸਾਰੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 26(ਬੀ) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

110 ਵਿੱਚ *ਰਤੀਲਾਲ ਪਾਨਚਾਂਦ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਬੌਂਬੇ*, ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੇ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ

ਫਰਕ, ਕਦੇ ਕਦੇ, ਇੱਕ ਪਤਲੀ ਰੇਖਾ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੰਦੇਹ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਾਮਾਨਿਆ ਸਮਝ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

111 ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ *ਦੁਰਗਾਹ ਕਮੇਟੀ, ਅਜਮੇਰ ਬਨਾਮ ਸੈਯਦ ਹੁਸੈਨ ਅਲੀ*, ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ ਦੁਰਗਾਹ ਖਵਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਐਕਟ 36 ਦੀ 1955 ਨੂੰ। ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26(ਡੀ) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਜਿਸ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸ਼ਰਾਈਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ* ਤੋਂ ਉਦਧ□ਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ "ਧਰਮ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸਖਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਿਰਫ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਜੋੜਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਬ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਅਤੇ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਜਾਂਚਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਅਤੇ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਤੇ 26 ਮਿਲ ਕੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"33. ...ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿੰਦੂ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗੈਰ-ਮੌਕੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨੋਟ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਅਤੇ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਧਰਮਨਿਰਪੇਖ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਜੋ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਜਾਂ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਰਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਤਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਸਿਰਫ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਪੰਨ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਜੋੜਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਅਤੇ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਵਾ ਅਨੁਚਿੱਤ 26 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਜਾਂਚਿਆ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ; ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ

ਰੀਤੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਯ ਅਤੇ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ।" (ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

112 ਸ਼੍ਰੀ ਵੇਂਕਟਰਾਮਨਾ ਦੇਵਰੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ, ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 26(ਬੀ) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 25(2)(ਬੀ) ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 25 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 26 ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"29. ਫਿਰ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਤੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਨਿਯਮ ਅਚ੍ਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਟਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੋ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਜੇ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਹਰਮੋਨੀਅਸ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 25(2)(ਬੀ) ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਰਥਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਚਿੱਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਿੱਤ 26(ਬੀ) ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਅਸਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ, ਪੂਜਾ ਲਈ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ, ਅਨੁਚਿੱਤ 25(2)(ਬੀ) ਅਧੀਨ ਘੋਸ਼ਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦਕਿ, ਪਹਿਲੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਿੱਤ 25(2)(ਬੀ) ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅਸਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 26(ਬੀ) ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਦ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 26(ਬੀ) ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 25(2)(ਬੀ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

113. ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਤਿਲਕਾਇਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਹਾਰਾਜ ਆਦਿ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. 50, ਨਾਥਦੁਆਰਾ ਮੰਦਰ ਐਕਟ, 1959 ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ। ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਸਵਾਲ ਵਿਚਲਾ ਅਭਿਆਸ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਹੈ, ਤਾਂ

ਕੀ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਧਰਮ. ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

55ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਤਿਲਕਾਇਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦਲਾਲਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਤਿਆਦਿ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਾਥਦ੍ਵਾਰਾ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ "55. ਅਨੁਚਿੱਤ 25 ਅਤੇ 26 ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਚਿੱਤ 25(1) ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ

xxx

xxx

xxx

57. ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕੋਈ ਦਿੱਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਟੈਸਟ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਇਸਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖਾਣ-ਪੀਣ ਜਾਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਲਵੋ..... ਇਹ ਸਵਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਂਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਵਿਚਾਰਧੀਨ ਪ੍ਰਥਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਸਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ ਉਲਝਣ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੁਰਗਾਹ ਕਮੇਟੀ ਅਜਮੇਰ ਬਨਾਮ ਸੈਯਦ ਹੁਸੈਨ ਅਲੀ [(1962) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 383 ਪੰਨਾ 411] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਸੁਰ ਵਜਾਇਆ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਰਾਏ

ਗਏ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਤਾਏ ਜਾਣ ਲਈ।"

114. ਅਚਾਰਿਆ ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਾਨੰਦ ਅਵਧੂਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ, ਕੋਲਕਾਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਤਾਂਡਵ ਨ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਨੰਦ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅਨੁਯਾਇਯਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਥਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਭਾਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤਾਂਡਵ ਨ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਮਾਰਗ ਦੇ ਹਰ ਅਨੁਯਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਕਿ ਤਾਂਡਵ ਨ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ"। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਅਚਾਰਿਆ ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਾਨੰਦ ਅਵਧੂਤ-21 ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਤੇ 26 ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਡ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਿਰਫ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਰੀਤਾਂ, ਨਿਰੀਖਣਾਂ, ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਗਾਰੰਟੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹਨ। ਕੀ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਧਰਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"9...ਪ੍ਰ. ਧਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਅਮਲਾਂ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਧਰਮ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਮਤਲਬ ਉਹ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਮਲ ਮਤਲਬ ਉਹ ਅਮਲ ਜੋ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਾਂ ਅਮਲਾਂ ਦੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਹੀ ਧਰਮ ਦੀ ਉੱਚੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਧਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਅਮਲ ਧਰਮ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਅਮਲ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਅਮਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਧਰਮ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਬਦਲਾਅ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਅਭਿੰਨ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਘਟਾਓ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਧਰਮ ਦਾ ਅਸਲ ਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਸੁਭਾਵ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਸਥਾਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਅਮਲ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤਾਰੀਖ ਜਾਂ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਬਦਲਣ ਯੋਗ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਅਮਲ ਜ਼ਰੂਰ ਧਰਮ ਦੇ "ਕੋਰ" ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਉਸ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ (ਸਿਕ ਜ਼ਰੂਰੀ) ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਵਟ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

115. ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਯੰਗ ਲਾਇਅਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ & ਓਰਸ. (ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਮੰਦਰ, ਇਨ ਰੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਕੇਰਲਾ & ਓਰਸ.3) ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"208. ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ, ਲੇਖ 25 ਸਭ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਮੰਨਣ, ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੱਕ ਸਭ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਸ ਹੱਕ ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਸੁਭਾਵ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਹੱਕ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਬਰਾਬਰ ਹੱਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਉੱਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੇਖ 14 ਵਿੱਚ, ਮਸੌਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕ ਦੇ ਥੀਮ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਲੇਖ 25 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ: ਪਹਿਲਾਂ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਸਭ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਹੱਕ, ਦੂਜਾ, ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕ ਦੀ ਮਾਨਤਾ; ਅਤੇ ਤੀਜਾ, ਜਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਮਾਨਤਾ। ਲੇਖ 25(1) ਅਧੀਨ ਹੱਕ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੱਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਮੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ 25(1) ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਇੱਕ ਹੱਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੋਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

209. ਫਿਰ ਵੀ, ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਗ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੱਕ ਦਾ ਅਧੀਨਤਾ ਲੇਖ 14, 15, 19 ਅਤੇ 21 ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੋਰ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੂਝਬੂਝ ਵਾਲੀ ਵਿਚਲਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਲੇਖ 14 ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਲੇਖ 15 ਵਿੱਚ, ਜੋ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ

ਇਹਨਾਂ ਮੂਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਲਾਈ। ਲੇਖ 19(1) ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਜਾਂ ਲੇਖ 21 ਅਧੀਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹੱਕ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਲੇਖ 25(1) ਅਧੀਨ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੱਕ ਨੂੰ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਬਿਨਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤਰਤੀਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੱਕ ਹਾਵੀ ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਨੀ ਗਈ ਬਰਾਬਰੀ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਉੱਚੇਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ।

210. ਧਾਰਾ 25 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਪਣਾਈ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 25(2) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਅ) ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਵਰੂਪ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਹੈ। "ਹੋਰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀ" ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ, ਜੋ "ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ" ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਇਹ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ। ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜੋ (i) ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ; ਜਾਂ (ii) ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। "ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ" ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

116. *ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੁਅਲ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ "ਧਾਰਾ 25 ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ, ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਅਸਲ ਪਰੀਖਿਆ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਲੱਭ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 25 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ"। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜਹੋਵਾਹ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਨਾ ਗਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਕੂਲਰ (1986) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 615 ਮਿਤੀ 18.2.1970 ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰ ਦੀ

ਸਭਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਗਾਉਣਗੇ। ਸਰਕੂਲਰ ਕੇਵਲ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਸੀ। ਉਕਤ ਫੈਸਲਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਦਲੀਲਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ।

117. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਤਬ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਪਬਲਿਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੁਝ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਜਿਥੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

(i) *ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ* ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਮੁੱਟ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ।

(ii) *ਰਤੀਲਾਲ ਪਾਨਚਾਂਦ ਗਾਂਧੀ* ਵਿੱਚ, ਬੰਬਈ ਪਬਲਿਕ ਟ੍ਰੱਸਟਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਟਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੈਰਿਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਿਆ।

(iii) *ਦੁਰਗਾਹ ਕਮੇਟੀ* ਵਿੱਚ, ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ ਦਰਗਾਹ ਖਵਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਐਕਟ, 1955 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਇਹ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਦਖਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(iv) *ਤਿਲਕਾਯਤ ਸ੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦਲਾਜੀ ਮਹਾਰਾਜ* ਵਿੱਚ, ਨਾਥਦ੍ਵਾਰਾ ਮੰਦਰ ਐਕਟ, 1959 ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਨਾਥਦ੍ਵਾਰਾ ਮੰਦਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਨਿਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਐਕਟ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਨਾਥਦ੍ਵਾਰਾ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਬਲਿਕ ਮੰਦਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇੱਕ ਮਹੰਤ ਜਾਂ ਸ਼ੇਬਾਇਤ ਵਜੋਂ ਉੱਚ ਪੁਜਾਰੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14, 19(1)(f) ਅਤੇ 31(2) ਅਧੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ।

(v) *ਦਾਊਦੀ ਬੋਹਰਾ* ਵਿੱਚ, ਦਾਊਦੀ ਬੋਹਰਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 26(b) ਅਧੀਨ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ।

(vi) ***ਸ਼ਾਇਰਾ ਬਾਨੋ***ਮਾਮਲਾ ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 14 ਅਤੇ 15 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ।

118.ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਮਲ ਸਬੰਧੀ ਹੈ (i) ਉਪਾਸਨਾ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, (ii) ਉਪਾਸਨਾ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ (iii) ਧਾਰਮਿਕ ਅਮਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਟੌਤੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਆਚਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਥਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਾਉਣ। ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਧਰਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਤ, ਧਰਮ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਰਾਬਰ ਵਿਚਾਰਨਾ। ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

119.ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਆਰਟੀਕਲ 25(2), ਆਰਟੀਕਲ 25(2)(ਏ) ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਲਈ ਯੋਗ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 25(2)(ਬੀ) "ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ" ਅਤੇ "ਸੁਧਾਰ" ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਵਿੱਤੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਮਲ/ਵਿਸ਼ਵਾਸ/ਭਾਗ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ "ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ" ਅਤੇ "ਸੁਧਾਰ" ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ "ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ" ਅਤੇ "ਸੁਧਾਰ" ਦੇ ਅਗੇ ਝੁਕਣਾ ਪਵੇਗਾ।

120 ਇਹ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 25(2) ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਜੋ ਉੱਥੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹਸਤਕਸ਼ੇਪ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲ 25(1) ਅਧੀਨ ਅਨਿਆਥਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਜਾਂ ਰੋਕਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

121. ਜਸਟਿਸ ਐਚ.ਆਰ ਖੰਨਾ ਨੇ ਕੇ. ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਤਨਮ ਜਨਮ, ਧਰਮ, ਵਰਗੇ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਮੱਧਯੁਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ।

ਕਸਟਮ, ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯੋਗਤਾ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸਿੱਖਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਧਰਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੰਗ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਚਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਮਤਲਬ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠਣਾ, ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਟੱਲ ਹੈ ਰਾਜ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼। ਰਾਜ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਾਅਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਰੁਤਬੇ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਰਮ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਕਿਰਿਆ ਰਵੱਈਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਦ ਰਾਜ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਰਥਾਤ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ।

122 ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ I ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬੈਂਚ ਨੇ *ਗੁਰਲੀਨ ਕੌਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ*, ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਲ ਨਾ ਕੱਟਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"128 ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਵਿਆਖਿਆ I ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ “ਕਿਰਪਾਨ” ਪਹਿਨਣਾ ਅਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ‘ਸਿੱਖ ਧਰਮ’ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ, “ਸਿੱਖ ਰਹਿਤਮਰਿਆਦਾ”, “ਸਿੱਖ ਅਰਦਾਸ” ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ “ਕਿਰਪਾਨ” ਪਹਿਨਣਾ ਅਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵਾਲ ਨਾ ਕੱਟਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਅਰਥ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਖੁਦ “ਕਿਰਪਾਨ” ਪਹਿਨਣਾ ਅਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ

ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵਾਲ ਨਾ ਕੱਟਣਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਵਾਦ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਸਾਰ, ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਲ ਨਾ ਕੱਟਣਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।"

123. ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅੱਜ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੱਕ ਉਕਤ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸੁਣਵਾਈ ਤੋਂ ਉਕਤ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਰ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਜਾਂਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹਿਜਾਬ/ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

124. ਮਿਸਟਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨਿਜ਼ਾਮੁਦੀਨ ਪਾਸ਼ਾ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ *ਮੁਹੰਮਦ ਸਿਦੀਕ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਆਪਣੇ ਲੀਗਲ ਰਿਪਰੈਜੈਂਟੇਟਿਵਜ਼ ਰਾਹੀਂ, (ਰਾਮ ਜਨਮਭੂਮੀ ਮੰਦਰ ਕੇਸ) ਬਨਾਮ ਮਹੰਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਸ & ਓਰਸ.* ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"90. ਸੁਨਵਾਈ ਦੌਰਾਨ, ਇਹ ਉਭਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਅਤੇ ਯਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਰਬਸੰਮਤ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਮਿਸਟਰ ਪੀ.ਐਨ. ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸਲਾਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਉਪਲਬਧ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਉਭਰਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਧਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਹਦੀਸਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਸਜਿਦ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਆਸਥਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣਾ ਬੇਤੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਨਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਮਿਸਟਰ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਤਿਵਾਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ

ਅਦਾਲਤ, ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੰਭਵ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਤੋਂ ਬਚਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਆਸਥਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

91. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ, ਇਸਲਾਮ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਦਰਭ ਅਨੁਸਾਰ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਬਹੁਲਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਲਵਾਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੱਚੇ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਨੂੰ ਸਮਾਂ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਇਕਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਮਿਸਟਰ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਡੀ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਇੱਕ ਅਤਿਵਾਦੀ ਅਤੇ ਅਤਿ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਲੈ ਜਾਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖੇ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।"

125 ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਇਕ 'ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ' ਜਾਂ 'ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ' ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਹਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਰ ਢਕਣ ਬਾਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਧਰਮ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਉਸ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਜਾਬ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਤਿਲਕ, ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਜੋ ਜੁਰਿਸਡਿਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੀ ਅਨੁਚਿੱਤ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਅਧੀਨ ਨਿਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ; ਅਤੇ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ?

126 ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਜੋ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਛਾਣਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਇਕ ਖਾਸ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

127. ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੋ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਿਸ਼ਟਤਾ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੰਪੋਜ਼ਿਟ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਪਰ ਉਸੇ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਲਟ। ਦਲੀਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ, ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਇੱਕ ਹਿਜਾਬ, ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ 'ਤੇ ਰੁਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ, ਉਸ ਕੋਲ ਹੈ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਏ ਕੁਝ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੀਕਰਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਸੀ ਕਿ ਇਹ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਿਆ, ਜਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ। ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਉਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਦਮ ਚੁੱਕਦੀ ਹੈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ. ਦਾ ਇੱਕ ਲੇਖ ਪਹਿਨ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੱਪੜੇ, ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਧਾਰਾ 29(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

128. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 5.2.2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰ ਢਕਣ ਵਾਲੇ ਸਕਾਰਫ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੱਪੜਾ ਪਹਿਨਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 25 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪਾਪੁਲਰ ਫਰੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਲੀਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਪੁਲਰ ਫਰੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਣਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

129. ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਿੰਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਸ਼ਾ ਰੰਜਨ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ & ਹੋਰਾਂ ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਫਾਤਿਮਾ ਥਸਨੀਮ (ਮਾਈਨਰ) & ਅਨ੍ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ & ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਜਦਕਿ ਆਸ਼ਾ ਰੰਜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਿਰ ਢਕਣ ਵਾਲੇ ਸਕਾਰਫ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਸਿਰ ਢਕਣ ਵਾਲੇ ਸਕਾਰਫ ਪਹਿਨਣਾ ਆਰਟੀਕਲ 25 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦੀ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਢਕਣ ਵਾਲੇ ਸਕਾਰਫ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਣਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

130. *ਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਟੈਟਿਊਟਰੀ ਫੰਕਸ਼ਨਰੀ ਕੁਝ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੰਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਹਲਫਨਾਮੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਖਰਾਬ ਆਦੇਸ਼, ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੇ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਆਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੈਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

131. *ਮਨੇਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਅਨਜ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਆਰਟੀਕਲ 19(1) ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਉਸ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਢੱਕਿਆ ਗਿਆ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਅਭਿੰਨ

ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "...ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਹੁਣ ਕਾਨੂੰਨ ਸੈਟਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਰਟੀਕਲ ਪਾਰਟ III ਵਿੱਚ ਇਕ ਟਾਪੂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਮਹਾਦੀਪ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਭਾਗ ਲਈ ਅਵਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਲ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਜੈਵਿਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਡੀਨਲ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗਠਨ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 21, ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਆਰਟੀਕਲ 19 ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਅਧਿਕਾਰ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।"

132. *ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੀਗਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਥਾਰਿਟੀ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਲਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"69. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 19(1) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਗਾਰੰਟੀਡ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 19(6) ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਲਾਏ ਗਏ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਅਧੀਨ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 19(1) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਆਰਟੀਕਲ 19(1) ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣੇ ਅਤੇ ਗਾਰੰਟੀਡ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਲਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੂਰਤ ਜਾਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਸਿਵਾਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 19(2) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ।"

133. *ਦੇਵਦਾਸ ਰਾਮਚੰਦਰ ਤੁਲਜਾਪੁਰਕਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ & ਹੋਰਾਂ* ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"93. ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਟੈਸਟ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ, "ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ" ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ "ਵਿਚਾਰ, ਪ੍ਰਗਟਾਵ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ" ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

xxx

xxx

99. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਕ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ, ਟੈਸਟ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਕਤ ਅਨੁਚਛੇਦ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਕ) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀਸ਼ੀਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਕਾਰ ਕਰੇ। *ਮਨੇਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (ਮਨੇਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ*, (1978) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 248) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰ. 280, ਪੈਰਾ 5)

"5. ... ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ 'ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕੁਦਰਤੀ ਅਰਥ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਕੁਚਿਤ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ।" ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਨਿਆਇਕ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਣਾ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਰ.ਸੀ. ਕੂਪਰ ਕੇਸ (ਰੈਂਡਮ & ਅਨਰ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1970) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 298) ਵਿੱਚ ਜਸਟ ... ਕਿ ਹਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਆਯਾਮ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਓਵਰਲੈਪਿੰਗ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਵੈਧ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਵਿੱਚ 'ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਅਨੁਚਛੇਦ ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1) ਵਿੱਚ ਓਵਰਲੈਪਿੰਗ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਵਿੱਚ 'ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹਨ....."

134 **ਸੇਂਟ ਸਟੀਫਨ ਕਾਲਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਦਿੱਲੀ*** ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"81. ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵੇ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਅਪੇਕਸ਼ਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਮੋਜੀਨੀਅਸ ਸਮਾਜ ਹੋਣਾ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਤਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਅਭਿਸ਼ਾਪ ਹੈ। ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਚਰਿੱਤਰ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਕਾਲਜ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਕਾਇਆਂ ਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਜੋ ਆਮ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਹਨ, ਅਵਾਂਛਨੀਯ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੋਣਗੇ। ਹਰੇਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ 'ਮਿਲਣ ਸਥਾਨ' ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤੱਤ ਹਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਉਹ ਹੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।"

135 ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਜੌਹਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**, ਵਿੱਚ, ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਪਛਾਣ ਵਾਲੀ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਬੋਲੀ, ਢੰਗ, ਵਿਵਹਾਰ, ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 21 ਅਧੀਨ ਨਿਹਿਤ ਗਰਿਮਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"641.2. ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੀਗਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੀਗਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2014) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 438], ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲਿੰਗ ਪਛਾਣ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਸਹਿਜ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਣ, ਢੰਗ, ਵਿਵਹਾਰ, ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। [ਉੱਥੇ ਹੀ, ਪੈਰਾ 69-72]। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲਿੰਗ ਪਛਾਣ ਵਾਂਗ, ਯੌਨ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਇੱਕ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਲਈ ਅਭਿੰਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਤਮ-ਨਿਰਧਾਰਣ, ਮਾਣ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮੂਲ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। [ਉੱਥੇ ਹੀ, ਪੈਰਾ 22.]

ਯੌਨ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਲਈ ਅਭਿੰਨ ਹੈ, ਨੂੰ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2017) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1, ਪੈਰਾ 144, 145 ਅਤੇ 647.] ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।"

136. ਐਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਉੱਦਮ ਹੈ ਕਿ ਅਪਾਹਜ, ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਸਮੇਤ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 7 ਅਧੀਨ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 51 ਅਧੀਨ ਸੰਜੋਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕਲਾਸ I ਤੋਂ ਕਲਾਸ X ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦਾਇਤਵਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਵਰਦੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤ, ਧਰਮ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਬਰਾਬਰੀ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ।

137. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 15 (ਬੀ) ਅਤੇ 39 (ਬੀ) ਅਤੇ (ਸੀ) ਬੱਚੇ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਈ ਵਾਜਬ ਬਹਾਨੇ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਇੱਕ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ। ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਹਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜਦੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 39 (1)(ਬੀ) ਅਤੇ (ਸੀ) ਅਜਿਹੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਾਖਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ।

138. ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 11 ਨੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਰਦੀ ਤੈਅ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ, ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ ਨਾ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਚਾਨਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ 31.12.2021 ਨੂੰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਕਾਰੀ

ਆਦੇਸ਼ 5.2.2022 ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

139. ਮੈਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਉਪਰੋਕਤ ਤਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮੂਰਤੀ, ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਬਾਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 19 ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਸਰਤ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਦੇ ਘੰਟਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਨਿਯਮਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣ, ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਲਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਦਾ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨਣ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

140. ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਅ) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਿਥ ਅਤੇ ਸਬਸਟੈਂਸ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"60. ਉੱਪਰ ਦੇਖੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ, ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਟੈਸਟ ਜੋ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

“ਕੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨ, ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਸਾਰ ਵਿੱਚ, ਚਾਹੇ ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਸਾਰ

ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਅਸਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?"

ਸਿਰਫ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ, ਦੂਰ-ਦੂਰ ਜਾਂ ਪਾਰਸਪੈਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਖ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵੈਧ ਹੋਣ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਧੀਨ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਪਾਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਦੇ ਕਲੌਜ਼ (1) ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ, ਅਪ੍ਰਤੱਖ, ਦੂਰ-ਦੂਰ ਜਾਂ ਪਾਰਸਪੈਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਜੋ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਾ ਵੀ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਦਾ ਅਹਿਰ ਇਸਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

141. ਇਹ ਦੇਖਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ, ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਉਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਸੰਗਠਨ, ਵਿਕਾਸ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਪੂਰਣ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਵਰਦੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਸਿਰਫ ਐਕਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ***ਬਚਨ ਸਿੰਘ*** ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਅਸਰ ਨੂੰ ਅਣਉਚਿਤ ਪਾਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਣ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

142. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੌਖਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਛਪਾਈ, ਤਸਵੀਰ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ, ਅਖਬਾਰ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਜਾਂ ਫਿਲਮ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(2) ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ"।

143. ਹੋਰ, ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"298. ..... ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਧੀਨ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬੀ ਪਸੰਦਾਂ ਉੱਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਉੱਤੇ ਪਸੰਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਖਾਣਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣੇ ਹਨ, ਕਿਹੜਾ ਧਰਮ ਅਪਣਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਨਿਰਧਾਰਤਾ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਣਾ ਲਈ ਮਨ ਦੀ ਗੋਪਨੀਯਤਾ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਮਲੇ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਰਮ ਚੁਣਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਜਾਂ ਨਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿੱਜਤਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਲਫਾ-ਸਫਿਕਸਡ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਟੈਗ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਇਹ ਨਿਆਇਕ ਪੁਨਰਲੇਖਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਰਿਮਾ ਬਿਨਾਂ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਸਤਿਤਵ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਦੋਵੇਂ ਜੀਵਨ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਅਵਿਭਾਜਨੀਯ ਮੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਪਛਾਣੇ ਹਨ। ਨਿੱਜਤਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲ ਹੈ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਪੈਕਟਰਮ ਵਿੱਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਧਾਰਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

xxx xxx xxx

377. ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝੇ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ। ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮਲਾ-ਦਰ-ਮਾਮਲਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਿੱਜਤਾ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਨਕ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਗ III ਦੇ ਉੱਤੇ ਉਚਿਤਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ, ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੱਖਰਾ ਹੋਵੇ)। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਕਾ ਖਿੱਚਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਿੱਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਵੇਂ

ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਬਹਿਸ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਸਕਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਸੀਮਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

526 ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਬਸੰਮਤ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਉਚਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜਾਇਜ਼ ਰਾਜ ਹਿੱਤਾਂ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਧਿਕਾਰ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜੇਕਰ ਨਿੱਜਤਾ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਉਹਨਾਂ ਮੌਲਿਕ ਨਿੱਜੀ ਚੋਣਾਂ 'ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ ਅਤੇ ਬੇਤੁਕੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਅਧੀਨ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 19(1)(ਅ) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਜੇਕਰ ਇਹ ਅਨੁਚਿੱਤ 19(2) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਲੇਖ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹਰ ਇੱਕ ਟੈਸਟ, ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ; ਜਾਂ ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 19(1)(ਅ) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕੇ। ਅੰਤਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨਿਆਂਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਸ਼ਣ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

639 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿੱਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਬਸੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਿੱਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਇਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਸਰਤ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਥੇ ਨਿੱਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਭਰੇਗਾ। ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਹੋਵੇਗਾ।

144. ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਆਈ.ਆਰ. ਕੋਲਹੋ v. ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ 65 ਰਾਜ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਕੇ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਗਾਰੰਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ. ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"60. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵੱਖਰੇ ਪੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕੱਠੇ ਰਾਜ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਤਿਵਾਦਾਂ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਣ ਗਾਰੰਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੇਕਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਭਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਇੱਕੱਠੇ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਦੀ ਮਨਮਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਣ ਪਰੀਖਿਆ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਣਿਵਾਰਿਆਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।"

145. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਜਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਅਰਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਹਨ। ਉਹ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ।

146. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਦੀ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪਾਲਣ ਦੁਆਰਾ ਇਕਸਾਰਤਾ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਅਨੁਚਿੱਤ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਚਿੱਤ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਸ੍ਵਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਅਧੀਨ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ (vi)- ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵਾਅਦੇ ਦੀ ਭਾਈਚਾਰਕਤਾ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 51-ਏ ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (ਈ) ਅਤੇ (ਜੇ) ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਫਰਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਲਲੇਖਿਤ ਹੈ?

147. ਮਿਸਟਰ ਅਹਮਦ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ 5.2.2002 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲਾ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਉਲਲੇਖਿਤ "ਭਾਈਚਾਰਕਤਾ" ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵਾਅਦੇ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 51ਏ (ਈ) ਅਤੇ (ਜੇ) ਵਿੱਚ

ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਫਰਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਤਿੰਨਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰਿਜ਼ੋਂਟਲ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਹੈ; ਸਮਾਨਤਾ ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕਤਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

148. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ, ਮਾਨਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਪੀ.ਬੀ. ਸਾਵੰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਅਸਮਾਨਤਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਏਕਤਾ ਇੱਕ ਸੁਪਨਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ, ਇਸ ਲਈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਕ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" (ਪੈਰਾ 412)।

149. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੁਬਰਮਣੀਅਨ ਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ & ਹੋਰਾਂ, *ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਮੇਂ "ਭਾਈਚਾਰਾ" (ਬਿਰਾਦਰੀ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਹਮਾਂਗੀਤਾ ਦੀ ਨਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧਤਾ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:*

153. "ਭਾਈਚਾਰਾ" ਸ਼ਬਦ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਗਣਰਾਜ ਫਰਾਂਸ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਗੂੰਜਦਾ ਹੈ:"ਲਿਬਰਟੇ, ਐਗਲਿਟੇ, ਫਰਾਟਰਨਿਟੇ", ਜਾਂ "ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ, ਭਾਈਚਾਰਾ"। "ਭਾਈਚਾਰਾ" ਸ਼ਬਦ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰਾ ਨੂੰ ਬਢਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾਤਮਕ ਵਾਅਦਾ ਹੈ...

xx xx xx

156. ਭਾਈਚਾਰਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇਹ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਕਲਪ ਵਜੋਂ, ਹੋਰ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗਹਿਰਾ ਬੰਧਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਹਮਾਂਗੀਤਾ

ਦੀ ਨਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧਤਾ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਕੱਲਾ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਨਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

157. ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਸਕੂਲ ਆਫ ਥਾਟ ਹਨ; ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਉਸ ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਈਚਾਰਾ—ਭਾਈਚਾਰਾ—ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਭਾਈਚਾਰਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਭਾਈਚਾਰਾ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀ ਰੁਚੀ ਹੈ। ਨਿੰਦਾ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਈਚਾਰਾ ਨਾ ਤਾਂ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਿਟਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਆਲੋਚਨਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਲਤੀ ਲੱਭਣਾ ਅਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਤਾਂ ਤਬ ਵੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹਿਕ ਬੇਚੈਨੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰਹੱਸਮਈਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖੋਟ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ, ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ, ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

161. ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰੇ। ਆਪਸੀ ਸਨਮਾਨ ਹੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਹੈ ਜੋ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ ਜਾਂ ਵੱਖਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕੋ ਗੀਤ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਇੱਕ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ।"

150. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਰਾਏ ਬਨਾਮ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ,

ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਆਸ਼ਵਾਸਨ ਹੈ ਕਿ ਗਣਰਾਜ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਗਰਿਮਾ, ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੂੜ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਹਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੇ ਲਾਭ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਜੋ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਹਰੇਕ ਹੋਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"15. ..... ਇਸੇ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਆਸ਼ਵਾਸਨ ਹੈ ਕਿ ਗਣਰਾਜ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ, ਗਰਿਮਾ, ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

17. ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਗਈ—ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਓਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਪਕ੍ਰਮਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਤਿੰਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ..... ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨੇ—ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਚਿਮੇਰਿਕਲ ਹੋਵੇਗਾ—ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਕਲਪ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਖੋਖਲਾ ਰੂਪ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੱਚੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਮੌਜੂਦਾ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਥਾਈਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਦਤਰ, ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਦਨਾਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਾਹਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਸਭ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੇ ਲਾਭ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਹੋਰ ਕੁਝ ਹੈ, ਜੋ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਹਰ ਹੋਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ।

34. ..... ਇਹ ਇੱਕ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੋ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਬੰਧੁਤਵ (बंधुत्व) ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਪਕ੍ਰਮਣਾ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਰਗੇ ਐਕਟ, ਨੂੰ ਫਰੇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ — ਬਲਕਿ ਸਾਂਝੀ ਸੰਕਲਪ — ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ — ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਆਪਣੇ

ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਨਿਡਰ ਹੋਵੇ। ਸਵਾਲ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ, ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰੀਕਰਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਾਲੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ? ਅਤੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮੁਦਾਇਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਬਢਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਬਿਨਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪ (ਦੀ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਔਪਚਾਰਿਕਤਾ, ਇੱਕ ਚੁੱਪ ਮਾਨਤਾ, ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ “ਹੋਰਤਾ” ਦੀ।

151. ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਥੀਸਿਸ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਗਲਤ ਸਮਝੇ ਗਏ ਭਰੱਪਣ ਵਾਲੇ ਵਿਵਹਾਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਰਨਾਟਕ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਵੱਲ ਇੱਕ ਝੁਕਾਅ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ ਸਾਰੇ ਅੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਟਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ 'ਚਪਟਾ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮਤਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ', ਜਾਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਇਕਸੁਰਤਾ। ਏ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਤਹਿਸੀਨ ਐਸ. ਪੂਨਾਵਾਲਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ., 68 ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾ ਕੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ। ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ 'ਏਕਤਾ' ਅਤੇ 'ਇਕਸਾਰਤਾ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਰਤਨਯੋਗ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕਸਾਰਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਫਤਵਾ, ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਇੱਕ ਉਦਾਰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"21. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੀਜ ਹੈ ਜਮਹੂਰੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਗਾਉਣਾ। ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਇੱਕ ਉਦਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਤੱਤ ਹੈ ਰਾਸ਼ਟਰ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਰਾਬਿੰਦਰਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਲਈ, "ਜਾਤ ਦੀਆਂ ਤੰਗ ਘਰੇਲੂ ਕੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟੁੱਟ ਗਿਆ", ਪੰਥ, ਨਸਲ, ਵਰਗ ਜਾਂ ਧਰਮ। ਬਹੁਲਵਾਦ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਗੁਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮੁਫ਼ਤ ਅਤੇ ਦੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਲਾਕ ਦਾ ਗਠਨ ਜਮਹੂਰੀ ਸਮਾਜ. ਇਹ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਮਕਾਲੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ

ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਬਹੁਲਵਾਦ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ। ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਇੱਕ ਕੱਟੜ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਠੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ. ਇਸ ਲਈ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ.

xx

xx

xx

26. ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਥੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਨਸਲਾਂ, ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉੱਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਓ ਤਾਂ ਕਿ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸਮੂਹਿਕ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਬਿਨਾਂ ਇਕਸੁਰਤਾ ਅਤੇ ਸਮਝ, ਅਸੀਂ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਆਫ਼ਤ

28. "ਏਕਤਾ" ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਾਥੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨਾਗਰਿਕ "ਅਸੀਂ" ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਥੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਾਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਨਿਸਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਸਮਾਜਸ਼ਾਸਤਰੀ ਐਮਿਲ ਡਰਕਹਾਈਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਏਕਤਾ ਵਿਵਿਧਤਾ ਅਤੇ ਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਜੈਵਿਕ ਏਕਤਾ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਰਕਹਾਈਮ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਵਿਕ ਸਮਾਜਿਕ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

xx

xx

31. ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਕਤਵਰ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਗੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਿਧਤਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਵਿਭਾਜਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਅਤਿ ਆਵਸ਼ਯਕ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ "ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ" ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਇਆਂ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸਨਮਾਨ ਬਹੁਲਤਾ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਸਾਂਝ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

152. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੇਂਟ ਸਟੀਫਨ ਕਾਲਜ, ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਵਰ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਮੰਦਰ, ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਆਫ ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਅਨਜ ਬਨਾਮ ਡਾ. ਪ੍ਰਵੀਣ ਭਾਈ ਠੇਗਡੀਆ ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਕਤਵਰ ਹਥਿਆਰ ਹੈ ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਗੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਇਆਂ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸਨਮਾਨ ਬਹੁਲਤਾ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਸਾਂਝ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

153 2020 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਵਿਵਿਧਤਾ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਦੇ ਸਥਾਨ ਹਨ। ਇਹ ਭਰਾਤੀਵਾਦੀ ਮੁਕਤ ਸੋਚ ਦੇ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ 'ਵਰਦੀ' ਜਾਂ 'ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮੌਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

"2. ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਮੂਲ ਪੱਥਰ ਵਜੋਂ ਪੂਰੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮਲੀਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਫਲਫੂਲ ਸਕਣ;

ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ ਕਿ ਸਹਾਨੁਭੂਤੀ, ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ, ਸਫਾਈ, ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ, ਭਾਵਨਾ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਜਨਤਕ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਾਸੀਰ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, ਬਹੁਲਵਾਦ, ਸਮਾਨਤਾ, ਅਤੇ ਨਿਆਂ;

6.12. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਵੀਂ ਸਕੂਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਸ਼ਿਤ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਉਂਸਲਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਕੂਲ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਅਨੁਰੂਪ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਕੂਲ ਦਾ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ, ਸਹਾਨੁਭੂਤੀ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ, ਲਿੰਗ, ਸਮਾਨਤਾ, ਅਹਿੰਸਾ, ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਗਰਿਕਤਾ, ਸ਼ਾਮਲੀਕਰਨ, ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਵਰਗੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਧਰਮਾਂ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਲਿੰਗ ਪਛਾਣਾਂ, ਆਦਿ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਥਾਰਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਵਿਧਤਾ ਲਈ ਸਨਮਾਨ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਕੂਲ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੂਰਵਾਗ੍ਰਹ ਅਤੇ ਸਟੀਰੀਓਟਾਈਪ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

3.4. ਇਕ ਵਾਰ ਢਾਂਚਾਗਤ ਸੁਵਿਧਾ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਮੁੱਖ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਕੁੜੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ) ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਗੁਆ ਬੈਠਣ। ਇਸ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਡਰੌਪਆਉਟ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਦਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗੀ। ”

154. *ਕੇ. ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ* ਵਿੱਚ, ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉੱਥੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਦਬਾਅ ਦੇ। ਇਸ ਲਈ, ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਸੰਦਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਰਾਤ੍ਰੀ ਸਥਾਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਨਮਾਨੀ ਬਾਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

155. ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ, 'ਭਰਾਤ੍ਰੀ' ਅਤੇ 'ਗਰਿਮਾ' ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਭਰਾਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਅਕੇਲੇ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਸੰਦਰਭ, ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਿਖਤੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿ ਭਰਾਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੁੱਲ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੱਲ ਸਿਆਸੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲਟ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵੀ। ਭਰਾਤ੍ਰੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ

ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ 15 ਤੋਂ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਬੀਜ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਅੰਕੁਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਭਰਾਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾਤਮਕ ਉਦੇਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਦਭਾਵ, ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਲਿਗ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਨਾ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ।

156. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਧਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਕਲਾਸਰੂਮ ਅਧਿਐਨ ਦੌਰਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਮੋਜੀਨੀਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਧਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ।

157. ਹੋਰ ਵੀ, ਭਰਾਤ੍ਰੀ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਸ਼ਬਦ '***बंधुत्व***' ਹੈ ਜੋ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ। ਭਾਈਚਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ। ਭਰਾਤ੍ਰੀ ਇੱਕ ਵੰਡਿਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਲਟ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਬਰਾਬਰ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇਣ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

158. ਤਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ, ਵਰਗ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਮੇਲਜੋਲ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ, ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।ਇਸ ਲਈ, ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਨਮਾਨੀ ਬਾਧਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

159. ਮੈਨੂੰ ਉਠਾਏ ਗਏ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਇੱਕ ਉੱਚਾ ਮਕਸਦ ਹੈ ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਕਸਦ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਜਾਤ, ਧਰਮ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਅਮੂਰਤ ਵਿਚਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਪਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਦਿਸਣਗੇ। ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਤਬ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਭਾਜਨ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏਗਾ ਜਿਥੇ ਸਿੱਖਿਆ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਧਾਰਮਿਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਜੇਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮਕਸਦ ਹਾਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਉਸ ਵਰਗ ਦੇ

ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮਕਸਦ ਜੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਪਛਾਣਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਕੀਰਣ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

160. ਮੈਨੂੰ ਉਠਾਏ ਗਏ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੀ ਗਈ ਫਰੇਜ਼ “ਆਪਣੀ ਗਰੁੱਪ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ” ਦੇ ਉਪਯੋਗ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਛਤਰੀ ਹੇਠ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਗਰੁੱਪ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ। ਧਰਮ, ਜੋ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਛਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

161. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵਾਅਦੇ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਰਾਤ੍ਰਤਾ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਪਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

162. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਬਡ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ ਖਿਲਾਫਵਰਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। 'ਯੂਨੀਫਾਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ੀ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਬਲੈਕਸ ਲਾ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ (ਯੂਨੀਫਾਰਮ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)

ਇੱਕ ਨਿਯਮ, ਢੰਗ ਜਾਂ ਅਣਬਦਲ ਮਿਆਰ ਅਨੁਸਾਰ; ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ; ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ।

ਕੈਂਬਰਿਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ (ਯੂਨੀਫਾਰਮ, ਨਾਮ)

ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਜੋ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸੰਗਠਨ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਖਾਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਕਿਸਮ।

(ਯੂਨੀਫਾਰਮ, ਨਾਮ) ਇੱਕ ਖਾਸ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਜਾਂ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਦੇ ਹਨ।

(ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ) ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਰੂਪ, ਢੰਗ ਜਾਂ ਡਿਗਰੀ ਰੱਖਣਾ; ਵੱਖਰਾ ਜਾਂ ਵੇਰਵਾਰ ਨਾ ਹੋਣਾ। ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਰੱਖਣਾ- ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਨੁਸਾਰ। ਸਤਹ, ਪੈਟਰਨ ਜਾਂ ਰੰਗ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਦਿੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ। (ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ. ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਲਾਲ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਘਰ)

163. ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਕਿ ਕੀ ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਫੌਜ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਿੰਗਲ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ ਨੰਬਰ 786/05-N ਲੀਡਿੰਗ ਏਅਰਕ੍ਰਾਫਟਸਮੈਨ ਅੰਸਾਰੀ ਆਫਤਾਬ ਅਹਮਦ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ & ਓਰਸ। ਸਿੰਗਲ ਬੈਂਚ ਨੇ "ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਮੌਲਾਨਾ ਵਹੀਦੁਦੀਨ ਖਾਨ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਇਸਲਾਮ ਦ ਵਾਇਸ ਆਫ ਹਿਊਮਨ ਨੇਚਰ" ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਏਅਰਮੈਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਤਦਨੁਸਾਰ, ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਇੰਟਰਾ-ਕੋਰਟ ਅਪੀਲ ਵੀ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਹੰਮਦ ਜੁਬੈਰ ਕਾਰਪੋਰਲ ਨੰਬਰ 781467-G ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ & ਓਰਸ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੱਖਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਏਅਰਮੈਨ ਲਈ, ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਗਈ।

164 ਜੇਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਜੋੜਨ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਰਦੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਉਦਮਾਂ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲਈ ਨਰਸਰੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵਰਦੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਤਾ ਸਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣ ਤੱਕ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਵਰਦੀ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਬੱਧ ਹਨ। ਵਰਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਜਾਂ ਗਰੀਬ, ਜਾਤ, ਧਰਮ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕਜੁੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅਤੇ

ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਸਿਰਫ ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹਿਨ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਖਰਚੇ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

165 ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣ ਨਾਲ ਕੁੜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗਰਿਮਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਵੀ ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇੱਕ ਸਿਰਫ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਦਿਖਣੇ, ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨੇ, ਸੋਚਣੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਰਦੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਦਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਈ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ (vii)- ਜੇਕਰ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ?

166 ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਕੱਪੜਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਜ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਧਰਮ (ਅਨੁਚਛੇਦ 25), ਸੱਭਿਆਚਾਰ (ਅਨੁਚਛੇਦ 29 ਅਤੇ 51-ਏ(ਐਫ)), ਪਛਾਣ (ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਤੇ 21 - ਸ੍ਵਾਯੱਤਤਾ, ਗਰਿਮਾ, ਚੋਣ) ਅਤੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ (ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਤੇ 21-ਸ੍ਵਾਯੱਤਤਾ, ਗਰਿਮਾ, ਚੋਣ) 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਨਾ ਦੇਣਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੀ ਵੰਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 29 ਦੇ ਉਪਬੰਧ (2) ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਖਿਲਾਫ ਹੈ।

167. ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੇ ਗਏ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਕੂਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਜਾਤੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਬਾਵਜੂਦ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਐਕਟ ਮੰਡੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਾਖਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰੰਤੂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਦੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸਟੈਚਿਊਟ

ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਦੇ ਮੈਂਡੇਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

168. ਐਮ. ਅਜਮਲ ਖਾਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-1 & ਹੋਰਾਂ*, ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ ਮੁਸਲਿਮ ਗੋਸ਼ਣਾ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਇਲੈਕਟਰ ਰੋਲ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ। ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਪਹਿਨਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 25 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਰੋਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਸਵੀਰਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਰੋਲਾਂ ਦੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਨਕਲੀ ਵੋਟਿੰਗ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਦਾ ਤਰਕ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਪ੍ਰਾਈਵੇਸੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ"। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣਾ ਜਾਤੀ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਣ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੈਂਡੇਟ ਹੈ।

169. ਰਾਜ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਕਾਰਨ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਣ ਦਾ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਵੈਚਛਿਕ ਕਾਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਆਰਟੀਕਲ 29 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਜਾਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਵੈਚਛਿਕ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਚੋਣ ਨਾਲ, ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਇਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਦੁਪੱਟਾ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ (viii):- ਕੀ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿੱਤ 19, 21 ਅਤੇ 25 ਅਧੀਨ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ?

170. ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੋਏਬ ਆਲਮ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਵਿਧਾ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਨੰਦ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਬਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਸਕੂਲ/ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਦਾ ਸੌਦਾ ਨਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਅੰਦਰ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਸਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਨਿੱਜਤਾ, ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਣਾ ਦਾ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਕੇਰਲਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬਿੱਲ, 1957 - ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 143(1) ਅਧੀਨ ਰੈਫਰੈਂਸ ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਪੂਰਵ-ਸ਼ਰਤ ਵਜੋਂ ਲੈਣ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ:

“31. …ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਬਿੱਲ ਦੁਆਰਾ ਅਲਪਸੰਖਿਆਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨ, ਸਮੇਤ ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਸਾਰੇ ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਵਾਸਤਵਿਕ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਚਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਉਹ, ਵਿੱਤੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ, ਅਨੁਚਿੱਤ 30(1) ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਓਂ 'ਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 245 ਅਤੇ 246 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ, ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਅਪਰੋਕਸ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਯਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵੀ ਉਹ ਕੰਮ ਅਪਰੋਕਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ...

171 **ਨਰ ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ & ਓਰਸ.**,[3] ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਆਕਸਮਿਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਰੋਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਉਪਲਬਧ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਐਸਟੋਪਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

172. ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਸੇਂਟ ਜ਼ੇਵੀਅਰਜ਼ ਕਾਲਜ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਿੱਚ ਨੌ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਕ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਸੌਂਪਣ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਸਿੱਧੇ ਮਨਾਹੀ ਜਿੰਨੀ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਵੈਚਾਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ — ਇਹ ਸੰਬੰਧਤਾ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਮਹੱਤਵ ਕਾਰਨ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

“161. ਇਹ ਸੰਦਿਗਧ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 30(1) ਅਧੀਨ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਵੈਚਾਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਜਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਵਰਤਮਾਨ ਮੈਂਬਰ ਇੱਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਭਵਿੱਖ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਣ? ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜੀਵਿਤ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਦੀ ਸੰਬੰਧਤਾ ਦੀ ਸਵੈਚਾਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਭੂਤਕਾਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਉਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 30(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਵਿਰਾਸਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।”

173 ਮਾਨਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ ਵਿੱਚ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ 'ਫੈਸਲਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ' ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੇ ਢੰਗ। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"248. ਪ੍ਰਾਈਵੇਸੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਰਥ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ (i) ਸਥਾਨਕ ਨਿਯੰਤਰਣ; (ii) ਫੈਸਲਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ; ਅਤੇ (iii) ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਿਯੰਤਰਣ। [ਭਾਰਤਵ ਆਚਾਰਯ, “ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਸੀ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ”, ਇਕਨਾਮਿਕ & ਪੌਲਿਟੀਕਲ ਵੀਕਲੀ (2015), ਵੌਲ. 50 ਇਸ਼ੂ 22, ਪੰਨਾ 32.] ਸਥਾਨਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਿੱਜੀ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਚੋਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਜਨਨ ਸੰਬੰਧੀ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਰਮ ਜਾਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

297. ...ਪਰਾਈਵੇਸੀ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਿਚਾਰ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ, ਪਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਹੋਮੋਜੈਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਾਈਵੇਸੀ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਮਰੂਪਤਾ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਪਰਾਈਵੇਸੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਦੀ ਖੋਜਬੀਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਾਈਵੇਸੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਪਰਾਈਵੇਸੀ ਸਾਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਰਾਈਵੇਸੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਅਕਤੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਪਰਾਈਵੇਸੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਬੁਣੇ ਗਏ ਪੈਟਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਖੁੱਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਬਹੁ-ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕਪੜੇ ਵਿੱਚ।"

174. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮਾਣਯੋਗ ਨਿਆਂਕਾ ਚੇਲਾਮੇਸਵਰ ਨੇ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ:

"372. ... ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਜੋ ਦੁੱਖ ਸਹਿਰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕਾਫੀ ਹਿੱਸਾ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾਵਿਆਂ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ "ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ" ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਅਨੁਚਿੱਤ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੁਫ਼ਤ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਆਸਥਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਇੱਕ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ ਨਿੱਜੀ ਸੋਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ..." 373. ... ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਚੋਣ ਵੀ ਪਰਾਈਵੇਸੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੰਮੇ ਵਾਲ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਪੱਗ ਪਹਿਨਣਾ) ਪਰਾਈਵੇਸੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਅਨੁਚਿੱਤ 25 ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ..."

175. ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ ਉਪਲਬਧ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ

ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰੇ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਕਿ, ਜਦ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਉਹ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ। ਫੈਸਲਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਕੂਲ ਦਾ ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਦੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ (ix)- ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ 'ਉਚਿਤ ਸਮਾਯੋਜਨ' ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਇਤਵ ਹੈ?

176. ਤਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਯੋਜਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

177. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ *ਜੇਜੀਆ ਘੋਸ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, ਵਿਕਾਸ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ*, ਅਤੇ *ਰਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਧਾਰੀਵਾਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ* ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

178. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਰਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਧਾਰੀਵਾਲ* ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਚਿਤ ਸਮਾਯੋਜਨ ਦਾ ਸਿਦਾਂਤ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੈ। ਉਚਿਤ ਸਮਾਯੋਜਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਰੇਲਵੇ ਪੁਲਿਸ ਬਲ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਿਕ ਉਪਯੁਕਤ ਪੋਸਟ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰੀ।

179 ਜੀਜਾ ਘੋਸ਼ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਸਿਵਲ ਏਵੀਏਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਜੋ ਕਿ ਸਿਵਲ ਏਵੀਏਸ਼ਨ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਏਅਰਲਾਈਨ ਨੂੰ ਅਪਾਹਜ ਜਾਂ ਘੱਟ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਉਪਕਰਣਾਂ, ਐਸਕੋਰਟ ਅਤੇ ਗਾਈਡ ਕੁੱਤਿਆਂ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੈਬਿਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਚੈੱਕ-ਇਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਿੱਚ ਅਗੇ ਵਧਣਾ ਹੈ। ਠੋਸ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ।

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"40. ... ਠੋਸ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ..."

180 ਵਿਕਾਸ ਕੁਮਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"62. ... ਜੇਕਰ ਅਪਾਹਜਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਧਾਰਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਪਾਹਜਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਚਿਤ ਸਮਝੌਤਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਨਕ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ। ਬਾਹਰੀਕਰਣ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਦੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ..."

181. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਕੂਲ ਅਥਾਰਿਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਉਚਿਤ ਸਮਝੌਤਾ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਬਡ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਚਿੰਗ ਹੈੱਡਸਕਾਰਫ/ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਕੂਲ ਜਾ ਸਕਣ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

182 ਉਚਿਤ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਪ੍ਰੀਖਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਅਣਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਲੱਭ ਸਕੇ। ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਹੋਵਾਹ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਅਸਮਰੱਥਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸਨਮਾਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਨੂੰ ਬਜਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਪ੍ਰੀਖਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਕੂਲ, ਜਿਸ ਨੇ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਬਡ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਪਹਿਨਣ ਤਾਂ ਜੋ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਮਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਨਿਯਮ 11 ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਬਦਲਾਅ ਸਿਰਫ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਬਡ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ, ਇਸਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਬਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

183. ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਦਿਆਲਿਆ ਮੁਸਲਿਮ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਢਕਣ ਲਈ ਹਿਜਾਬ/ਹੈੱਡਸਕਾਰਫ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਦਿਆਲਿਆ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸਵਾਯੱਤ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤਬਾਦਲਾ ਯੋਗ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਸਮੇਤ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਸੈਨਿਕ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੋ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਇੱਕ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ, ਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਰਾਜ ਸਿਰ ਢਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਾ ਦੇਣ। ਇਹ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

184. ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਸਮਾਯੋਜਨ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਡਾਂਚੇ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਸਾਡੇ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਆਧਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

185. ਇਸ ਲਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਚਿਤ ਸਮਾਯੋਜਨ ਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦੀ। ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਭਾਈਚਾਰਾ, ਗਰਿਮਾ ਵਰਗੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਸਭ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਜੋ ਸਮਾਯੋਜਨ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਅਨੁਚਿੱਤ 14 ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

186. ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਦੇ ਵੈਧ ਰਾਜ ਹਿੱਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਚਿੱਤ 21 ਅਤੇ 21ਏ ਅਧੀਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 39(ਐਫ), 41, 46 ਅਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ 51ਏ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਦਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ

ਅਸਰ ਕਹਿਣਾ ਗਿਆ ਸੀ।

187. ਇਹ ਵੀ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਜੁਵੈਨਾਇਲ ਜਸਟਿਸ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2015 ਦੀ ਧਾਰਾ 2(9) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ।

188. ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ 11.12.1992 ਨੂੰ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2005 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਨਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 1 ਅਨੁਸਾਰ, ਬੱਚਾ ਹਰ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵ ਹੈ ਜੋ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਬੱਚੇ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਹੁਮਤ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ, ਜਮੀਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਕ੍ਰਮ, ਸਿਹਤ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਹਸਤਾਖਰਕਰਤਾ ਹੈ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ, ਜਮੀਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਉਥੇ ਤੱਕ ਜਿਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

189. ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2005, ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ, ਜਮੀਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ, ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਜਾਂ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੇ ਢੰਗ। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:190. ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ. ਅਜਿਹੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਈ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ। ਰਾਜ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਹੈ ਅਜਿਹੀ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਓ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸਿਰ ਦਾ ਸਕਾਰਫ਼ ਪਹਿਨਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਵੀ ਬਾਹਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪਹਿਨੋ, ਸਕੂਲ ਨਾ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਓ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਗ ਦੇ ਥੀਮ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ III. ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਦੇ ਸਕਾਰਫ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੋ 10+1 ਜਾਂ 10+2 ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਅੱਗੇ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵਰਦੀ ਪਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਨਾਲ ਨੁਕਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ.

19.1 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਨਿਜੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਵਿੱਚ ਹੈ। ਤਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬੱਚਾ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਵਾਂਝਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਕੇਵਲ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੇਵਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਕੂਲ ਆ ਕੇ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਾਉਣ। ਇਹ ਕੰਮ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ। ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਉਹ ਗੁਣ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੋ ਅਜੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਾਤਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ

ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਬਗਾਵਤ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਤਰਕ ਕਿ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਪੂਰਵ ਸ਼ਰਤ ਵਜੋਂ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਪਰ ਕੇਵਲ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

192. ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਦੇ ਵੈਧ ਰਾਜ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਨੁਚਛੇਦ 21ਏ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਧੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵਰਦੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਮੰਗ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

193. ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਖੁਦ ਸਿਹਤਮੰਦ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੈਤਿਕ ਜਾਂ ਭੌਤਿਕ ਤਿਆਗ ਦਾ ਸਾਮਨਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਆ ਰਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਭੇਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਰਾਬਰੀ, ਨਿਆਂਪੂਰਣਤਾ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਵਧੇ। ਵਰਦੀ ਇਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਛਾਪ ਵਾਲੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਪਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਸ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬੱਚਾ ਇੱਕਤਾ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਵਧ ਸਕੇ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 39(ਫ) ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"39(ਫ) ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬੱਚਪਨ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ੋਸਣ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਤਿਆਗ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।"

194. ਇਸ ਲਈ, ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਾਕਾਰਤਮਕ ਸਾਕਾਰਤਮਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਾਇਨਾਤ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਰਾਜ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ (ਗਿਆਰਾਂ)- ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਹੈ?

195. ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਧੀਨ ਹੈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਇੱਕ ਅਨੁਕੂਲ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪਰਜਾ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਗੈਰ-ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਨੁਕੂਲ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣਾ। ਜੇਕਰ ਦ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪਹਿਰਾਵੇ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮਾਹੌਲ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਜਿੱਥੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਦਾਖਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਵਰਦੀ 'ਸਮਾਨਤਾ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ- ਏਕਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅੰਤਰ, ਸਿੱਖਣ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ, ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਸੰਘਰਸ਼, ਸਕੂਲੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ- ਆਪਣੇ ਆਪ, ਮਾਣ, ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਕੂਲ ਵੱਲ, ਮਾਪਿਆਂ 'ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਮਾਨਤਾ, ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਈਚਾਰਾ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਪਛਾਣ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ. ਸਕੂਲ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਏ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੀਂਹ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਜੋਂ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਦੇਸ਼.

*196. ਇੰਡਿਬਿਲੀ ਕ੍ਰਿਏਟਿਵ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟੇਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ***, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਮਨ ਦੇ ਭੰਗ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਧਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

“50. ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਡ ਹਨ, ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1) ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਕੋਲ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਪਛਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ

ਰਾਜ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਖੇਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਰਾਜ 'ਤੇ 'ਨਕਾਰਾਤਮਕ' ਰੋਕਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ, ਰਾਜ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ' ਰੋਕਾਂ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਆਦੇਸ਼ ਵੀ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਫਲਫੁੱਲ ਹੋਣ, ਬਣਾਏ ਰੱਖੇ ਜਾਣ। ਜਦੋਂ ਸੰਗਠਿਤ ਹਿੱਤ ਥੀਏਟਰ ਮਾਲਕਾਂ ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸੰਪਤੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਭੀੜ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਨਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਰਾਜ 'ਤੇ ਇਹ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਫਰਜ਼ ਨਾ ਲਾਉਣੀਏ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਬਣਾਏ ਰੱਖੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਡ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਸਲ ਖਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ, ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਬੁਰਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਸਾਲ ਬਣਾ ਕੇ, ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ ਹੋਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦਮ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣਗੇ, ਉਹ 'ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਤ ਕਾਰਜਾਂ' ਦੇ ਠੰਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਹੋਣਗੇ। ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਭਿਖਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

197 . ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਜਾਂ ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1983 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਉੱਪਰ ਦੀਆਂ ਚਰਚਾਵਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਅਤੇ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜੋ ਆਧਾਰ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ। ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ।

ਸੁਧਾਂਸ਼ੂ ਧੂਲੀਆ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ।

1. ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਲੰਬੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ, ਜੋ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਚੱਲੀ, ਮੈਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਓਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੁਝਾਅ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸੌਭਾਗ ਮਿਲਿਆ। ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਓਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ, ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ, ਮਿਸਟਰ ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ, ਮਿਸਟਰ ਰਾਜੀਵ ਧਵਨ, ਮਿਸਟਰ ਦੁਸ਼ਿਆਂਤ ਦਾਵੇ, ਮਿਸਟਰ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ, ਮਿਸਟਰ ਕੌਲਿਨ ਗੌਂਸਾਲਵਿਸ, ਮਿਸਟਰ ਯੂਸਫ ਹਾਤਿਮ ਮੁਚਾਲਾ, ਮਿਸਟਰ ਹੁਜ਼ੇਫਾ ਅਹਮਦੀ, ਮਿਸ ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ, ਮਿਸਟਰ ਆਦਿਤਿਆ ਸੋਂਧੀ, ਮਿਸਟਰ ਸੰਜੇ

ਆਰ. ਹੇਗੜੇ, ਮਿਸਟਰ ਦੇਵਦੱਤ ਕਾਮਤ, ਮਿਸ ਜਯਨਾ ਕੋਠਾਰੀ, ਮਿਸਟਰ ਏ.ਐਮ. ਦਾਰ ਸੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੋਏਬ ਆਲਮ, ਮਿਸਟਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਪਾਸ਼ਾ, ਮਿਸ ਕਿਰਤੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਤੁਲਸੀ ਕੇ. ਰਾਜ ਵਕੀਲ ਸੁਣੇ। ਰਾਜ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦਲੀਲਾਂ ਮਿਸਟਰ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਸੌਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਮਿਸਟਰ ਕੇ.ਐਮ. ਨਟਰਾਜ, ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸੌਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਪ੍ਰਭੁਲਿੰਗ ਕੇ. ਨਵਾਡਗੀ, ਕਰਨਾਟਕ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਸੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ, ਮਿਸਟਰ ਆਰ. ਵੈਂਕਟਰਮਾਨੀ, ਮਿਸ ਵੀ. ਮੋਹਨਾ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਦਾਮਾ ਸੇਸ਼ਾਦਰੀ ਨਾਇਡੂ, ਸੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ।

2. ਮੈਂ ਜਸਟਿਸ ਹੇਮੰਤ ਗੁਪਤਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ। ਜਸਟਿਸ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਹਰ ਉਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸ ਦੀ ਲੰਬੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਇੱਕ ਮੁੱਦੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਨਤੀਜੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਜਸਟਿਸ ਗੁਪਤਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਮਲੇ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਰਾਏ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

3. ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵੰਡ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨੋਟ ਇੱਕ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅੰਤਿਮਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਲਾਰਡ ਐਟਕਿਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ (ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ), "...ਅੰਤਿਮਤਾ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਨਸਾਫ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਹੈ!"

4. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 15 ਮਾਰਚ, 2022 ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਐਸ.ਐਲ.ਪੀਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 32 ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵੀ ਸਨ। ਕਰਨਾਟਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 7 ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਿਥੇ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 2347 ਦਾ 2022 ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਐਸ਼ਤ ਸ਼ਿਫਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜੋ ਕਿ ਸਪੈਸ਼ਲ ਲੀਵ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) 5236 ਦਾ 2022 ਵਿੱਚ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 2880 ਦਾ 2022 ਵਿੱਚ ਦੋ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ

ਅਗਵਾਈ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। 22.09.2022 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

5. ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਉਡੁਪੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਸਬਾ ਹੈ ਕੁੰਡਾਪੁਰਾ। ਐਸ਼ਤ ਸ਼ਿਫਾ ਅਤੇ ਤਹਿਰੀਨ ਬੇਗਮ ਕੁੰਡਾਪੁਰਾ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਦੋ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ *ਹਿਜਾਬ* ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੋਂ, ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ *ਹਿਜਾਬ* ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ, ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸਮੇਤ, ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ *ਹਿਜਾਬ* ਪਾਉਣਾ ਕਦੇ ਵੀ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

6. 3 ਫਰਵਰੀ, 2022 ਨੂੰ, ਇਹ ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਗੇਟ ਤੇ ਰੋਕੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਚੂੰਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

7. ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜੋ ਕਿ 4 ਫਰਵਰੀ, 2022 ਸੀ, ਦੋਵੇਂ ਨੇ ਉਡੁਪੀ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਾਲਜ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਜਾਏ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 5 ਫਰਵਰੀ, 2022 ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਜੀ.ਓ. ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਨਾਟਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1983 ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਨਿਕਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਨੂੰ ਵਰਜਿਤ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਜੋ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ), ਅਤੇ ਬੋਰਡ ਆਫ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ (ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ) ਵੱਲੋਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਪਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਸ਼ਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬੋਰਡ ਆਫ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਨੇ ਕੋਈ ਵਰਦੀ

ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ "ਏਕਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ" ਹੋਣ।

8. ਚੂੰਕਿ ਪੂਰਾ ਜੀ.ਓ. ਜਸਟਿਸ ਹੇਮੰਤ ਗੁਪਤਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਜੀ.ਓ. ਮੁੜ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਜੀ.ਓ. ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

"ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਕਰਨਾਟਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਸੈਕਸ਼ਨ 133 (2) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਦੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੋਰਡ ਆਫ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ

9. ਚੂੰਕਿ 'ਵਰਦੀ' ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ 'ਏਕਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ' ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੀ.ਓ. ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ 'ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

10. ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿੰਖਿਅਤ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਅੱਗੇ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਰੀ ਵਿੱਚ, ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਕੋਲ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ 15 ਮਾਰਚ, 2022 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ, ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਜੋ ਹੁਣ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

11. ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਵੀ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਤਰਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ 5 ਫਰਵਰੀ, 2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੀ.ਓ. ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਾਸਰੂਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦੇਣਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 19(1)(ਅ) ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ 25(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 14 ਅਤੇ 21 ਅਧੀਨ ਵੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਰਾਜ ਦਾ ਤਰਕ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੀ.ਓ ਸਿਰਫ ਸਕੂਲ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਹੈ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਤਰਕ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਸੀਮ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਕਲਾਸਰੂਮ ਅੰਦਰ ਹਿਜਾਬ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਵੀ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

12. ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਚਾਰ ਸਵਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

a) ਕੀ ਹਿਜਾਬ/ਹੈੱਡਸਕਾਰਫ ਪਹਿਨਣਾ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 25 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ।

b) ਕੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਏ), (ਭਾਵ, ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ) ਅਤੇ 21 (ਭਾਵ, ਨਿਜਤਾ) ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਡ ਅਧਿਕਾਰ।

ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਮਿਤੀ 05.02.2022 ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਯੋਗ ਹੈ ਸਗੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 14 ਅਤੇ 15 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਕੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 2146 ਦੇ 2022 ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਵਾਬੀ ਨੰਬਰ 6 ਤੋਂ 14 ਖਿਲਾਫ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਿਕ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਵਾਬੀ ਨੰਬਰ 15 ਅਤੇ 16 ਖਿਲਾਫ ਕੁਓ ਵਾਰੰਟੋ ਦੀ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ?

13 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਵਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਦੂਜੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ

ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਆਪਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਤੀਜੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ, 5 ਫਰਵਰੀ 2022 ਦਾ ਜੀ.ਓ. ਇਹ ਮੁੜ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਵੈਧ ਹੋਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਚੌਥੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਵੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

14 ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 5 ਫਰਵਰੀ, 2022 ਦੇ ਜੀ.ਓ. ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਅਧਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦੂਰਗਾਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਏ) ਅਤੇ 25(1) ਅਧੀਨ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਾਪਿਤ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਖਰਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹਨ, ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਪੁਲਿਸ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1983 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 133* ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। 1983 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 145 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਰਨਾਟਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਜ਼ (ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਰਿਕੁਲਮ ਆਦਿ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ) ਨਿਯਮ, 1995 ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮ ਦੇ ਨਿਯਮ 11(1); ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਵਰਦੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਰਦੀ/ਪਹਿਰਾਵਾ ਕੋਡ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਜੋ ਕਿ ਜੀ.ਓ. ਇੱਕ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੀ.ਓ. ਆਪਣਾ ਸ੍ਰੋਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਤੇ 25 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

15. ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚਾਰ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ 'ਤੇ. ਪਰ ਫਿਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਬਾ ਆਦੇਸ਼. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀ ਸਾਬਤ ਕਰੋ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਈ.ਆਰ.ਪੀ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਈਆਰਪੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉੱਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਉੱਚਾ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਇੱਕੋ ਧਰਮ. ਨਾਲ ਹੀ,

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਕਿ ਅਭਿਆਸ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਥਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪਾਲਣ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ. ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਰਜ ਸੀ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰੋ. ਪਰ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਥ੍ਰੈਸ਼ਹੋਲਡ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਈ.ਆਰ.ਪੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨਾ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਸਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਈ.ਆਰ.ਪੀ ਜੋ ਕਿ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ :

"...ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇ ਕਿ ਹਿਜਾਬ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ ਦੇ ਮੂਲ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਕਥਿਤ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਹਿਜਾਬ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਦੇ ਉਹ ਪਾਪੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸਲਾਮ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ 'ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ' ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ..."

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਛੂਹਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ -

"ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕੇਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।"

16 ਫਿਰ ਫੈਸਲਾ ਫਰਵਰੀ 5, 2022 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਜੀ.ਓ. ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਦੀ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

17 ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਈ.ਆਰ.ਪੀ. ਵਜੋਂ ਵੀ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 25(1) ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੰਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਕਿ ਜੋ ਉਹ ਜਾਂ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਈ.ਆਰ.ਪੀ. ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਹਾਂ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ "ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ" ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ।

18. ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦ੍ਵਾਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਰਸਤਾ ਲਈ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਜਾਂ ਕੁਝ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣਾ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲਾਂ ਚੁੱਕੀਆਂ, ਕੁਝ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਈਆਰਪੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਵਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ, 5 ਫਰਵਰੀ 2022 ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 25 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗਿਆ।

19. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਈਆਰਪੀ ਰਸਤਾ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵਜੋਂ, ਅਦਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਜੀਓ ਦੁਆਰਾ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ 'ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਵੈਧ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਨ? ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਅਨੁਪਾਤਿਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਨ। ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੁਅਲ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓਰਸ. *'ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ:*

"... ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਅੰਤਰਾਤਮਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਜੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਜਾਂਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਹੈ।"

20. ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਆਓ ਜਾਂਚੀਏ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

21. ਈਆਰਪੀ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਹ ਉਹ ਕੇਸ ਸਨ ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਦੇ ਦਖਲ ਨੂੰ ਇੱਕ "ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ" ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ *ਅਭਿਆਸ।* ਜੋ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਹ ਕੇਸ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 (1) ਅਤੇ (2) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਦੋਵੇਂ ਲਾਗੂ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਹ ਕੇਸ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਰਸਮ ਅਤੇ ਰਿਵਾਜ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਹਸਤਕਸ਼ੇਪ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੰਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਉਠਾਏ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਰਾ ਬਾਨੋ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ। ਜੋ ਟ੍ਰਿਪਲ ਤਲਾਕ ਦਾ ਕੇਸ ਜਾਂ *ਇੰਡੀਅਨ ਯੰਗ ਲਾਇਅਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ, (ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਮੰਦਰ, ਇਨ ਰੀ.) ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ* ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਕੇਸ ਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਹ ਕੇਸ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰ ਧਾਰਮਿਕ ਰਿਵਾਜ਼ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਛਾਣ 'ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸਵਾਲ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਰਿਵਾਜ਼ ਜਾਂ ਪਛਾਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ 'ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਕੇਸ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।

22 ਸ਼ਬਦ *'ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰਿਵਾਜ਼'* ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਮਰਸ਼ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਰਿਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਹ ਰਿਵਾਜ਼ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਮਰਸ਼ VII: 781 ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਨਸ਼ ਇੱਥੇ ਮੁੜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"...ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕੋਈ ਅਸਾਧਾਰਣ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਧਰਮ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋਣ..."

23.ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਕੇਸ, ਫਿਰ ਵੀ, ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਮਕਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਨੁਦਾਨ, ਮਦਰਾਸ ਬਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀਂਦਰ ਤੀਰਥ ਸਵਾਮੀਅਰ ਆਫ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਰੂਰ

ਮੁੱਟ[1] ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ ਕੇਸ ਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਉਡੁਪੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ ਦੇ ਮਠਾਧੀਸ਼ ਨੇ ਮਦਰਾਸ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਨੁਦਾਨ ਐਕਟ (ਐਕਟ 2 ਦਾ 1927) ਅਧੀਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜੋ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮਦਰਾਸ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਠਾਧੀਪਤੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰੋਕ ਦੀ ਰਿਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਨੁਦਾਨ, ਮਦਰਾਸ ਵੱਲੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਮਠਾਧੀਪਤੀ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਤੇ 26 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਸਰਤ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫਿਰ ਧਰਮ ਦੇ ਅਰਥ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਸੱਤ ਜੱਜ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਬੈਂਚ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇਣ ਸਮੇਂ, ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਕੇ. ਮੁਖਰਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

"...ਧਰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ਼ਵਰਵਾਦੀ ਹੋਵੇ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਧਰਮ ਹਨ ਜੋ ਰੱਬ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਪਹਿਲੇ ਕਾਰਨ 'ਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇੱਕ ਧਰਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਧਰਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਿਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਧਰਮ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਿੱਧਾਂਤ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਇੱਕ ਧਰਮ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਅਨੁਯਾਇਆਂ ਲਈ ਨੈਤਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਕੋਡ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ, ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਰੂਪ ਅਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਵੀ ਵਧ ਸਕਦੇ ਹਨ।[1]"

24.ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਰਾਏ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਅਤੇ ਇਹ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 'ਚ 'ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ,' ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਨ, ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਹਿੱਸਾ

ਨਹੀਂ ਬਣਦੀਆਂ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ *ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ ਕੇਸ*(ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ:

"19... ਸਿੱਖਿਆ ਅਟਾਰਨੀ-ਜਨਰਲ ਅਨੁਚਛੇਦ ਦੇ ਕਲਾਜ਼ 2(ਅ) 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਜੋ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀਆਂ, ਰਾਜ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਹਨ।

20. ... ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ ਨੂੰ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ, ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ***ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਹਿੱਸਾ ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।*** ਜੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਦਿਨ ਦੇ ਖਾਸ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਾਲ ਦੇ ਖਾਸ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਾਰੋਹ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਠ ਜਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਸਮਝੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਦਾ ਖਰਚਾ ਜਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਜਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਊ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਣਿਜਿਕ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ; ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26(b) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਲਾਂਕਿ ਈ.ਆਰ.ਪੀ ਵਰਗੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਆ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਮੌਲਿਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

25. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਸੀ ਰਤੀਲਾਲ ਪਾਨਚਾਂਦ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਬੌਂਬੇ ਅਤੇ ਓਰਸ ਜਿੱਥੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਬੌਂਬੇ ਪਬਲਿਕ ਟਰੱਸਟ ਐਕਟ, 1950 ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਐਕਟ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅੰਤਰ-ਵਿਰੋਧੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਉਸੇ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸ਼ਿਰੂਰ ਮੁੱਟ (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਹਨ:

“10. ...ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਹਰਲੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਹੈ, ਲੋਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਜਨ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਲੋਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਰਾਜ ਨਿਯਮਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ 2 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਅ) ਵਿੱਚ ਜੋ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਜ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮਨ ਜੋ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਜਨ ਸਿਹਤ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਉਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਨਿਯਮਨ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਰਥਿਕ, ਵਾਣਿਜਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀਆਂ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।"

26.ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੁਰਗਾਹ ਕਮੇਟੀ, ਅਜਮੇਰ, ਅਤੇ ਅਨ੍ਰ ਬਨਾਮ ਸੈਯਦ ਹੁਸੈਨ ਅਲੀ ਅਤੇ ਓਰਸ.1 ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ "ਖਾਦਿਮਾਂ" ਨੇ ਹਜ਼ਰਤ ਹਾਜ ਮੋਈਨੁਦੀਨ ਚਿਸ਼ਤੀ ਦੇ ਦਰਗਾਹ ਹਜ਼ਰਤ ਖਵਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਐਕਟ, 1955 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਖਵਾਜਾ ਮੋਈਨ-ਉਦ-ਦੀਨ ਚਿਸ਼ਤੀ (ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਰਗਾਹ ਖਵਾਜਾ ਸਾਹਿਬ, ਅਜਮੇਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਦੁਰਗਾਹ ਦੇ ਖਾਦਿਮਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਚਿਸ਼ਤੀ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਂ ਸੂਫੀ ਸੈਕਟ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਹਜ਼ਰਤ ਹਾਜ ਮੋਈਨੁਦੀਨ ਚਿਸ਼ਤੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਸੀ ਕਿ ਦਰਗਾਹ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਦਖਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 25(1) ਅਧੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀਡ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਆਦੇਸ਼ ਖਿਲਾਫ ਦਰਗਾਹ ਕਮੇਟੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ। ਇਸ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਆਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਸੁੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਜੋਂ ਦੁਰਗਾਹ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਚਿਸ਼ਤੀ ਸਿਲਸਿਲਾ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੀ ਸਨ, ਜੋ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦਰਗਾਹ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ਖਾਦਿਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 25(1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਇੱਕ ਈਆਰਪੀ ਅਤੇ ਕੋਰਟ ਇਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤੈਅ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਫਿਰ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 25 ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ 26 ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਖੇਡ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੋ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਸੀ ਇੱਕ ਸੈਕਟ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਖਲ ਵਿਰੁੱਧ।

27.ਇਸ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਚਾਰਿਆ ਜੇ. ਅਵਧੂਤਾ & ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ, ਕੋਲਕਾਤਾ & ਅਨ੍.2 ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ & ਓਰਸ. ਬਨਾਮ ਅਚਾਰਿਆ ਜੇ. ਅਵਧੂਤਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਸਬੰਧਤ ਹਨ 'ਆਨੰਦ ਮਾਰਗ'

ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਤਾਂਡਵ ਨ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ। ਕੋਲਕਾਤਾ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਤਾਂਡਵ ਨ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 144 ਅਧੀਨ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮਾਮਲਾ ਅੰਤਮ ਤੌਰ 'ਤੇ 1983 ਵਿੱਚ ਇਸ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਤਾਂਡਵ ਨ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 'ਆਨੰਦ ਮਾਰਗ' ਧਰਮ ਦਾ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਾਮਲਾ ਫਿਰ ਤੋਂ 2004 ਵਿੱਚ ਇਸ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਕੋਰਟ ਦੇ 3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਨੇ 1983 ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸੇ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ।

28.ਇਸ ਲਈ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਥੇ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਥਾ ਈਆਰਪੀ ਵਜੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 25 ਅਤੇ 26 ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਸਨ ਜੋ ਯਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਿਸੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਨ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅਡਚਣ ਜਾਂ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 25 ਅਤੇ 26 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਹੁਣ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਲੇਖ 25(1) ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਲੇਖ 25(2) ਜਾਂ ਲੇਖ 26 ਨਾਲ। ਜਿਥੇ ਲੇਖ 25 ਦੀ ਧਾਰਾ I ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 25(2) ਅਤੇ 26, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ-ਆਧਾਰਿਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਈਆਰਪੀ ਵਜੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ, ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਈਆਰਪੀ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਕੇਵਲ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਸੀ।

29. **ਸ਼ਾਇਰਾ ਬਾਨੋ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਜ਼ਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 3:2 ਦੀ ਰਾਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਇੱਕ ਅਨਿਯਮਿਤ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸੁੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਭਿਆਸ. ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:**

“54. ....ਉਪਰੋਕਤ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਤਲਾਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਕੋ ਸਮੇਂ 'ਤੇ, ਹਨਫੀ ਸਕੂਲ ਵਲੋਂ ਪਾਪੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਸਹਾਰਦਾ

ਹੈ। ਜਾਵੇਦ1 ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਅਚਾਰਿਆ ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਾਨੰਦਾ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਸੁੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਬਦਲੇਗੀ ਨਹੀਂ..."

30 ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਮੰਦਰ (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ 10-50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਰਲਾ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਭਗਵਾਨ ਅਯੱਪਾ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਮੰਦਰ ਅਥਾਰਿਟੀਆਂ ਨੇ ਰਵਾਇਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 4:1 ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਬੈਂਚ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ।

31 ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਦੋਵੇਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਤੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੱਖ ਨਿਰਧਾਰਨ ਧਰਮ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਸੀ। ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕੋਈ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੀ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

32 ਅਸੀਂ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਸੈੱਟ ਆਫ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2), ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 (2), ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਨੂੰ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਨਾਲ ਬਾਤਚੀਤ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

33 ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ "ਅਤੀਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮੁਫਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰੀ, ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ" ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਕੇਵਲ ਤਦ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(2) ਜਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 26 ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਅਨੁਚਛੇਦਾਂ ਦੀ ਬਾਤਚੀਤ ਹੋਵੇ।

34 ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਦੋ ਕੁੜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਜੋ ਹਿਜਾਬ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਈਆਰਪੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ, ਤਾਂ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਾਜਬ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

35 ਕਰਨਾਟਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵਿਸਤਾਰਤ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਆਰ.ਪੀ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਈ.ਆਰ.ਪੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਸੂਰਾਂ ਅਤੇ ਆਇਤਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਸਤਕ 'ਤੇ ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈ ਕੇ, ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹੈ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਜੋ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਈ.ਆਰ.ਪੀ ਨੂੰ ਕੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ!

36 ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿ ਈ.ਆਰ.ਪੀ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਈ.ਆਰ.ਪੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਧੀਮੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਵਿਨਮ੍ਰ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੋਣਗੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਅਨੁਚਿਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

37 ਐਮ. ਸਿੱਦੀਕ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਐਲ.ਆਰ.ਐਸ ਰਾਹੀਂ ਬਨਾਮ ਮਹੰਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਮ ਜਨਮਭੂਮੀ ਕੇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਥਿਓਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪੈਣਾ ਜਿਥੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ 'ਤੇ

ਇੱਕ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ, ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ:

"90. ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਸੀ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਪੀ.ਐਨ. ਮਿਸ਼ਰਾ ਹੀ ਉਪਲਭਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਇਸਲਾਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ. ਇਸ ਲਈ, ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਮੂਹ ਲਈ, ਇਹ ਅਣਉਚਿਤ ਹੈ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਇੱਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹਦੀਸ ਦੇ ਦੁਭਾਸ਼ੀਏ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ। ਸੱਚਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਨਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਈ ਮਸਜਿਦ ਹੈ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਬੇਤੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਮਿਸਟਰ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਇੱਕ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਵਜੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਭਵ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੋਰਸ ਉਪਾਸਕ।'

91 ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ, ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ, ਇਸਲਾਮ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਦਰਭ ਅਨੁਸਾਰ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਬਹੁਲਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਕਾਰਕ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੱਚੇ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਵਿਧ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਵੇਸ਼, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਇਕਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਅਤੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਹਿਚਕਿਚਾਹਟ ਨਾਲ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੂਲ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

38 ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰਯ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਟਿਲਤਾ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨੌ ਜੱਜ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਵਿਚਾਰਾਧੀਨ ਹੈ[] ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

39 ਇਸ ਕੇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਰੈਫਰ ਕਰਨਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੇਸ ਉਸ ਰਾਹ ਦਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਮਝ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਰਾਹ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ “ਉਚਿਤ ਸਮਾਧਾਨ” ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ, ਫਿਰ ਵੀ, ਇਸ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚੁਣਾਵ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ “ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ ਜਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਵਾਹਨ ਨਹੀਂ ਹੈ”**। ਪਰ ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੋਨਾਂ 'ਤੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਹੈ।

40 ਹੁਣ ਉਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ:

ਕੇਰਲਾ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਕੁੜੀਆਂ ਜੋ ਜਹੋਵਾਹ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨਾਮਕ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਨ, ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹਰ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰਪੂਰਵਕ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਸਕੂਲ ਦੇ ਹੋਰ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ; ਪਰ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਐਸਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਹੋਵਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਈ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਉੱਚਤਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅੱਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਮੁਖੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮਾਂ ਦੁਆਰਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਕੇਰਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਆਪਣੀ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਯੁਕਤ ਇਕਲੌਤੇ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੇਰਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਵਿਭਾਜਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਸਧਾਰਨ ਸੀ: ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡੇ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਨੂੰ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ। ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ

ਸਤਿਕਾਰਪੂਰਵਕ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਹੋਵਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਈ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

41. ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਬੱਚੀਆਂ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕੇਰਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੀਤ ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ. ਇਸ ਲਈ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੀਤ ਨਾ ਗਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੀਤ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਸਟਿਸ ਓ. ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਈ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲਿਖਿਆ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਅਸਲ 'ਚ ਖੁਦ ਨੂੰ ਗਲਤ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਸਪਰਸ਼ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੀਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੀਤ ਗਾਉਣਾ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

42. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਫਿਰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ 'ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ' ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਮਾਮਲਾ ਮਾਈਨਰਸਵਿਲ ਸਕੂਲ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬਨਾਮ ਗੋਬਿਟਿਸ[2] **ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਵੈਸਟ ਵਰਜੀਨੀਆ ਸਟੇਟ ਬੋਰਡ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਬਾਰਨੇਟ**[3] ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸ੍ਰੋਤ ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ (ਉਪਰੋਕਤ) ਰਹੇਗਾ।

43. ਮਾਈਨਰਸਵਿਲ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡੇ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਲਾਮੀ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਚੌਦਵੇਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ 'ਤੇ ਉਲੰਘਣ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਸਟਿਸ ਫਰੈਂਕਫਰਟਰ ਨੇ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਸਕੂਲ ਬੋਰਡਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਜਸਟਿਸ ਸਟੋਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ,

“ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਉਲੰਘਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇੱਥੇ ਹਨ, ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ ਜੋ ਹੁਣ ਹਨ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਹਾਇ ਅਲਪਸੰਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ”।

ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਯੂ.ਐਸ. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇੱਕ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡੇ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਇੱਥੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਾਰਨੇਟਾ (ਉਪਰੋਕਤ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਦੂਜਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।

44. ਦੂਜਾ ਮਾਮਲਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ, ਗੋਬਿਟਿਸ (ਉਪਰੋਕਤ) ਨੂੰ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਸਟਿਸ ਜੈਕਸਨ, ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਲੇਖਕ ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਬਾਰਨੇਟ ਨੇ ਅਬਰਾਹਮ ਲਿੰਕਨ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦੁਵਿਧਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਸੀ "ਕੀ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਅਸਤਿਤਵ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ?" ਜਸਟਿਸ ਜੈਕਸਨ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

"ਇਹ ਸੰਦੇਹਜਨਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮਿਸਟਰ ਲਿੰਕਨ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪੁਖਤਾ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ..."

45 ਜਸਟਿਸ ਫਰੈਂਕਫਰਟਰ ਦੇ ਸਕੂਲ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਨਾਲ ਗੈਰ-ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਬੋਰਡ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਸਟਿਸ ਜੈਕਸਨ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ:

"ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੈਂਪਡੇਨ ਵੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ.... ਅਸੀਂ, ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਰਗੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਮਰ ਅੰਦਾਜ਼ਾਂ ਕਾਰਨ, ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉੱਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।" ਜਸਟਿਸ ਜੈਕਸਨ ਫਿਰ ਨਿਸਕਰਸ਼ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ:

"ਜੇ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਤਾਰਾਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਥਿਰ ਤਾਰਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਉੱਚ ਜਾਂ ਨਿੱਕਾ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ, ਧਰਮ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਰਾਏ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸਿੱਧਾਂਤਕ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਇਕਰਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ਜੋ ਅਪਵਾਦ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ।"

46 ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਿਟੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਝੰਡੇ ਦੀ ਸਲਾਮੀ ਅਤੇ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ।"

ਜਸਟਿਸ ਓ. ਚਿੰਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜਹੋਵਾਹ ਦੇ ਵਫਾਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਫਿਰ ਯਾਚੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਕ) ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: “ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਕ) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(2) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਕ) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਇਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਭੁਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ, ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸੰਬੰਧ, ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕਤਾ, ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਵਮਾਨਨਾ, ਮਾਣਹਾਨੀ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਸੰਯਮਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਗਈ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਸਰਤ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮੰਨਣ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ।”

47. ਫਿਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕੁੜੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਗਾਏ ਜਾਣ ਦੌਰਾਨ ਆਦਰ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਣ, ਪਰ ਗਾਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਧੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਕੁਲਰ ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੂਰੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਦੇ ਕਲੋਜ਼ 2 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ 'ਕਾਨੂੰਨ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਭਾਵ, ਸਟੈਚਿਊਟ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀ “ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਧਿਨਿਯਮ, 1971”। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਗਾਏ ਜਾਣ ਦੌਰਾਨ ਆਦਰ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗਾਣ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਅਧਿਨਿਯਮ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਪਰਾਧ ਕੇਵਲ ਤਦ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਨ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਵੀ ਲਿਆ ਕਿ ਗਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਮਾਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

48. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਲੇਖ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"18. ...ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ, ਇਸ ਸਿਦਾਂਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਅਸਲ ਪਰੀਖਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਅਣਮੁੱਖ ਅਲਪਸੰਖਿਆ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਲੱਭ ਸਕੇ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ।"

49. ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੌਜੂਦ ਕੁੜੀਆਂ ਉਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਹੋਵਾਹ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਯਾਚੀਕਾਕਰਤਾ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਲੇਖ ਵਜੋਂ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਵਿਚਾਰਿਕ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਨੁਪਾਤ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

50. ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੋਜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਇਹ ਉਥੇ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਇੱਕ ਕਲਾਸਰੂਮ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ "ਯੋਗ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨਾਂ" ਵਜੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂਬੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਅੰਦਰ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ "ਵਿਅੁਤਪੰਨ ਅਧਿਕਾਰ" ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:

"ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਯੋਗ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨ ਹਨ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਯੋਗ ਸਥਾਨ ਆਪਣੀ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਆਮ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਾਵੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ 'ਚ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਅੁਤਪੰਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ 'ਉਚਿਤ ਸਮਾਯੋਜਨ' 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਕਿ ਸਕੂਲ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ੋਅਰੂਮ ਹਨ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਸਕੂਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ '*ਯੋਗ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨਾਂ*' ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਡਰੈਸ ਕੋਡ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਪਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

"ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਦਾਇਰਾ, ਇਸ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਪਲੇਸਮੈਂਟ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਘਰ 'ਚ ਸਵਾਯਤਤਾ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਉਸ ਦੇ ਅਟੁੱਟ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਜੋਂ ਮਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ***ਸਕੂਲਾਂ, ਅਦਾਲਤਾਂ, ਯੁੱਧ ਕਮਰਿਆਂ, ਰੱਖਿਆ ਕੈਂਪ, ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਯੋਗ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ,*** ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਮਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"

51. ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਕਮਰੇ ਜਾਂ ਰੱਖਿਆ ਕੈਂਪ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨਾ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਅਜੀਬ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਕੈਂਪ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਆਨੰਦ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨ 'ਚ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਆਓ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਆਈਏ। ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਆਂਕ ਦੋਵੇਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਕਲਾਸਰੂਮ ਅੰਦਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸਥਾਨ ਹੈ? ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

52 ਸਕੂਲ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਥਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਜੇਲ ਜਾਂ ਫੌਜੀ ਛਾਉਣੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਖਿੱਚਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਜੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਗੱਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਾਰੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਗਰਿਮਾ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਪ੍ਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ, ਉਸਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ) ਅਤੇ 21 ਅਧੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸਦੀ ਗਰਿਮਾ" ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਨਿੱਜਤਾ" ਉਸਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਕੋਈ "ਵਿਅੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰ" ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

53.ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਫੈਸਲੇ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਨਿਆਂਕਾ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 298 ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

"298. ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਗਰਿਮਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਗਰਿਮਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਤਮਕ ਮੁੱਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਮੁੱਲ ਵਜੋਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਗਰਿਮਾ ਇੱਕ ਹੱਕ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿੱਤ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਾਧਨਾਤਮਕ ਪਾਸੇ ਵਿੱਚ, ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਣਖੁੱਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਸਾਧਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ। ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਹ ਸਮਰੱਥਾ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਮੁੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਿੱਜਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਿੱਜਤਾ ਇੱਕ ਉਪ-ਸੈੱਟ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜਤਾ ਵਿੱਚ ਕਸਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਿੱਜਤਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਵਾਇਤਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਵਾਇਤਤਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਨਿੱਜਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਘਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਅਸਲ ਸੁਭਾਵ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਉਹਨਾਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ। ਨਿੱਜਤਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਇੱਕ ਮਨਮਾਨੀ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਮਨ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਿੱਜੀ ਥਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਨਾਸ ਮਨਮਾਨੀ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਨਸਿਕ ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਚੌਰਾਹੇ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਜੋ ਸਹੀ ਹੈ ਉਸ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਧਾਰਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਗਾਰੰਟੀਆਂ ਲਿੰਗ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਥਾਂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਲਿੰਗ ਪਛਾਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ। ਪਰਿਵਾਰ, ਵਿਆਹ, ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਯੌਨ ਰੁਝਾਨ ਸਭ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਨਾਲ ਅਟੁੱਟ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤੇ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਝਲਕ ਇੱਕ ਰਚਨਾਤਮਕ ਉਦਮ ਵਿੱਚ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਸੋਚ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੋਟਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਗੀਤਮਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੁੱਪ, ਜੋ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਜਾਂ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੇ

ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਧੀਨ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਪਸੰਦਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਪਸੰਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਖਾਣਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣੇ ਹਨ, ਕਿਹੜਾ ਧਰਮ ਅਪਣਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਧਾਰਣ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਚਛੇਦ 25 ਅਧੀਨ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਜਾਂ ਨਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿੱਜਤਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਭਾਗ III ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਲਫਾ-ਸੁਫਿਕਸਡ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਟਰੇਸ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਇਹ ਨਿਆਇਕ ਪੁਨਰਲੇਖਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਗਰਿਮਾ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਦੋਵੇਂ ਜੀਵਨ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਅਟੁੱਟ ਮੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਨਿੱਜਤਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲ ਹੈ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਪੈਕਟਰਮ ਵਿੱਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਧਾਰਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

54. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ 05.02.2022 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਜੀ.ਓ. ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਲਾਸਾਂ ਸਮੇਤ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਡਰੈੱਸ ਕੋਡ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ, ਜੋ ਕਿ 5ਵੀਂ ਫਰਵਰੀ, 2022 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲਾ ਜੀ.ਓ. ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਲਾਸਾਂ ਸਮੇਤ ਡਰੈੱਸ ਕੋਡ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਤਫਾਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਤੇ 25 ਅਧੀਨ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੂਲ ਅਤੇ ਸਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਦੀਆਂ ਦਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਜਨਰਲ ਨੇ 'ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ' ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

"60. ਉੱਪਰ ਦੇਖੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ, ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਟੈਸਟ ਜੋ ਫਾਰਮੂਲੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

"ਕੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਕਾਨੂੰਨ, ਇਸ ਦੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਸਾਰ ਵਿੱਚ, ਚਾਹੇ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਅਟਲ ਅਸਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?" ਸਿਰਫ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਇਤਫਾਕੀ, ਦੂਰਵਰਤੀ ਜਾਂ ਪਾਰਸਪੈਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਜੇ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵੈਧ ਹੋਣ ਲਈ, ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਅਧੀਨ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਦਾ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਦੇ ਕਲੋਜ਼ (1) ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਤਫਾਕੀ, ਅਪ੍ਰਤੱਖ, ਦੂਰਵਰਤੀ ਜਾਂ ਪਾਰਸਪੈਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਜੋ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਾ ਵੀ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 19 ਦਾ ਸੰਧਾਨ ਇਸ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਭਾਵੇਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਵਾਦ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਜੀ.ਓ. ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ *ਬੀਜਾ* ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਜੀ.ਓ. ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਜਨਰਲ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਫੈਸਲੇ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

"24. ਮੰਪੀ ਸ਼ਰਮਾ [ਮੰਪੀ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ, ਏਆਈਆਰ 1954 ਐਸਸੀ 300: 1954 ਕ੍ਰਿ ਐਲਜੇ 865 : 1954 ਐਸਸੀਆਰ 1077] ਅਤੇ ਖਰਕ ਸਿੰਘ [ਖਰਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਯੂ.ਪੀ., ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 1295 : (1963) 2 ਕ੍ਰਿ ਐਲਜੇ 329 : (1964) 1 ਐਸਸੀਆਰ 332] ਨੇ ਆਰਟੀਕਲ 19 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਥਿਤੀ ਅਪਣਾਈ, ਜੋ ਗੋਪਾਲਨ [ਏ.ਕੇ. ਗੋਪਾਲਨ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਮਦਰਾਸ, ਏਆਈਆਰ 1950 ਐਸਸੀ 27 : 1950 ਐਸਸੀਆਰ 88] ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੂਪਰ [ਰੁਸਤਮ ਕਾਵਸਜੀ ਕੂਪਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ, (1970) 1 ਐਸਸੀਸੀ 248] ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਮਨੇਕਾ [ਮਨੇਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ, (1978) 1 ਐਸਸੀਸੀ 248] ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨੇਕਾ [ਮਨੇਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ, (1978) 1 ਐਸਸੀਸੀ 248] ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਨੇ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਹ ਖਰਕ ਸਿੰਘ [ਖਰਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਯੂ.ਪੀ., ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 1295 : (1963) 2 ਕ੍ਰਿ ਐਲਜੇ 329 : (1964) 1 ਐਸਸੀਆਰ 332] ਵਿੱਚ ਸੁਬਾ ਰਾਓ, ਜੇ. ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਫੈਸਲੇ ਹਨ ਜੋ ਸਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੰਪੀ ਸ਼ਰਮਾ [ਮੰਪੀ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ, ਏਆਈਆਰ 1954 ਐਸਸੀ 300: 1954 ਕ੍ਰਿ ਐਲਜੇ 865 : 1954 ਐਸਸੀਆਰ 1077] ਅਤੇ ਖਰਕ ਸਿੰਘ [ਖਰਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਯੂ.ਪੀ., ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 1295 : (1963) 2 ਕ੍ਰਿ ਐਲਜੇ 329 : (1964) 1 ਐਸਸੀਆਰ 332] ਵਿੱਚ ਛੇਵਾਂ ਸੱਤ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਸੀ, ਹੁਣ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੈਟਲਡ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।" ਪਹਿਲਾਂ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 19 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਦੂਜਾ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਗਾਰੰਟੀਆਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਮਨਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਾਰੰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਅਰਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।"

55. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਿਮਿਸਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਾਵੇ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਹ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੁਝ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੈ। ਦੋ ਕੇਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਰੈਫਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾ ਕੇਸ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤ ਦਾ 'ਨੱਕ ਦੀ ਸਟੱਡ' ਕੇਸ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ।

56. ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦਾ ਕੇਸ ਭਾਵੇਂ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਗਰਿਮਾ ਇਸ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਸਮਾਨਤਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੀ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ, ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

57. ਸੁਨਾਲੀ ਡਰਬਨ ਗਰਲਜ਼ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ 10ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਸੀ (DGHS)। ਸਕੂਲ ਦੀ ਆਚਾਰ ਸੰਹਿਤਾ ਨੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ. ਜਦੋਂ ਸੁਨਾਲੀ 10ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨੱਕ ਦਾ ਸਟੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਹਿਨਣ ਲਈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਫੈਸ਼ਨ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਸੁਨਾਲੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ- ਤਾਮਿਲ ਸਭਿਆਚਾਰ. ਸਕੂਲ ਨੇ ਨੱਕ-ਨੱਕ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੁਨਾਲੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ. ਜਦੋਂ ਸੁਨਾਲੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨੱਕ ਉਤਾਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਤਰਕ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਤਾਮਿਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਖਰਕਾਰ, ਸੁਨਾਲੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਮਾਨਤਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨੀ ਪਈ, ਜਿੱਥੇ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸੁਨਾਲੀ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦੁਆਰਾ ਵਿਤਕਰਾ. ਸਮਾਨਤਾ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਈਮਾ ਵਿਤਕਰੇ ਲਈ ਫੇਸ ਕੇਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ 'ਅਣਉਚਿਤ'30 ਵਜੋਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਸੁਨਾਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੱਕ ਦੀ ਸਟੱਡ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਗਲਤ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੋਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਏ ਸਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੁੜ ਸੁਨਾਲੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ।

58. **ਸਕੂਲ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ ਬਾਰੇ ਕਿ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਟੱਡ ਸੁਨਾਲੀ ਦੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੀ ਉੱਚ ਤਮ ਅਦਾਲਤ, ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ:**

“86. ਸਕੂਲ ਨੇ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਟੱਡ ਸੁਨਾਲੀ ਦੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਿਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਭਿਆਸ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਾ ਪਾਰਟੀ ਉਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਤੱਕ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਚਿਤ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਸਾਰ ਅਨੁਪਾਤਿਕਤਾ ਦੀ ਕਸਰਤ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ। ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀਤਾ ਦਾ

ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਸਮੁਦਾਯ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਅਭਿਆਸ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?

87. ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਲੁਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਮਹੱਤਤਾ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀਤਾ ਨੂੰ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰਨਾ, ਪਰ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੀ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਕੇਂਦਰੀਤਾ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਕੜਵੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੱਖ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਸੱਚ ਹੈ। ਜੇ ਸੁਨਾਲੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਟੱਡ ਉਸ ਲਈ ਇੱਕ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤੀ ਤਮਿਲ ਹਿੰਦੂ ਵਜੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਲੋਕ ਉਸ ਧਰਮ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦੇ।"

59. ਸਕੂਲ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਆਖਰਕਾਰ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਟੱਡ ਇੱਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"91. ਸਕੂਲ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਤਾ ਦੇ ਤੀਰ ਦੀ ਅਗਲੀ ਲੜੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੁਨਾਲੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਘੱਟ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਟੱਡ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰਾਹੀਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਜਾਵਟ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਉਹ ਆਧਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਕੂਲ ਨੇ ਛੋਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸੁਨਾਲੀ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਟੱਡ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਖਾਮੀਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਭਿਆਸ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਭਿਆਸ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਜੋਂ ਵਰਣਿਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਹੈ।

92. ਸਕੂਲ ਨੇ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਸੁਨਾਲੀ ਨੂੰ ਕੋਡ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਸਟੱਡ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕਿਆ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਰਾਸਰ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਵਿਧਤਾ

ਨੂੰ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੁਰਾਈ ਵਜੋਂ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਈ ਵਾਰ ਖਾਸ ਤੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸਮਝੌਤਾ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੋਈ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

60. ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"112. ਭੇਦਭਾਵ ਨੇ ਸੁਨਾਲੀ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਬੂਤ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਰਦੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸੁਨਾਲੀ ਨੂੰ ਛੋਟ ਨਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਟੱਡ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਕੂਲ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਣਉਚਿਤ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਸੁਨਾਲੀ ਨੂੰ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਸਟੱਡ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਸਮਝੌਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਣਉਚਿਤ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਾਂਗਾ।"

61. ਦੂਜਾ ਮਾਮਲਾ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਰੀਜੀਨਾ (ਐਸ.ਬੀ.) ਬਨਾਮ ਡੈਨਬਿਘ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗਵਰਨਰਾਂ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਕੂਲ ਨੇ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਜੋ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਜਿਲਬਾਬ ਪਾਉਣਾ ਸੀ (ਜੋ ਕਿ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਬੁਰਕਾ ਹੈ)। ਹਿਜਾਬ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਲਿਟੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਹਿਜਾਬ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਪਰ ਸਕੂਲ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧਤਾ ਭਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਿਸ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਹ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੀ ਭੂਮਿਕਾ ਉਹ ਚੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਹੋਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਸਲਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਮੁਦਾਇਕ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਪੋਸ਼ਾਕ ਕੋਡ ਨਸਲੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਭਾਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨੋ ਜਾਂ ਨਾ ਮੰਨੋ, ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਜ ਹੈ ਜੋ ਸਿਦਾਂਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ, ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਵੇਂ ਜਿਉਣੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ

ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪਲੇ ਬੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਨਸਲੀ, ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯੁਵਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਅਪਣਾਉਣਾ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾ ਦੂਰੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸਕੂਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਖਾਸ ਸਕੂਲ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸਕੂਲ ਹੈ: ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬੀਨਾ ਬੇਗਮ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਸਕੂਲ ਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇੱਕ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸਾਰਾ ਸਟਾਫ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੁੰਦੀ।"

62 ਜਦੋਂ ਸਕੂਲ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੈਰੋਨੈਸ ਹੇਲ ਆਫ ਰਿਚਮੰਡ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ "ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਲਿੰਗ" (2003) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਫ੍ਰਾਂਸਿਸ ਰਾਡੇ ਦੇ ਠੀਕ 98ਵੇਂ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"ਵਿਤਕਰੇ ਭਰੇ ਅਭਿਆਸ ਜਾਂ ਅਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਅਸਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਹਿਮਤੀ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਕੁੜੀਆਂ ਅਜੇ ਬਾਲਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪਿਤਾ ਪੁਰਖੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਜੇ ਵੀ ਜਨਤਕ ਵਿਦਿਅਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੰਸਥਾਵਾਂ . . ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨੀਤੀ ਜੋ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ-ਪੁਰਖੀ ਦਬਦਬੇ ਨਾਲੋਂ ਰਾਜ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ। ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਵੀ, ਅਜਿਹੇ ਇੱਕ ਨੀਤੀ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਲਾਭ ਸਿੱਖਿਆ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। . . ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਏ ਦੇ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਮਾਪੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ. ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰੰਪਰਾਵਾਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਨ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ. ਇਸ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਇਹ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਨੀਤੀਗਤ ਤਰਜੀਹਾਂ"

(ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

63. ਕਰਨਾਟਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਯਾਨੀ ਮਿਲਰ ਬਨਾਮ ਗਿਲਿਸ[2] ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਮਸ

ਬਨਾਮ ਐਲ ਰੇਨੇ ਬੋਰਡ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ[3]. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਤੱਥ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਕੂਲ ਅਥਾਰਿਟੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਐਮਪਲਾਇਮੈਂਟ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬਨਾਮ ਸਮਿਥ[4]. ਇਹ ਇੱਕ ਅਮਰੀਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ।

64. ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਕਾਫੀ ਵੱਖਰੇ ਸਨ। ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਓਰੇਗਨ ਰਾਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਲਾਭ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ "ਪੇਯੋਟੇ" ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਕੰਟਰੋਲਡ ਸਬਸਟੈਂਸ' (ਕੰਟਰੋਲਡ ਸਬਸਟੈਂਸਿਜ਼ ਐਕਟ, 1970 ਅਧੀਨ) ਵਜੋਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸੇਵਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੇਯੋਟੇ ਦਾ ਸੇਵਨ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਸੀ। ਜਵਾਬਦੇਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸੇਵਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਲਾਗੂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਕਰਤੂਤ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੇਯੋਟੇ ਦਾ ਸੇਵਨ), ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਮਨਾਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਕਰਤੂਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫੈਡਰਲ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਰਤੂਤ ਲਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ 'ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਤਟਸਥ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੋਟ 'ਤੇ, ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ:

“13. …ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਸਾਡੀ ਮੁਫਤ ਅਭਿਆਸ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦਾ ਇੱਕ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਉਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਫਰੈਂਕਫਰਟਰ ਨੇ ਮਾਰਸ਼ਵਿਲ ਸਕੂਲ ਡਿਸਟ. ਬੋ. ਆਫ ਐਡ. ਬਨਾਮ ਗੋਟਸ, 310 ਯੂ.ਐਸ. 586, 594-595, 60 ਐਸ. ਸੀ.ਟੀ. 1010, 1012-1013, 84 ਐਲ.ਐਡ. 1375 (1940) ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ: ‘ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਲਈ ਲੰਮੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਜ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਕ੍ਰੂਪਲਜ਼ ਨੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਮਾਤਰ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰਵਾਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।’”

65 ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ: ਕੁੜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਡਰੈਸ ਕੋਡ ਦਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ! ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਿਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਕੌਂਸਲਾਂ ਵਲੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਦੁਰਭਾਗਿਆਪੂਰਣ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬੋਰਡ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਆਂ, ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਾਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸੰਭਵਤ: ਮਦਰਸਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਮਿਆਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਲਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਥਾਂ ਤੇ, ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਕਦੇ ਵੀ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

66 ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਦੇ ਸਵੇਰੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਲਈ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਉਸਦਾ ਸਕੂਲ ਬੈਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਡੀ ਉਮੀਦ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਭਵਿੱਖ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਸੱਚਾਈ ਹੈ, ਕਿ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਲਈ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਧੋਣਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਕੂਲ ਬੈਗ ਫੜ ਸਕੇ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਅੜਚਨਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਇੱਕ ਮੁੰਡੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਵੀ ਪੁੱਛੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ!

67 ਸਾਰੇ ਅਰਜ਼ੀਦਾਰ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ! ਕੀ ਇਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਗ ਹੈ? ਇਹ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਖਿਲਾਫ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਧਾਰਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ? ਇਹਨਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪਰਯਾਪਤ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ 5 ਫਰਵਰੀ 2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਵਾਬੀ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਭਵ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਤਰਕ ਜਾਂ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਜੋ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹਿਜਾਬ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜਾਂ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ-ਅਤੇ-ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਸਮਝੌਤਾ ਇੱਕ ਪਰਿਪੱਕ ਸਮਾਜ

ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਰਕਾਂ ਨਾਲ ਜੀਣਾ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਟੇਟਸ ਬਨਾਮ ਸਕਵਿਮਰ** ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਿਰੋਧੀ ਫੈਸਲਾ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਓਲਿਵਰ ਵੈਂਡੇਲ ਹੋਮਜ਼ ਜੂਨੀਅਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:

"...ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਧਾਂਤ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਗਾਉ ਲਈ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਆਜ਼ਾਦ ਸੋਚ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ-ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਸੋਚ ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਸੋਚ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ..."

68 ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸਦੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ। ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਨਿਜਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਆਪਣੀ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਅੁਤਪੰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਰਾਸਰ ਗਲਤ ਹੈ।

69. ਅਸੀਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਟਰੱਸਟ। ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਟਰੱਸਟ ਦਾ ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਬਹੁਮਤ 'ਤੇ. ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ 'ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਵੱਲਭ ਭਾਈ ਪਟੇਲ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ 24 ਮਈ 1949 ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰੋ, ਜਿਸਦਾ ਹਵਾਲਾ ਇੱਥੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "....ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਏ ਕਾਹਲੀ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀ. ਜੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਆਉਣ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਆਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਫਿਰ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਬਹੁਮਤ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਕਿ ਸੋਚੀਏ ਕਿ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਸਾਮਣਾ ਕਰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

70 ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨਾਟਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੂੰ 'ਖੋਖਲਾ ਰੈਟੋਰਿਕ' ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ 'ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧਤਾ' ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ "ਅਕਸਰ ਉਦਧ੍ਰਿਤ ਪਲੈਟੀਚਿਊਡ" ਵਜੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, "ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਤਰਕ ਕਿ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ

ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਜ (ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ) ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਖੋਖਲਾ ਰੈਟੋਰਿਕ ਹੈ, 'ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧਤਾ' ਇੱਕ ਅਕਸਰ ਉਦਧ□ਤ ਪਲੈਟੀਚਿਊਡ ਹੋਣ ਦਾ ਹੈ..."

71 ਪਰ ਸਾਡੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਵਿਧਤਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਅਮੀਰ ਬਹੁਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੀ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ, ਉਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ, ਜੋ ਹੁਣ ਇੱਕ ਛਾਪ ਛੱਡਣ ਵਾਲੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਵਿਧਤਾ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਸਕਣ, ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋ ਵੱਖਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਵੱਖਰਾ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਵੱਖਰੇ ਕੱਪੜੇ ਜਾਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ! ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਧਰਮਾਂ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਸਹਾਨੁਭੂਤੀ ਅਤੇ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਨਾਲ ਡਰਨਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਵਿਧਤਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਏਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਤਾਕਤ ਹੈ।

72 ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 2020, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਮਝ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਵਿਧਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ 'ਇੱਕ ਸਮਾਨ, ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ, ਅਤੇ ਬਹੁਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ ਵਚਨਬੱਧ, ਉਤਪਾਦਕ, ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ।'

73. ਅਰੁਣਾ ਰਾਯ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"25. ...ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਚਿਤ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ, ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਧਰਮ ਦਾ ਸਾਰ ਆਮ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਵੱਖਰੇ ਹਨ..."

ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

"86. ...ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰਨ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਲਈ ਅਪੇਕਸ਼ਾ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਯਕੀਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। 'ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ', ਇਸ ਲਈ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਮਝ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੈ।"

74. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ *ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਜੌਹਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ* ਵਿਵਿਧਤਾ, ਅਸਹਿਮਤੀ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ:

"375. ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਨਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਇਸਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਉਨਮੁਖੀਕਰਣ ਦੇ ਫਰਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਨੀਂਹ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਇਸਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਚਣ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਮਰੂਪਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਲਵ ਵਜੋਂ ਅਸਹਿਮਤੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਦੀ ਸਾਡੀ ਯੋਗਤਾ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦਯਾਲੂ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਜੋਖਮ 'ਤੇ ਗੁਆਉਂਦੇ ਹਾਂ।"

75. ਸੇਂਟ ਸਟੀਫਨ ਕਾਲਜ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ4 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਬੈਂਚ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਜਸਟਿਸ ਕੇ ਜਗੰਨਾਥ ਸ਼ੈੱਟੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ:

"81. ਭਾਵੇਂ ਅਮਲ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵੇ ਕਾਫੀ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਪੇਕਸ਼ਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਮੋਜੀਨੀਅਸ ਸਮਾਜ ਹੋਣਾ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਤਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਅਭਿਸ਼ਾਪ ਹੈ। ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿੱਤਰ ਵਾਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਸੈਕਸ਼ਨ ਸਕੂਲਾਂ ਜਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਫੈਕਲਟੀਆਂ ਜਾਂ ਆਮ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੋਣਗੇ। ਹਰੇਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ, ਸਾਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ 'ਮੇਲਟਿੰਗ ਪੌਟ' ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤੱਤ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਹ ਹੋਰਾਂ

ਦੀਆਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੋਵੇ।"[5]

76. ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV A ਅਧੀਨ, ਸਾਡੀ 'ਸੰਮਿਸ਼ਰਿਤ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਮੁੱਲ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲਣਾ।'[6]

77. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਸਟੈਚਯੂਟਰੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਨਾਮਤੌਰ 'ਤੇ, ਕਰਨਾਟਕ ਸਿੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1983 ਜੋ 05.02.2022 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਜੀ.ਓ. ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ, ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਸੰਮਿਸ਼ਰਿਤ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਪ੍ਰਸਕ੍ਰਿਪਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਠਕ੍ਰਮ "ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਸਿੱਖਿਆ" ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੋਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਵੀ "ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ, ਭਾਸ਼ਾਈ, ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਂਝ ਭਰਾਤਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਬਢਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"

78. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ 'ਵਿਚਾਰ, ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਮੁੜ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ, "ਭਾਈਚਾਰਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗਰਿਮਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

5 ਫਰਵਰੀ, 2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼, ਅਤੇ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ, ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲ ਭਾਈਚਾਰਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗਰਿਮਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ, ਭਾਈਚਾਰਾ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਤਿਕੜੀ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦਾ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਭਾਈਚਾਰਾ ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਣਜਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸੀ। ਭਾਈਚਾਰਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਰਚਨਾਕਾਰ, ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਾ ਅਤੇ ਕਈ ਮਾਇਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ: "ਮੇਰਾ ਸਮਾਜਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣ ਜੋਗਾ ਹੈ: ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ। ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਹ ਨਾ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਦਰਸ਼ਨ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਮੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਜੜਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ, ਬੁੱਧ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ।" ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਦਾ ਇਕੋ ਅਸਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੈ। "ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ

ਦੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਤਿੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਆਈਟਮਾਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਉਹ ਇੱਕ ਤਿੰਨਤਾ ਦੇ ਸੰਘ ਵਜੋਂ ਇੱਕਠੇ ਹਨ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇੱਕ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬਿਨਾਂ ਬਰਾਬਰੀ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਕੁਝ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਂ 'ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਬਿਨਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਬਿਨਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ।"

79 ਭਾਈਚਾਰਾ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਵੱਲ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਦੀ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੌਂਸਲਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਜਸਟਿਸ ਓ. ਚਿੰਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ ਦੁਆਰਾ ਬਿਜੋ ਇਮੈਨੂਅਲ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ "ਸਾਡੀ ਪਰੰਪਰਾ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਸਾਡਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਆਓ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਲਾ ਨਾ ਕਰੀਏ।"

80. ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ, ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਚੋਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ, ਜ਼ਮੀਰ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੀ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਅੰਦਰ ਵੀ, ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਇਹ ਉਸਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸਦੇ ਰੂੜ੍ਹੀਵਾਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਤਰੀਕਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਉਸਦਾ ਹਿਜਾਬ ਉਸਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਟਿਕਟ ਹੈ।

81. ਹਿਜਾਬ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਦੁਰਭਾਗਿਆ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਬੱਚੇ ਲਈ ਜਿਸ ਲਈ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਇੱਥੇ, ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਬੱਚੇ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅੱਗੇ ਰੱਖੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹਿਜਾਬ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ!

82. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਗੁਣ ਜੋ ਇਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ 'ਨਿਆਂ' ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੀਅੰਬੁਲਰ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹੈ। ਰਾਅਲਜ਼

ਆਪਣੀ 'ਏ ਥਿਓਰੀ ਆਫ ਜਸਟਿਸ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ: "...ਨਿਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਣ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੱਚ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਹੈ... "...ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਹਿੱਤ ਦੇ ਗਣਿਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ..."

83. ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਜਾਬ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਦੇ ਗੇਟਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਜਤਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਿਮਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 19(1)(ਅ), ਅਨੁਚਛੇਦ 21 ਅਤੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 25(1) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹਨ।

84. ਨਤੀਜਤਨ, ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਅਤੇ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ:

a) ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਮਾਰਚ 15, 2022 ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਇੱਥੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ;

b) ਫਰਵਰੀ 5, 2022 ਦਾ ਜੀ.ਓ. ਇੱਥੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ,

c) ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹਿਜਾਬ ਪਹਿਨਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਆਦੇਸ਼*

ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮਾਮਲਾ ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਕਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਚਿਤ ਬੈਂਚ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਦੇਵਿਕਾ ਗੁਜਰਾਲ

(ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ : ਸ਼ੁਭਾਨੁਸ਼ੁ ਦਾਸ, ਲੜ.ਸੀ.ਆਰ.ਏ)

ਮਾਮਲਾ ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Vasu Gupta

Advocate